

İDARE

Dahiliye Vekâletinin aylık mecmuası

Yıl:6

EYLÜL 1933

Sayı:66

Resmî Kısım

Cumhuriyet bayramında terfi edenler
İnzibat Komisyonları kararları

Vekâlet İnzibat Komisyonu kararları
Vilâyet İnzibat Komisyonları kararları

İcra vekilleri heyeti kararnameleri
Tamimler
Tekaüt muamelesi ikmal edilenler
Aramızdan ayrılanlar

Gavri Resmî Kısım :

İngilterede kuvvei adliyenin inhitat ve idarenin tefevvuku

Osman Nuri

Cumhuriyet Merkez Bankası Hukuk Müşaviri

Şehirler ve Belediyecilik (Bulgaristan'da)

Sabri

Vilayetler İdaresi umum müdürü

Yugoslavyanın idari teşkilatı
Lehistanda İstatistik teşkilatı

Ali Kemali

Bilecik Valisi

Cihan İdare hayatına ait bazı malûmat

A. Hidayet

Alman hükümetinin bazı dairelere ait hususi muamelat talimatnamesi

Macit Burhan

İlâve :

Hukuku idare (Berthelemy)

M. Atıf

Ziraat Vekâleti Müsteşarı

Kanun Cetveli

Resmî Kısım

29 Teşrinievvel Cümhuriyet bayramında terfi edenlerin listesi

VALİLER

Üçüncü sınıftan ikinci sınıfa terfi eden Valüer

SicilNo.	Adı	Babasının adı	Bulunduğu Vilâyet
1 18 435	Cemal İbrahim Ethem	Bey » Ali »	Konya Balıkesir

Dördüncü sınıftan üçüncü sınıfa terfi eden Valiler

1176	Halit	Bey	A. Rıza Bey	Zonguldak
1202	Fuat	»	Mustafa »	Denizli
86	Ekrem	»	Şefik »	Çoruh
125	A. Rıza	»	İbrahim »	Bolu

Beşinci sınıftan dördüncü sınıfa terfi eden Valiler

1171	S. Salim	Bey	Asım Bey	İçel
1323	Z* Abidin	»	Haşan »	Bursa
856	İ. Hakkı	»	M. Emin »	Eskişehir
985	A. Azmi	»	Salim »	Tekirdağ
2400	Nazmi	»	M. Şevket »	Kayseri ...
2413	Süreyya	»	Muhittin »	Çanakkale

Birinci sınıf müfettişlikten başmüfettişliğe terfi eden

Sicil Uo.

Adı

1185

Ne dim Nazmi Bey

İkinci sınıf müfettişlikten birinci sınıfa terfi eden

1374

Tevfik Talât Bey

.....1212.....

Üçüncü sınıftan ikinci sınıfa terfi eden müfettişler

Sicil No.

40

196

Adı

A. İhsan Bey

M. Rifat »

İKİNCİ SINIFTAN BİRİNCİYE TERFİ EDEN AYMAKAMLAR

Sıra No.	Sicil No	İsmi	Bulunduğu kaza
1	1038	Mitat Kemal	Bey Edremit
2	955	M. Emin	» Bozüyük
3	731	Avnurrefik	» Oltu
4	164	S. Faik	» Genç
5	44	Şakir Şükrü	» Şataak
6	1270	R. Cavit	Akhisar
7	1560	H. Nihat	» Fatih
8	133	M. Baha	» İskilip
9	87	A. Mithat	» İğdır
10	1226	A. Rıza	» Hozat
11	608	Ramiz	» Vakfıkebir
12	671	İ. Rüştü	» Merzifon
13	512	M. Rauf	» Araç
14	457	A. Nasrullah	» Lice
15	314	M. Ragıp	» Kalecik
16	1533	A. Raif	» Eminönü
17	339	M. Memduh	» Sarıyer

Üçüncü sınıftan ikinci sınıfa terfi eden kaymakamlar

Sıra No.	Sicil No.	İsmi	Bulunduğu kaza
1	1438	Bahir	Bey Şile kaymakamı
2	1631	M. Hayrettin	» Terme »
3	1152	İ. Hayri	» Tuzluca »
4	2492	F. Halûk	Tavas »
5	2387	Halit	Diyadin »
6	2405	M. Hilmi	» Mutki »
7	2453	M. Edip	» Pülümür

Sıra No.	Sicil No.	İsmi	Bulunduğu kaza
8	2537	Bedri	» Varto »
9	2489	A. Rıza	Nusaybin »
10	2592	M. Nuri	» Karamürsel »
1 1	2500	Bedrettin	» Artvin
12	2534	İ. Vasfı	Erciş »
13	1076	M. Salâhatin	» Mudanya »
14	2484	Hilmi	Foça »
15	2533	Sıtkı	» Koçhisar »
16	2536	Mahmut Nedim	» Siverek »
17	2554	Lâtif	■» Orhaneli »
18	2501	Ahmet	» Akçadağ »
19	2397	Raşit	» Solhan »
20	2399	Ö. Naci	» Savur
21	2441	M. Cemal	» Viranşehir »
22	172	Şevket	» Gevaş »
23	2115	M. Celâl	» Pınarbaşı »
24	2437	Y. Ömer	» Bitlis »
25	2381	A. İzzet	» Çubuk
26	2434	M. Kâni	» Kağızman »
27	168	Besim	» Karaburun »
28	2547	Ruhi	» Karaköse »
29	2551	Cenap Nuh	» Sasun »
30	2549	M. Celâl	» Göle
31	25<42	A. Rahmi	» Eleşkirt
32	2540	M. Recai	» Çapakçur
33	2345	Kemal	» İslâhiye
34	2543	Vasfı	Kemah

Dördüncü sınıftan üçüncü sınıfa terfi eden mektupçular

<u>Sicil No.</u>	<u>İsmi</u>	<u>Bulunduğu vilâyet</u>
1111	İ. Hakkı Bey	Malatya mektupçusu
229	A. Şükrü »	Kütahya »

.....1214.....

Beşinci sınıftan dördüncü sınıfa terfi eden mektupçular			
Sicil No.	İsmi		Bulunduğu vilâyet
2283	Eyüp Sabri	Bey	Muğla mektupçusu
781	M. Şefik	»	Kars »
163	H. Hüseyin	»	T okat »

Beşinci sınıftan dördüncü sınıfa terfi eden Nüfus Müdürleri

1458	A. Fehmi	Bey	Erzincan Nüfus Müdürü
1038	İ. Hakkı	»	Aydın » »
970	M. Nuri	»	Van » »
1871	M. Hilmi	»	Urfa » »

Altıncı sınıftan Beşinci sınıfa terfi eden Nüfus Müdürleri

761	M. Kemal	Bey	Bolu Nüfus Müdürü
1455	M. Fikri	»	Sinop » »
1497	M. Fehmi	»	Tekirdağ » »
1473	A. Rıza	»	Denizli » »
1626	M. Kemal		Bilecik » »
2034	İ. Bahri	»	Samsun » »
927	M. Nihat	>	Bursa » »

Merkezden mansup memurların memurin kanununun 25 inci maddesine göre 934 senesinde birer sene kıdem zammı alanlar

VALİLER

Sicil No.	İsmi	Memuriyeti	Mülâhazat
2527	Muhittin Bey	İstanbul valisi 3 taktirname ile bir sene zammı	
1218	Eşref	» Kocaeli	» » » » » »
1176	Halit	» Zonguldak	» 5 » » » »
905	S. Cemal	» Giresun	» 3 » » » »
1323	Z. Abidin	» Bursa	» » » » » »

KAYMAKAMLAR

Sicil No.	İsmi	Memuriyeti	Mülâhazat
183	Gani	» Gemlik Kay.	» »
981	Kudrettin	» Polatlı	» »
731	Avnürrefik	» Oltu	» »
133	M. Baha	» İskilip	» »
314	M. Ragıp	» Kalecik	» »
1533	A. Raif	» Eminönü	» »
922	A. Rıza	» Silvan	» »
2724	Gafur	» Tire	» »
2757	İ. Hakkı	» Mesudiye	» »

MEKTUPÇULAR

1941 Kâzım » Ankara Mek. » » » »
 Memurin kanununun 37 inci maddesine göre 933 senesinde uzaklık zammı alanlar

VALİLER

169	A.	Mitat	Bey	Mus valisi	Uzaklık	zammı
25951	Necati	»	Erzurum	»	»	»
1 110	A.	Cevdet	»	Kars »	»	»

KAYMAKAMLAR

24	M.	Mahir	»	Hasankale Kay.	Uzaklık	zammı
2476	A.	Niyazi	»	Pervari »	»	»
800	H.	Sabri	»	Alâilye »	»	»

MEKTUPÇULAR

2494	M.	Sadettin	»	Van mektupçusu	»	»
------	----	----------	---	----------------	---	---

NÜFUS MÜDÜRLERİ

1494	M.	Fevzi	»	Erzurum Nufus Mü.	»	»
------	----	-------	---	-------------------	---	---

.....1216.....

VEKÂLET İNZİBAT KOMİSYONU

20/9/933 tarihli kararları

Karar No. 431

Sürmene kaymakamı Sim Beyin: Torul kaymakamlığında bulunduğu sırada eski malmüdüğü Ahmet Efendi ve arkadaşları hakkındaki tahkikat evrakını sebepsiz ve muamelesiz uzun müddet alıkoyarak müruru zamana sebebiyet verdiğine dair Gümüşhane vilâyetince tanzim olunan evrakı tahkikiye mumaileyhin bu baptağı müdafaanamesile birlikte tetkik ve mütalea olundu.

Tetkik olunan evrak münderecatma nazaran evrakı mezkûru bilâ sebep geciktirdiğı tebeyyün ettiğinden mumaileyhin harekâtı vakıası vazife icabını takdir ve ifada müsamaha mahiyetinde görölmekle dahiliye memurları kanununun 20 inci maddesine tevfikân tevbihle tecziyesine,

Karar No. 432

Vakfikebir kaymakamı Ramiz Beyin Kuşadası kaymakamlığında bulunduğu sırada muhtelif eşhasın ve ma- iyyeti memurlarından ödünç para aldığından ve bu hareketi memuriyet şeref ve haysiyetini muhil göröldüğünden mülkiye müfettişliğince hakkında yapılan tahkikat neticesinde tanzim edilen evrakı tahkikiye fezlekesi mumaileyhin bu baptağı müdafaanamesile birlikte tetkik ve mütalea olundu.

Muhtelif eşhasın ve bu meyanda bilhassa maiyyetin-

.....1217.....

deki memurlardan para aldığı tetkikat neticesi sabit olan mumaileyhin işbu hareketi memuriyet haysiyetini ihlâl edici mahiyette görüldüğünden memurun kanununun 29 uncu maddesine tevfikân tevbihle tecziyesine.

Karar No. 433

Faizle para vermesi memurun kanununa nazaran inzibatî cezayı müstelzim görölmediği yolunda İzmir vilâyeti inzibat komisyonunca vilâyet eminyet müdürlüğü parmak izi memuru Kâmil Efendi hakkında müttehaz 1/1/933 tarih ve 180 numaralı karara mumaileyhin dairesi amiri İzmir vilâyeti emniyet müdürlüğünce vaki itiraz üzerine evrakı tahkikiye ikinci derecede tetkik olundu.

Tetkik olunan evrak münderecatına nazaran mumaileyhin faizle para verdiği tahakkuk etmiş olmakla 1496 numaralı kanunun ikinci maddesi mucibince memurun kanununun 32 inci maddesine 8 inci maddede yazılı fiilleri irtikâp eylemek fıkrası ilâve edilmiş olduğundan vilâyet inzibat komisyonunca mumaileyh hakkında verilen kararın feshile memuriyetinin ifası sırasında ve nüfuzundan istifade ederek bir dairei resmyiede arkadaşlarına faizle para vermek sure- tile ticaret yapan mumaileyhin harekâtı vakıasına temas eden yukarıda zikredilen kanunun ikinci maddesi mucibince sınıfının tenziline ve ayrıca kanunî takibat yapılmak için evrakın vilâyet idare heyetine tevdi edilmek üzere mahalline iadesine ittifakla.

Karar No. 434

Manisa nüfus idaresinde mülkiye müfettişi Ağâh Bey tarafından yapılan teftiş neticesinde noksan görölüp tenkit

.....1218.....

edilen işlere dair nüfus idaresine tevdi olunan teftiş lâyihasına üç ay geçtikten sonra cevap veren Manisa nüfus müdürü Tahsin Bey hakkında inzibatî ceza tayini talebine mütedair nüfus umum müdürlüğünün müzekkeresi mumaileyhin bu baptaki müdafaanamesile birlikte tetkik ve mütalea olundu.

Tetkik olunan evrak münderecatına nazaran, mumaileyhin bu hareketi sabit görülmekle harekâtı vakıası "vazife icabını takdir ve ifada müsamaha göstermek mahiyetinde görüldüğünden Dahiliye memurları kanununun 20 inci maddesine tevfi kan tevbihle tecziyesine.

Karar No. 435

Bursa - Gemlik şosesinin haizi ehemmiyet bir noktasında üç ay zarfında ikmaline muvaffak olduğu (Kurtul) karakol binasının inşası hususunda faaliyeti görülen Gemlik kaymakamı Gani Beyin bu muvaffakiyetinin takdirname ile taltifi hakkında Bursa vilâyetinden gönderilen tahrirat okundu.

Mumaileyhin gösterdiği bu faaliyetinden dolayı teşekkürle iktifa olunmasına ve evrakın muamelât dosyasında hıfzına.

Karar No. 436

Yenice ada nahiyesi müdürlüğünde bulunduğu esnada eshabı mesalihe sui muamele etmesinden dolayı Kırklareli vilâyeti inzibat komisyonunca memurin kanununun 30 uncu maddesine tevfi kan hakkında mütte haz bir haftalık maaş kat'ı kararının kanuna mugayir olduğundan bahisle ikinci deerce de tetkikini isteyen iğne ada nahiyesi müdürü Hisnü Beyin itiraz arzuhalı vilâyetten mürsel karar ve müsterida- tile birlikte tetkik vie mütalea olundu.

.....1219.....

Tetkik olunan evrak münderecatında vilâyet inzibat komisyonunca verilen maaş kat ı kararında bir mugayereti kanuniye görülmediğinden tastikine.

Karar No. 437

Tahsilat nisbetinin dun olmasından dolayı Zonguldak vilâyeti inzibat komisyonunca hakkında müttehaz memurin kanununun 30 uncu maddesine tevfiikan on beş günlük maaş kat ı kararının kanuna uygun olmadığından bahisle ikinci derecede tetkikini isteyen Safranbolu hususî muhasebe 2 inci daire tahsildarı Ali Rıza Efendinin itiraz arzuhalı vilâyetten mürsel karar ve müstenidatile birlikte tetkik ve mütalea olundu.

Mumaileyh hakkında vilâyetçe verilen mezkûr kararın nakziyle harekâtı vakıasına temas eden memurin kanununun 28 inci maddesine tevfiikan ihtarla tecziyesine ve evrakın mahalline iadesine.

Karar No. 438

Tahsilât nisbetinin dun olmasından dolayı Zonguldak vilâyeti inzibat komisyonunca memurin kanununun 30 uncu maddesine tevfiikan hakkında ittihaz olunan on beş günlük maaş katı kararının kanuna uygun olmadığından bahisle ikinci derecede tetkikini isteyen Bartın H. M. 2 inci daire tahsildarı Galip Efendinin itiraz arzuhalı vilâyetten mürsel karar ve müstenidatile birlikte ikinci derecede tetkik olundu.

Mumaileyh hakkında vilâyet inzibat komisyonunca verilen mezkûr kararın nakziyle harekâtı vakıasına temas eden memurin kanununun 28 inci maddesine tevfiikan ihtarla tecziyesine ve evrakın mahalline iadesine.

.....1220.....

Karar No. 439

Tahsilat nisbetinin dun olması ve casusluk ittihamı ile Beyazıt vilâyeti inzibat komisyonunca 1 777 numaralı kanunun (E) fıkrası mucibince itti haz olunan ihraç kararının kanuna uygun olmadığından bahisle ikinci derecede tetki-
kini isteyen Tuzluca H. M. tahsildarı İbrahim Efendinin itiraz arzu hali vilâyetten
mürsel karar ve müstenida ile birlikte tetkik ve mütalea olundu.

Mumaileyh hakkında vilâyet inzibat komisyonunca verilen ihraç kararı
memurin kanununun 55 inci maddesi hükmüne muhalif olarak verildiğinden
usul noktasından nakzine ve müdafaası alındıktan sonra tekrar bir karara
raptedilmek üzere evrakın mahalline iadesine.

Karar No. 440

Çıldır kaymakamı Muhsin Bey hakkında vaki şikâyetler üzerine vilâyet
jandarma kumandanı tarafından yapılan tahkikat neticesinde tanzim olunan
evrak mumaileyhin müdafaanamesi ile birlikte tetkik ve mütalea olundu.

Vaki şikâyetlerin ve isnat olunan suçların tahakkuk etmemesine binaen
mumaileyh hakkında tayini muameleye lüzum görülmediğine ve kazadaki
vaziyeti tetkik ve hakkında ona göre bir karar itti haz olunmak üzere evrakın
Müdürler encümenine tevdiine.

Karar No. 441

Tahsilât nisbetlerinin dun olmasından ve evvelce :htar ve tevbi h cezalar ile
tecziye olunmalarına rağmen gösterdikleri kayıtsızlıktan dolayı Diyarbekir
vilâyeti inzibat komisyonunca haklarında müttehaz bir haftalık maaş kat'ı
ararlarının kanuna uygun olmadığından bahisle ikinci derecede

.....1221.....

tetkikini isteyen merkez muhasebe tahsildarları Ömer ve Abdülbari Efendilerin itiraz arzuhalleri vilâyetten mürsel karar ve müsttenidatı ile birlikte tektik olundu.

Vilâyet inzibat komisyonunun Ömer ve Abdülbari E- fendiler hakkındaki 2/2/933 tarih ve 105 numaralı kararında zikredilen ihtar ve tevbih cezalarının kaçar defa verildiğinin istizahına ve birer musaddak suretlerinin vilâyetten istenilmesine.

Karar No. 442

Halk ile münasebetlerinde memuriyet şeref ve veka- rına münafı harekâtı ve umumî işlerin hüsnü suretle tedviri için lâzım gelen ahengi temin ile mükellef olduğu mesai ar- kadaşlarile imtizaçsızlığı ve vazifesinde ihtimam sarfetme- mesi ve işlerin yüzüstü kalmasına sebep olduğu anlaşılmaması üzerine İstanbul vilâyeti inzibat komisyonunca memurin kanununun 35 inci maddesi hükmüne tevfiikan mecburî tahviline karar verilen Kadıköy sabık tahrirat kâtibi Şinası Efendinin vaki itirazı vilâyetten gönderilen karar ve müs- tenidatı ile birlikte ikinci derecede tetkik ve mütalea olundu.

Mecburî tahvili için vilâyet inzibat komisyonunca ittihaz edilen kararın nakzine ve mumaileyhin inzibatî cezayı müstelzim bu hareketlerinden dolayı memurin kanununun 29 uncu maddesine tevfiikan tevbihle tecziyesine ve memurun resen tahvili tayinlerindeki usule tevfiikan caiz olduğuna göre vilâyetin muvafakatine iktiran eden tahvil üzerine yapılacak bir muamele olmadığına.

Karar No. 443

Hile ve desise istimali suretile zimmete para geçirmek mahiyetinde görülen hareketinden dolayı Gazi Antep vilâ-

.....1222.....

yeti inzibat komisyonunca kefalet kanununun 6 inci maddesine istinaden itti haz olunan ihraç kararının kanuna mugayir olduğundan bahisle ikinci derecede tetkikini isteyen Gazi Antep M. H. tahsildarı Ali Riza Efendinin itiraz arzuhali vilâyetten mürsel karar ve müstenidatı ile birlikte ikinci derecede tetkik olundu.

Mumaileyhin harekâtı vakıasından dolayı vilâyetçe verilen ihraç kararında bir mugayereti kanuniye görölmediğinden tastikine ve evrakın mahalline iadesine.

Karar No. 444

Zimmet ve ihtilâsa sebebiyet vermiş olmasından dolayı Kayseri vilâyeti inzibat komisyonunca hakkında kefalet kanununun 8 inci maddesine tevfikân verilen ihraç kararının kanuna uygun olmadığından bahisle ikinci derecede tetkikini isteyen merkez M. H. tahsil memuru Ahmet Efendinin itiraz arzuhali vilâyetten mürsel karar ve müstenidatı ile birlikte ikinci derecede tetkik ve mütalea olundu.

Evrak münderecatına nazaran mumaileyhin harekâtı vakıası mezkûr kefalet kanununun sureti icrasına dair talimatnamenin tesbit ettiğ i şekiller dahilinde teftiş ve müraka- be yapmamak neticesi zimmet ve ihtilâs vukuuna sebebiyet vermek mahiyetinde olduğundan vilâyet inzibat komisyonunca verilen ihraç kararında mugayereti kanuniye görölmemekle tasdikine ve evrakın mahalline iadesine.

Karar No. 445

Bilecik vilâyeti mahkemei asliyesinden sorulan bir suale yanlış cevap vermesinden dolayı hakkında müttehaz üç günlük maş kat'ı kararının kanuna uygun olmadığından bahisle ikinci derecede tetkikini isteyen Osmaneli nüfus memuru

.....1223.....

Lûtfî Beyin itiraz arzuhali vilâyetten mürsel karar ve müste- nidat ile birlikte ikinci derecede tetkik ve mütalea olundu.

Mumailleyhe isnat edilen suçun bir kasta makrun olmadığı ve ancak işinde gösterdiği intizamsızlıktan tevellüt eylediği anlaşıldığından vilâyet inzibat komisyonunca verilen kararın tatbikat cihetinden nakzine ve harekâtı vakıasına temas eden mamurî kanununun 28 inci maddesi mucibince ihtarla tecziyesine.

Karar No. 446

Sebepsiz olarak bir muameleyi uzun müddet tehir ettiğinden dolayı vilâyetçe hakkında inzibatî muamele tatbiki talep olunan Diyaubekir nüfus müdürü Abdülvehhap Bey hakkındaki evrak mumailleyhin bu baptaki müdafaanamesile birlikte tetkik ve mütalea olundu.

Evrak münderecatına nazaran muamelenin tevhüründe bir kasti mahsus görülmediğinden tayini muameleye lüzum ve mahal olmadığına.

Kara No. 447

Kazadan çektiği 16/5/933 tarihli şifre ile vilâyete gelmek üzere müsaade isteyen ve mezuniyet emri tebliğ edilmeden vazifesini terk ile vilâyete gelmiş olması dolayısıyla Ereğli sabık kaymakam vekili halen Borçka kaymakamı Fahri Bey hakkında Konya vilâyetinin inzibatî ceza tayini talebine mütedair tahriratı mumailleyhin bu baptaki müdafaanamesile birlikte tetkik ve mütalea olundu.

Evrak münderecatına nazaran mumailleyhin Vali beyin muvafakatini istihsal etmiş olduğu anlaşılmakla tayini muameleye lüzum görülmediğine.

.....1224.....

Karar No. 448

Vazifesi başında amirine hürmetsizlik etmesinden, kanun ve nizamlara muvafık verilen emri infaz etmemesinden dolayı Samsun belediye encümenince hakkında müttehaz ihraç kararının kanuna uygun olmadığından bahisle ikinci derecede tetkikini isteyen Samsun belediyesi sabık hesap işleri müdürü Kâmil Beyin itiraz arzuhali vilâyetten mürsel karar ve müstenidat ile birlikte ikinci derecede tetkik ve mütalea olundu.

Mezkûr karara Kâmil Beyle aralarında tokatlaşma yüzünden mahkemeye intikal etmiş şahsî bir muhasemesi bulunan belediye reisi İhsan Beyin de iştiraki belediye kanununun 80 inci maddesine reise karşı hürmetsizlik ve emirlerini ifa etmemek ihracı mucip suçlar unsurlarına muhalif görüldüğünden kararın esas ve usul noktasından nakzine.

Karar No. 449

Ovacık kaymakamlığına tayininde mahalli mezkûre üç nüfus ailesi ile gittiği halde dört nüfus aile harcirahı almakla maznun sabık Hopa kaymakamı Numan Sabit Bey hak- kmdaki evrak mumaileyhin bu baptaki müdafaanamesi ile birlikte tetkik ve mütalea olundu.

Halen vefat etmiş bulunan mumaileyh hakkında tayini muameleye mahal görölmediğine karar verildi.

VİLÂYETLERİN İNZİBAT KOMİSYONU KARARLARI

Aydın

İki senedenberi bulunduğu Köşk nahiyesinde muvaffakiyetsizliği görülen müdür Şit Beyle, nahiye dahilinde idaresizliği yüzünden ikilikler doğmasına sebebiyet veren Bağarası müdürü Salih Beyin mecburî tahvillerine karar verilmiştir.

Mafevkine hürmetsizlik etmesinden dolayı Çine kazası nüfus kâtibi Salih Efendinin tevbihle tecziyesine karar verilmiştir.

Bolu

Tahsilat hususundaki ataletleri ve tahsilatlarını aynı günde vezneye yatırmamak hususundaki lâzimei kanuniyeye riayet etmediklerinden dolayı Bolu merkez M. H. tahsi İd arı Ahmet, Nadir ve İbrahim Efendilerin beşer günlük maaşlarının kat ı suretile tecziyelerine karar verilmiştir.

Çanakale

Bir seneden daha az bir müddet memuriyeti esnasında yolların İslahı ve elektrik tesisatının ikmalinde gösterdiği gayretten dolayı Lapseki kaymakamı Necati Beyin taktirna- me ile taltifine karar verilmiştir.

Müstacel telgrafnameleri vaktinde mahalline tevdi edemediklerinden ve kontrol hususunda gösterdikleri betaetlerinden dolayı vilâyet mektubî kalemi kâtiplerinden Sabri, Ahmet, Hıfzı Efendilerin ihtarla tecziyelerine karar verilmiştir.

Elâziz

Pertek nüfus memuru Mustafa Efendi işindeki dikkatsizliğinden ötürü ihtarla tecziye edilmiştir.

.....1226.....

İCRA VEKİLLERİ HEYETİ KARARNAMELERİ

Karar No. 14764

Cümhuriyetin 10 uncu yıl dönümünü kutlulama masraflarına karşılık olarak devlet bütçesile hususî idare ve belediye bütçelerinden ayrılan ve ayrılacak olan paraların sureti sarfı hakkında hazırlanan ilişik talimatnamenin mer'îye- te konulması; Maliye Vekilliğinin 31/7/1933 tarih ve 10994/411 sayılı tezkeresi üzerine icra Vekilleri heyetince 5/8/1933 te kabul olunmuştur.

5/8/1933

Talimatname

2305 numaralı kanunun 3 üncü maddesinde zikredilen Cümhuriyetin 10 uncu bayramın kutlulama masrafı aşağıdaki usuller dairesinde yapılır.

1 — Devlet bütçesile Ankara Vilâyeti Hususî idare ve Belediye bütçelerinden bu maksada tahsis olunan ve olunacak paralar Ankara Vilâyeti kutlulama komitesi emrine verilir.

Her Vilâyet hususî idare ve belediye bütçelerinde aynı maksada ayrılmış paralar o vilâyetin kutlulama komitesi emrine verilir.

Kaza merkezi ve daha altta bulunan belediyelerden kutlulama maksadına ayrılan paralair yerlerindeki kutlulama komiteleri emrine verilir.

2 — Bütün bu paraların sarfı paranın emrine verildiği komitelerin karare ve komite reisinin emrile yapılır. Bu sarfiyat muhasebei umumiye, (müzayede ve münakaşa kanunlarına) ve belediye muhasebe ve müzayede ve münakaşa nizamnameleri hükümlerine tâbi değildir.

.....1227.....

3 — İşbu sarfiyatta usulüne göre makbuz alınır ve komite tarafından sarfiyatın defteri tutulur. Masraf bittikten sonra defterlerin altı komite tarafından imza olunur. Bu defterler ve makbuzlar en geç teşrinisani 1933 sonunda vilâyetlere gönderilir. Ve oralarda saklanılır.

4 — Bütün komitelerin emrine verilecek paraların sarfı hakkında yüksek komisyon talimat verir. Komiteler bu talimata uyarlar.

Karar No. 14798

Dahiliye Vekillîğince hazırlanıp Şûrayı Devletçe görülerek 2/8/1933 tarih ve 11732 sayılı tezkere ile gönderilen İlişik «Vilâyet hususî idareleri tekaüt sandığı nizamnamesi» nin mer iyete konulması, icra Vekilleri heyetince 5 8 1933 de kabul olunmuştur.

5/8/1933

Vilâyet Hususî İdareleri tekaüt sandığı nizamnamesi

Madde 1 — Vilâyet Hususî idareleri tekaüt sandığıın idare etmek üzere Dahiliye, Maarif, Sıhhiye vekâletlerince umum müdür veya müdürlerden seçilecek üç zattan mürekkep bir heyet teşkil olunur. Bu heyet kendi aralarından birini reis seçerler.

Madde 2 — Mezkûr sandık idaresi Dahiliye vekâletine bağlıdır.

Madde 3 — Tekâüt sandığıını idare edecek heyetin emrinde kadrosu ve maaşları aşağıda gösterilen bir büro teşkil edilir.

Adet	Memuriyet	Maaşı aslı
1	Müdür	45
1	Mümeyyiz	35
1	Kâtip	25
	»	20

.....1128.....

Madde 4 — Sandık müdür ve memurları, idare heyetince intihap ve Dahiliye vekâletince tayin olunurlar.

Madde 5 — Heyetin vazifeleri şunlardır:

A — Hususî idarelerden maaş alan muallim ve memurların tekaütleri halinde kendilerine ve vefatları halinde yetimlerine verilecek maaşların tahsis muamelesi kanun mucibince mensup oldukları vilâyetlerce yapılarak ait oldukları vekaletlerce de tetkik ve kabul edildikten sonra maaşın miktarı ve tahsis tarihi sandık idaresine bildirilir.

İdare heyet tahsis evrakını, kanunun umumî hükümleri dairesinde tetkik ederek, düzeltilecek cihetler görürse bu cihetleri tasrih ederek ikmal edilmek üzere evrakı iade eyler. Muvafık gördüğü takdirde, maaşın miktarı, tahsis tarihi ve nereden verileceği karar altına alınarak, reis tarafından, Ziraat Bankası Umum Müdürlüğüne bildirilir ve cüzdanı da alâkadara gönderilir.

B — 1683 numaralı kanunun tatbik tarihi olan 1/6/ 1930 tarihinden 2097 numaralı kanunun meriyet mevkiine vazedileceği 1/6/1933 tarihleri arasında kendi talebi veya kanunî sebepler üzerine tekaüde sevkedilen vilâyet hususî idare memurları ile muallimlere ve bunların yetimlerine eski hükümlere göre tahsis ve ita olunan maaş ve ikramiyeler 209 7 numaralı kanunun muvakkat maddesi mucibince 1/6/1933 tarihinden itibaren tadil ve tashih olunur. Tadil muamelesinin ikmaline kadar bankalarca sandık hesaplarından, eski maaşları nisbetinde para verilir.

C — Sandığın hesabâtı heyet tarafından tutulacak ve sandık namına Ziraat Bankasına yatırılan paralarla Ziraat Banksından sandık namına yapılan tediyat takip olunacaktır.

Madde 6 — Hususî bütçelere müşterek tekaüt sandığı hissesi namile konulan tahsisat vilâyetlerce haziran ve teşrinisani ayları nihayetinde olmak üzere iki müsavi taksitte Ziraat bankalarına yatırılacaktır.

Madde 7 — Ziraat bankasına müşterek tekaüt sandı-

ğı hissesi namile tevdi olunacak tekaüt aidatı mütekallim ve memurlarla bunların yetimlerine tahsis olunacak maaşları tediye etmediği takdirde bu cihet idare heyetince hesabata müsteniden tesbit olunacak ve eksik kalan miktar 1561 numaralı kanun mucibince müteşekkil bütçeler komisyonuna bildirilecektir. Komisyon hususî idare bütçeleri maaş tertiplerindeki muhassasata göre vilâyetlere tevzii suretile eksiğin ikmali hakkında verilecek İcra Vekilleri kararına tevfikân lâzımgelen muameleyi ifa eder.

Madde 8 — Sandık ile Ziraat Bankası arasındaki münasebetler ayrıca bir mukavele ile tespit edilecektir.

Madde9— Alâkadarlarla resmî muhabereye İdare Heyeti reisi salâhiyetlidir.

Sandık Müdürü ile memurlarının vazifeleri

Madde 10 — Müdür, sandığın bütün muamelelerini ve maaş işlerini günü gününe yapmak ve maiyetindeki memurlara yaptırmakla mükellef ve bundan dolayı mesuldür.

Madde 11 — Müdür sandıktan maaş alan muallim ve memurlarla bunların vefatlarında kendilerine maaş intikal edenlerin isimlerini, maaşlarının miktarını, tahsis tarihlerini ve müteakip muamelelerini gösteren muntazam defterler tutturur.

Banka ile olan hesabı carî için ayrı bir defter açtırılır. Bu defter ile bilhassa mümeyyiz meşgul olur. Mümeyyiz kâtiplerin işlerine de nezaret ve icabında sandık müdürüne vekâlet eder.

Madde 12 — Maaşlar, alâkadarların oturdukları yerdeki ziraat bankası şubesince ve ziraat bankası şubesi bulunmadığı takdirde en yakın yerdeki ziraat bankası şubesince tediye olunur.

Madde 13 — Her ne suretle olursa olsun maaşı kesilecekler hakkında - isim ve hüviyetleri, cüzdan numaraları, maaş miktarı, kesilme tarihi tasrih edilmek üzere idare he-

.....1230.....

yeti reisi tarafından Ziraat Bankası Umum Müdürlüğüne derhal malûmat verilir.

Madde 14 — Tekaüdü icra edilenlerle muvazzaf veya mütekait iken vefat edenlerin yetimlerine cüzdan verilinceye kadar mensup oldukları vekâletten sandığa vaki olacak iş'ar üzerine bilâhara mahsubu icra kılınmak şartile askerî ve mülkî tekaüt kanununun 63 üncü maddesindeki nisbet ve şartlar dahilinde avans verilir.

Madde 1 5 — Şûrayı Devletçe görülmüş olan bu nizamname 1/6/1933 tarihinden muteberdir.

Madde 1 6 — Bu nizamname hükümlerini icraya icra Vakitleri heyeti memurdur.

Kara No. 14826

Ölçüler kanununun tatbiki için İktisat vekilligince teklif ve Şûrayı Devletçe tetkik edilerek yısniden tanzim ve 30/7/1933 tarih ve I 1602 sayılı tezkere ile tevdi olunan ilişik «Ölçüler Nizamnamesi» nin meriyete konulması; icra Vekilleri heyetinin 10/8/1933 toplanışında kabul olunmuştur.

Reisicümhur
GAZİ M. KEMAL

Başvekil İsmet	Adliye Vekili Ş. Saracoğlu	Millî Müdafaa Vekili Zekâi
Dahiliye Vekili Ş. Kaya	Hariciye Vekili Dr. T. Rüştü	Maliye Vekâleti V. Dr. Refik
Maarif Vekili Dr. Reşit Galip	Nafia Vekili Hümi	İktisat Vekâleti V. Hulûsi
Sihhat ve İçtimaî Muavenet Vekili Dr. Refik		
Gümrük ve İnhisarlar Vekili Ali Rana Z.	Ziraat Vekili Muhlis	

Şûrayı Devlet Heyeti Umumiyesince tesbit olunan şekil:

ÖLÇÜLER NİZAMNAMESİ

Kısım I
FASIL 1

Umumî hükümler

Metre sistemine uygun olmıyan ölçüler:

Madde 1 — Türkiyede kullanılan veya kullanılmağa hazır bulundurulan bütün ölçü, tartı ve aletler kanunda yazılı metre sistemine uygun ve muayene edilerek damgalanmak suretile ayarlanmış olmalıdır. Metre sisteminden başka, kanunla yasak edilen ölçü, tartı ve aletlerin kullanıldığı alâkadar memurlarca görülürse derhal men ve kanunun 24 ve 25 inci maddeleri hükümleri tatbik olunmakla beraber ölçü, tartı ve aletler müsadere edilir.

Ölçü, tartı ve aletler metre sistemine uygun olarak yapılmış olmakla beraber bunların üzerinde aynı zamanda eski ölçülere göre taksimat ve işaretler bulunması yasaktır. Bu gibi ölçü, tartı ve aletleri kullananlar, kanunda yazılı ölçülerin maadasını kullananların göreceği cezaya çarptır.

Sayı ile satılan eşya:

Madde 2 — Sayı ile alınıp satılan eşyada sayı, bir ölçüye dayanarak yapılıyorsa bu ölçü metre sistemine uygun olacaktır.

Teftiş salâhiyeti:

Madde 3— Ölçü ve ayar müfettişleri lüzum gördükleri takdirde kanun hükümlerinin yerine getirilip getirilmediğini anlamak için müesseselerin evrak, kayıt ve defterlerini ve kullandıkları ölçüleri teftişe salâhiyetlidirler. Hüviyet kâğıdını gösteren müfettişlere, müessese sahipleri ve müstah-

.....1232.....

demleri bu evrak, kayıt ve defter ve saireyi göstermeye mecburdurlar.

Müfettişleri, teftiş için müesseseye sokmıyanlar, evrak, defter ve ölçülerini göstermıyenler hakkında Türk Ceza kanununun 526 inci maddesine göre takibat yapılır.

Resmî memurların mecburiyeti:

Madde 4 — Bütün devlet memurları ile Ticaret, Sanayi ve Ziraat Odaları ve Borsalar memurları vazifeleri dolayısıle baktıkları ticaret defterleri, fatura, irsaliye, ilân ve sair ticaret evrakı ile mukavelelerde metre sistemine uygun olmıyan ölçülerin kullanıldığını görürlerse kanunun 24 üncü maddesine göre bir zabıt varakası yaparak müddeiumumiliğe vermeğe mecburdurlar.

Noterler, içinde metre sistemine uygun ölçülerden başkası kullanılan mukaveleleri tasdik etmezler.

Nizamnamenin şümulü:

Madde5 — Bu nizamnamenin hükümleri nizamnamede sayılı ölçü, tartı ve aletlere şamil olup fennin ilerlemesi veya memleket içinde kullanılmalarının yayılması dolayısıle ayarlanmalarına lüzum görülen sair ölçü, tartı ve aletler, iktisat Vekâletince ileride yapılacak nizamnamelerle tayin edilir.

Tapu kayıtlarına ait hükümler:

Madde 6 — Kanun hükümlerinin tatbikinden sonra yapılan bütün tapu kayıtları ve verilen bütün senet ve kâğıtlar metre sistemine uygun olacaktır. Kanunun tatbikinden evvelki kayıtlara dayanan işlerden yeniden ölçmeyi icap ettirmıyenlerde kullanılan eski ölçülerin metre sistemine göre karşılıkları hesapla bulunur ve böyle yapıldığı kayıt ve senetlerde gösterilir. Ancak bu suretle bulunarak gösterilen miktarlar, yerinde yeniden ölçülünceye kadar eski tapu senetlerde kazanılmış olan tasarruf haklarına dokunmaz.

Kanunun tatbikinden evvel yapılan kayıtlar ve verilen senet ve kâğıtların suretleri çıkarılmak lâzımgelirse bunlarda yazılı olan ölçülerin olduğu gibi yazılması caizdir.

Teknik işlerde kullanılacak ölçüler:

Madde 7 — Teknik işlerde ve fabrikalarda ve san at evlerinde yalnız işin yapılmasına yarayan ölçüler, kanun ve nizamname hükümlerine girmezlerse de yapılan iş miktarının veya işçilik hakkının bulunmasına yarayan ölçü, tartı ve aletler, kanunun ve nizamnamenin hükümlerine uygun olacaktır.

İzin alınacak ölçüler:

Madde 8 — Türkiyede metre sistemine uygun olmıyan ölçü, tartı ve aletlerin yapılması yasaktır. Ancak kanunun 4 üncü maddesinin C ve D fıkralarına göre bu hüküm dışında bırakılan ölçüleri yapmak, memlekete getirmek veya kullanmak isteyenler dileklerini bir istida ile bulundukları mın-taka müfettişliklerine bildirerek izin isterler. Müfettişler de bu gibi müracaatleri kendi düşüncelerde birlikte iktisat Vekâletine bildirirler. Vekâletin vereceği izin müfettişlikçe ölçüyü yapmak veya kullanmak isteyen ve Vekâletçe doğrudan doğruya bunların geçirileceği gümrüğe bildirilir.

Ölçü yapanlar, metre sistemine uygun olmıyan ölçüleri ancak iktisat Vekâletinin izin kâğıdı üzerine yapıp satabilirler. Bu izinlerin istenildikçe müfettişlere gösterilmesi lâzım-gelir.

Ölçülerin getirileceği gümrükler:

Madde 9 — Memlekete getirilecek ölçü, tartı ve aletler yalnız Ankara, İstanbul, İzmir, Mersin, Samsun ve Trabzon gümrüklerinden geçirilebilir.

Gümrük yardımları:

Madde 10 — Gümrük idareleri nizamnamede yazılı

.....1234.....

ölçü, tartı ve aletlerin gümrükten geçmeden evvel müfettişlerce ayarlanmasını temin için yardım ve kolaylık gösterirler.

Ölçülerin nakli:

Madde 11 — Türkiyede her hangi bir muayene yerinde ayarlanmış olan bir ölçü, senelik muayeneleri arasında geçecek zaman içinde başka bir yere götürülürse yeniden ayarlanmasına lüzum yoktur. Ancak yolda bozulabilecek olan hassas aletler yeniden ayarlanır.

Muayenenin yapılacağı yerler:

Madde 12 — İlk ve senelik muayeneler muayene yerlerinde yapılır. Ancak:

1 — Gümrüklere gelen ölçü, tartı ve aletler,

2 — Bir yerden başka bir yere götürülmesi güç veya masraflı olan ölçü, tartı ve aletler,

3— Ölçü, tartı ve alet yapan müesseselerce çok miktarda muayenesi istenilen ölçü, tartı ve aletler,

Gümrüklerde veya bulundukları yerde ayarlanabilir. Bu gibi ölçü, tartı ve alet sahipleri dileklerini bulundukları ayar dairelerine bildirmelidirler. Ayar daireleri bildirme gününden sayılmak üzere gümrüklerden geçirilecek olanlar için sekiz gün ve diğerleri için 15 gün içinde bir memuru ayarlamak için gönderir.

Bu maddede yazılı hallerde muayene masrafları muayeneyi yaptırandan 34 üncü maddedeki tarifeye göre alınır.

İlk muayeneler:

Madde 13 — Ölçü, tartı ve aletlerin ilk muayeneleri müfettişliklerce bunların gümrüklere getirilmesinde veya imal ve tamirlerinde kanun, nizamname ve talimatnamelerde gösterilen usul ve şartlara göre yapılır, iktisat Vekâleti lüzum görürse bazı yerlerde bu muayenenin müfettişlerin ne-

.....1235.....

zareti altında ayar memurluklarında veya Devlet müesseselerinden birinde yapılmasına müsaade edebilir.

Yerleri değişen ölçüler:

Madde 14 — Otomobillere konan taksimetreler ve sabit basküllerde olduğu gibi ayarları bağlı oldukları yerlere göre değişen ölçü ve aletlerin bu yerler değiştikçe yeniden ilk muayeneleri yapılır.

İlk muayene damgası:

Madde 15 — Ölçü, tartı ve aletlere ik muayenelerinde nizamnamenin I 63 üncü maddesinde gösterilen müfettişlik ayar damgası vurulur.

Senelik muayeneler:

Madde 16 — Senelik muayeneler, ayar memurları tarafından yapılır. Kanunun 18 inci maddesinin son fıkrasına göre hangi ölçülerin senelik muayeneleri müfettişliklerce yapılacağını iktisat Vekâleti tensip ve ilân eder.

Senelik muayene zamanı:

Madde 17 — Senelik muayene her sene, ikinci kânunaynın ilk gününden başlar ve ölçü, tartı ve aletler umumî şekilde ve müracaat sırasile ayarlanır. Ölçü, tartı ve aletlerini ayarlatacak kimselerin ikinci kânunun sonuncu günü akşamına kadar ayar memurluklarına müracaat ederek muayene günü yazılı kâğıdı almış olmaları lâzımdır. Bu zaman içinde ayar memurluklarına müracaatla kâğıt almamış olanlar kanunun muayene edilmemiş ve damgalanmamış ölçü kullananlar için koyduğu cezalara çarpılır. Ancak ayar memurları müddet geçtikten sonra müracaat vukuunda dahi ölçü, tartı ve aletlerin ayarlarını yapamazlık edemezler.

Evvelce yapılan muayeneler:

Madde 18 — Kanunun tatbikinden evvel belediyeler-

.....1236.....

ce muayene edilmiş ve damgalanmış olan ölçü, tartı ve aletler dahi senelik muayeneye tâbidir.

İlk senelik muayene:

Madde 19 — İlk senelik muayene 1934 senesi ikinci kânunun 1 inci günü başlar.

Her ölçü, tartı ve aletin iki senede bir defa senelik muayenesi yapılır. Ancak bir sene içinde yapılan bütün ilk ve senelik muayeneler o sene basında yapılmış sayılır.

Senelik muayene müddeti:

Madde 20 — İlk muayeneleri yapılmamış ölçü, tartı ve aletlerin senelik muayeneleri yapılamaz, ilk muayeneleri yapılmış olan ölçü, tartı ve aletlerin ilk senelik muayeneleri iki sene sonra yapılır.

Senelik muayeneden müstesna ölçüler:

Madde 21 — Bu nizamnamede camdan ve benzerlerinden yapılması kabul edilmiş olan ölçü ve aletlerin senelik muayeneleri yapılmaz.

Senelik muayene damgası:

Madde 22 — Her nevi ölçü, tartı ve aletlerin senelik muayenesinde bu nizamnamenin 1 64 üncü maddesinde gösterilen ayar memurluğu damgası vurulur.

Ayar damgasının yenileştirilmesi:

Madde 23 — Ölçü, tartı ve aletlerin ilk ve senelik muayeneleri arasında, her hangi bir sebeple, evvelce konmuş olan ayar damgaları bozulursa, sahibinin müracaat ederek ilk muayene damgasını müfettişliklerde ve senelik muayene damgasını ayar memurluklarında yenilebilmesi lâzımgelir.

Bu madde hükümlerine göre yenileştirilen ilk muayene damgalarına sene rakamı konulmaz.

Elektrik, hava gazı ve su saatleri ve aletlerinin muayeneleri:

Madde 24 — Elektrik, hava gazı ve su saatlerinin ilk muayeneleri yeniden yapılmaları, gümrüklere getirilmeleri veya tamirleri sırasında yapılır.

Elektrik saatlerinin muayene müddetleri:

Madde 25 — Elektrik saatleri ve ölçü aletlerinin ilk kullanılmağa başladıkları tarihlerden sayımak üzere aşağıda yazılı zamanlar sonunda kullanma yüzünden kaybedecekleri doğruluğun düzeltilmesi ve saat parçalarının temizlenmesi için elektrik veren müesseselerce yerlerinden sökülüp temizlenmesi ve düzeltilerek bu nizamnamede yazılı hükümlere ve yanlış payına uygun bir hale getirildikten sonra müfettişlere ayarlatılması lâzımdır:

1 — Çok miktarda elektrik kudreti harcıyan fabrika, otel, sinema gibi müessese saat ve aletleri ile yüksek tevettür saatleri için senede bir (bu muayene saat ve aletler konulmuş oldukları yerden ayrılmaksızın da yapılabilir.)

2 — Sair saat ve aletlerde 5 senede bir.

Bu madde hükümlerine göre kullanılmağa başlandıkları tarihlerden sayılmak üzere muayene zamanı gelen elektrik saat ve aletlerinin her ayın birinci günü elektrik veren müesseselerce müfettişliklere bildirilmesi lâzımdır. Bu müesseseler bundan başka her senenin birinci haftasında geçen sene içinde kullanılmağa başlanan yeni saat ve aletlerin bir cetvelini müfettişliklere verirler.

Muayeneler hakkında müesseselerce verilecek raporların yoklanması:

Madde 26 — Elektrik, su ve hava gazı saatleri ve aletleri kuılananlarca müfettişliklere verilecek haber veya edilecek şikâyet üzerine saatin muayene edilmesi elektrik, su ve havagazı veren müesseseye bildirilir. Müessese iki gün içinde muayeneyi yapmağa ve neticeyi muayene raporuna dol-

.....1238.....

durarak bildirmeye mecburdur. Müesseserce her ay verilen muayene raporlarının % 20 si müfettişlerce müessese me. murlarile birlikte yerinde yoklanılır, ve her hangi birinin doğru olmadığı anlaşılırsa bilerek yanlış beyanname vermiş ad-dile müessese hakkında ona göre takibat yapılır.

Saatlerin muayeneye hazırlanması:

Madde 27 — Müesseselerce edinilen elektrik, havagazı ve su saatleile aletler, müfettişler tarafından muayene edilmeden önce müesseselerce düzeltilerek ayar edilmiş olmalıdır. Müesseselerin bu ayar için kullanacakları aletlerin ve normal cihazların iktisat Vekâleti tarafından gösterilecek, yerlerde hassas olarak ayarlanmış bulunması lâzımdır.

Belediyelerce idare edilen müesseseler saatleri:

Madde 28 — Elektrik, havagazı ve su müesseseler! belediyeler veya vilâyet hususî idarelerince işletilirse bunların saat ve aletlerinin, senelik ve ansızın muayeneleri de her halde müfettişliklerce yapılır.

Hava gazı ve su saatlerinin muayeneleri:

Madde 29 — Hava gazı ve su saatleri yalnız 13 üncü maddede yazılı ilk muayene ile 26 inci maddede yazılı muayeneye tâbidir.

Elektrik, hava gazı ve su saati ve aletlerde taksimet-relerin tipleri:

Madde 30 — Türkiyede yapılan veya dışarıdan getirilen elektrik, hava gazı ve su saatleri ve aletleri ile taksimetrelerin ayarlanması için bu saat ve alet tiplerinin kullanılmağa elverişli olduğu İktisat Vekâletince tasdik edilmelidir.

Vekâletçe tasdikli tiplerin, aksine bir karar verilmiş bulunmadıkça, memlekete sokulması için ayrıca izin alınmasına lüzum görülmez. Ancak bu hüküm, tipi tasdikli saat

.....1239.....

ve aletleri kanun ve nizamname hükümlerine göre ayarlanmaktan kurtaramaz.

Bu nizamnamenin neşri ve ilâm tarihine kadar memlekete getirilmiş olan saatler ve aletler yukarıki hükümlerin dışında kalır.

İktisat Vekâleti mahzurlu gördüğü tiplerin memlekete gırrpjesini ve kullanılmasını yasak edebilir.

Ansızın muayeneler:

Madde 31 — Ansızın muayeneler, müfettişlerin veya ayar memurlarının görecekları lüzum yahut verilen haber veya yapılan şikâyet üzerine ayar memurlarınca ticaret işlerini aksatmıyacak ve iş sahiplerine zarar vermiyecek bir yol-
da yapılır.

Haber ve şikâyetler, müfettişlere de yapılabilir. Bu gibi haber ve şikâyetler üzerine müfettişler lâzımsa kendileri de bulunarak ansızın muayene yapılmasını ayar memurlarına bildirirler.

Ansızın muayene zamanı:

Madde 32 — Ansızın muayeneler arasında üç aydan fazla zaman geçmiyecek ve neticeleri hemen müfettişliklere bildirilecektir.

Ansızın muayenenin icra sureti:

Madde 33 — Ansızın muayeneler, dükkân, mağaza ve iş yerleri kapalı iken yapılamaz. Kapalı yerlerde arama için sebepler varsa, bu arama Ceza Mahkemeleri usulü kanunu dairesinde yapılır.

Muayene masrafları:

Madde 34 — Yerde yapılacak ilk ve senelik muayeneler için 1 2 inci maddede yazılı ve aşağıda nasıl hesaplanacağı gösterilen muayene masrafları tutarının peşin olarak

.....1240.....

ve karşılığında muvakkat makbuz alınarak yatırılması ve muayene bitirilince tahakkuk ettirilerek muvakkat makbuzun kat'isile değiştirilmesi lâzımdır.

I — Muayeneye memur olanların yol masrafı:

a) Memurun bulunduğu belediye sınırları içinde:

1 — Gidip gelme zamanı bir saati geçmiyen yerler için mutaat taşıma vasıtaları parası.

2 — Gidip gelme zamanı bir saati geçen yerler için en çabuk taşıma vasıtası parası.

b) Memurun bulunduğu belediye sınırları dışında:

1 — Demiryolu ve vapurla gidilebilen yerlerde bunların tarifelerine göre müfettişler için birinci ve ayar memurları için ikinci mevki yol parası.

2 — Demiryolu ve vapurla gidilmiyen yerler için en çabuk taşıma vasıtasına verilen yol parası (kilometre başına en çok 30 kuruşu geçmemek üzere)

II. — Ölçü ve ayar aletlerinin taşıma masrafları:

Ölçü ve ayar aletlerini taşımak için yukarıda yazılı taşıma vasıtalarına verilen yol parası.

Parça halinde getirilen ölçüler:

Madde 35 — Memlekete dışarıdan parçalar halinde getirilip veya parça halinde içeride imal edilip montajı yapılan elektrik, havagazı ve su saatleri ve aletleri ile taksimetreler ve nizamnamede yazılı diğer ölçü ve tartı aletleri, yeniden yapılmış sayılır ve ona göre kanun, nizamname ve talimatnameler hükümlerine tâbi tutulur.

Ölçü yapanların müracaat mecburiyeti:

Madde 36 — Ölçü, tartı ve alet yapan müesseseler her ay sonunda yaptıkları ölçüleri bir beyanname ile bulundukları mıntaka müfettişliğine bildirerek bunların ilk muayenesinin yapılmasını istemeye mecburdurlar. Ancak bu müesseseler bu müddetten evvel de müracaat edebilirler. Bu gibi:

müesseseler düzgün ve müfettişlikçe tasdikli bir imal defteri tutacaklardır. Bu defterlerde silinti, kazıntı ve çıkıntı ve usulsüz tashihler bulunmayacaktır.

Tamirden sonra ilk muayene:

Madde 37 — Tamir edilen ölçü, tartı ve aletlerin tamirden sonra yeniden ilk muayeneleri yapılır. Tamir edildikten sonra ilk muayenesini yaptırmaksızın bu ölçü ve tartı ve aletleri kullananlar damgasız ölçü, tartı ve aletleri kullanmış olanlar gibi cezaya çarptırırlar.

Ölçü, tartı ve aletlerin doğruluğuna dokunmayan tamirler bu madde hükümlerinin dışında kalır.

Ölçü satışı:

Madde 38 — Kanun ve nizamname hükümlerine uygun olmıyan ve ilk muayenesi yapıpıp damgalanmış bulunmıyan ölçülerin alım satımı yasaktır.

Ölçü, tartı ve aletleri satan müesseselerde veya bunların depolarında bulunan ölçüler satışa çıkarılmış sarılacağından ilk muayeneleri yapılmış ve damgalanmış olmalıdır.

Antika ölçüler:

Madde 39 — Antika alım satımı ile uğraşmıyan ticarethane ve imalâthanelerde kanunun 4 üncü maddesinin (F) fıkrasında yazılı antika ölçüler bulundurulamaz Bulunduranlar hakkında kanunun 22, 24 ve 25 inci maddeleri hükümleri tatbik olunur.

Ölçü normallerinin tedariki:

Madde 40 — Ayar dairelerinde kullanılacak ölçü normalleri ile muayene aletleri ve tertibatı nizamname ve talimatnameler hükümlerine uygun ve bir Örnek olmak üzere iktisat Vekâletince tedarik edilir ve dağıtılır.

Belediyeler kendilerine verilen bu normallerle aletlerin

.....1242.....

ve tertibatın parasını, İktisat Vekâletince mal edilen fi at üzerinden öderler.

Bu maddede yazılı ölçü normalleri ile aletlerden ve tertibattan bir kısmını edinmelerine lüzum oimıyan veya buna paraca gücü yetmiyen belediyeler, bunu bulundukları mıntaka müfettişliğine bildirirler. Bu gibi belediyelerin hangi normalleri, aletleri veya tertibatı bir zaman içm bulundur- mıyacıkları, müfettişlik raporu üzerine iktisat Vekâletince kararlaştırılıp kendilerine bildirilir. Vekâletin bu kararı kat'idir.

FASIL 2

Teşekküller

Ölçüler ve ayar teşekkülleri:

Madde 41 — Ölçüler ve ayar teşekkülleri şunlardır:

- 1 — İktisat Vekâleti Ölçüler ve ayar müdürlüğü,
- 2 — İktisat Vekâleti Ölçüler ve Ayar mıntaka müfettişlikleri,
- 3 — Belediye ayar memurlukları.

Ölçüler ve Ayar Müdürlüğünün yapacağı işler:

Madde 42 — Ölçüler ve Ayar Müdürlüğünün yapacağı işler şunlardır:

- a) Millî esas ölçülerin ve örneklerinin iyi bir surette saklanması ve kullanılmasını temin etmek,
- b) Ölçü, tartı ve aletlerde fence değişiklikler olup olmadığını araştırmak ve kanun, nizamname ve talimatnamelerde fennin icabına göre düzeltilmesi lâzımgelen noktalar üzerinde teklifte bulunmak,
- c) Muayene ve ayar işlerinin düzgün ve halkın faydasına uygun olarak görölmesini temin etmek,
- ç) Ayar dairelerine ölçü normalleri hazırlamak veya

edarik edip dağıtmak, bunları muayyen zamanlarda, esas ilçülerle, veya örneklerde karşılaştırmak,

d) Muayene ve ayar işlerinde görülen aksaklık ve gücükleri ve bunların sebeplerini ve ortadan kaldırılmaları yolarını araştırıp bulmak,

e) Talimatnameleri hazırlamak, müfettişliklere emirler sermek, bunların tamam ve iyi surette tatbikini gözetmektir.

Müfettişlerin yapacakları işler:

Madde 43 — Müfettişlerin yapacakları işler şunlardır:

a) Ölçü ve ayar işlerinin kendi dairelerinde ve mıntakalarındaki ayar memurluklarında kanun ve nizamname hü., tümlerde İktisat Vekâletince verilecek talimata ve emirlere uygun olarak tatbikini temin etmek ve bu işleri gözeterek İyar memurluklarına lâzımgelen emirleri vermek,

b) Ölçü, tartı ve aletlerin kanun, nizamname ve talimatname'ler hükümlerine uygun olarak ilk muayenelerini yapmak ve bunları yapan ve satan müesseseleri zaman zaman ve lüzum gördükçe teftiş etmek,

c) Dairelerinde bulunan ölçü normalleri ile aletlerin ve artıların iyi bir surette kullanılmasını temin etmek, bunları ve mıntakalarındaki ayar memurluklarında bulunanları yokımak ve yanlış ve bozuk olanları düzeltirmek veya değistirmek, ölçü ve ayar işlerinin düzgün olarak yapılması için İyar memurluklarında lüzumlu aletlerle tertibatın bulunup bulunmadığını ve bunların nasıl saklanıp kullandığını araştırmak,

ç) Mıntakalarındaki ayar memurluklarının işlerini mun. azam zamanlarda yoklamak ve belediyeleri kanun, nizamname ve talimatname hükümlerde diğer emirlerin ve talimatın tatibkinde gördükleri noksanları tamamlamağa ve ortalan kaldırmağa davetle işlerin iyi gitmesini temin etmek,

d) Yaptıkları ilk muayeneler için defter tutmak ve isiyene muayene kâğıdı vermek,

e) Ölçü normalleri ile muayene aletlerinin ve tertiba-

.....1244.....

tının nasıl kullanılacağını ve muayene ve ayarların yapılmasında gözetilecek yolları ayar memurlarına göstermek, İktisat Vekâletince lüzum görülen mmtakalarda açılacak öğretim kurslarını idare etmek,

f) Mıntakalardaki ayar memurluklarından alacakları raporlar ve kendi teftişleri üzerine her sene 2 inci kânun ayında Ölçüler ve Ayar Müdürlüğüne senelik raporlar vermek.

Müfettişlerin tayini:

Madde 44 — Müfettişler Memurin Kanunu hükümlerine göre memur olabilmek vâsıflarını ve yüksek tahsil şهادetnamesini haiz kimseler arasından ölçüler ve ayar Müdür, lüğünün inhası ile iktisat Vekâletince tayin olunurlar. Başmüfettişler aynı surette kıdemli ve işin ehli müfettişler arasından seçilir.

Belediye ayar memurlarının yapacakları işler:

Madde 45 — Belediye ayar memurlarının yapacakları işler şunlardır:

a) Senelik ve ansızın muayeneleri ve kanun, nizamname ve talimatnamelerin kendilerine verdiği işleri ve bunlara dair müfettişliklerin verecekleri emirleri ve talimatı yapmak,

b) Kullanma normallerinin yoklama normallerinden fark göstermemelerini ve terazi ve sair aletlerle tertibatın kullanmaya elverişli bir halde bulundurmasını gözetmek ve ellerindeki kullanma ve yoklama normallerinin iyi kullanılıp saklanması temin etmek,

c) Yaptıkları senelik muayeneler için istiyene bir mu. ayene kâğıdı ve bu muayenelerde Belediye vergi ve resim, leri kanununa göre alınan resimlerle kanun ve nizamname, ye göre alınacak masraflar için her halde makbuz vermek,

ç) Dairelerine en yakın olan ve Belediyesi bulunmıyır kasaba ve köylerde mevcut olup sahipleri tarafından getirilecek ölçü, tartı ve aletlerin senelik muayene ve ayar işle-

.....1245.....

rini yapmak, (Belediyesi olmıyan kasaba ve köylerde ansızın muayeneler, mahallinde Belediye vazifeleri ile mükellef olan heyetler tarafından yapılır.)

d) Bağlı bulundukları Müfettişliklere muayene ve ayar işlerinde yardım etmek,

e) Ölçüler ve Ayar Müdürlüğünce verilecek örneğe göre her sene 1 inci kânun ayı sonunda o sene yapılmış olan işler hakkında bağlı oldukları müfettişliklere rapor vermek.

Belediye ayar memurlarının tayini:

Madde 46 — Belediye ayar memurları, orta tahsili bi- tırrrış olanlar ve böyleleri bulunmazsa ilk tahsili bitirmiş olup bilgili ve tecrübeli bulunanlar arasında müfettişliklerde yapılacak imtihanda ehil oldukları anlaşılıp ayar memurluğu yapabileceğine dair kâğıt almış olanlardan Belediyelerce seçilirler; bunların tayinleri hemen müfettişliğe bildirilir.

Her Belediye yalnız muayene ve ayarlama işleriyle uğraşmak üzere bir ayar memuru kullanmağa mecburdur, iktisat Vekâleti Belediyelerin bütçe vaziyetlerini göz önünde bulundurarak bu vazifenin, o belediyenin memurlarından her hangi birine, vazife ilâvesi olarak tevdiine müsaade edebilir.

Zabıt varakası tutmağa salâhiyetli memurlar:

Madde 47 — Müfettişlerle ayar ve zabıta memurları kanunun 24 üncü maddesinde yazılı zabıt varakasını tutmağa salâhiyetlidir.

Müfettişlerin ve ayar memurlarının vazifelerini yaparken gösterecekleri lüzum üzerine bütün zabıta ve bu vazifelerde alâkalı olan diğer devlet memurları kendilerine lâzım- gelen yardımlarda bulunurlar. Bunda gevşeklik gösteren veya yardımını esirgeyen memurlar hakkında müfettişler veya belediyelerce bunların bağlı oldukları dairelere verilecek rapor üzerine inzibatî ceza tatbik olunur.

Kısım II

FASIL 1

Ölçü, tartı ve aletlerde müşterek hükümler

Ölçülerin imal maddesi:

Madde 48 — Nizamnamede yazılı bütün ölçüler, kullandıkça aşınmaya ve şekil değiştirmeye ve hava değişmelerine karşı dayanıklı maddelerden ve bunu temin edecek biçimde yapılmış bulunmalıdır. Hususile hassas uzunluk ve ağırlık ölçülerile teraziler iyi malzemeden özenerek yapılmış olmalıdır.

Ölçü işaretleri:

Madde 49 — Ölçü miktarlarını gösteren işaretler yanlış payı (tecvizi hata - tolerance) miktarlarına göre ehemmiyetli farklar yapabilecek şüphelere meydan vermiyen bir tarzda konmalı ve kolaylıkla değişmemelidir, işaret çizgileri iyi görünmeli, dayanıklı olmalıdır. Bu çizgilerin kazılmış ve içinin boyanmış olması lâzımdır. Bu işaretler yalnız boya ile çizilmiş olamaz.

Ölçü yapanların adı:

Madde 50 — Her ölçü, tartı ve aletlerin üzerine imal edenin adı veya markası ölçüden ayrılmıyacak bir tarzda konmuş bulunmalıdır. Yapanın adı yerine bir işaret veya marka kullanılırsa bunun bulundukları mıntaka müfettişliğine bildirilmesi lâzımdır.

Ölçü vahitlerinin kesirleri:

Madde 51 — Ölçü vahitlerinin kesirleri her zaman aşarî olarak kullanılmalıdır. Ancak 1 / 4 litre bu hükmün dışında kalır.

Yanlış payları:

Madde 52 — Nizamnamede ölçülerin kendi fasıllarında gösterilen yanlış payları ilk muayeneler için olup senelik muayenelerin yanlış payları aksine hüküm bulunmadıkça bunların bir kat fazlası olur. Hassas ölçülerde senelik muayenelerin yanlış payı, ilk muayene yanlış payı ile birdir.

Suhunet derecesi:

Madde 53 — Miktarı, suhunet derecesile değişen ölçülerin, erimelkte olan buzun suhunet derecesinde doğru olmaları lâzımdır. Bir ölçü için nizamname ve talimatnamede ayrıca bir hüküm bulunup da doğruluk için başka bir suhunet derecesi esas tutulursa bu suhunet derecesi ölçünün görünen bir yerine okunaklı olarak yazılmış bulunmalıdır.

Ölçülerin temizliği:

Madde 54 — Ölçüler ilk ve senelik muayenelere temizlenmiş olarak getirilmelidir.

Damga yeri:

Madde 55— Sert madenlerden veya yüzü parçalanıp dağılabilecek maddelerden yapılmış olan ölçülerde damga için yer hazırlanmış bulunmalıdır. Bu damga yerleri eğer ölçü içine sokulmuş ise, kurşun halitalarile bakır veya benzerlerinden, eğer ölçünün üzerine sıvanmış ise kalay ve halitalarından yapılmış olmalıdır.

Demirden yapılmış kuru daneli maddeler ölçülerinin damgası için yumuşak demirden perçin veya levhacıklar da kullanılabilir.

Senelik damga yeri:

Madde 56 — Senelik damgaların konacağı levhacıklar veya damgalar en az 20 milimetre uzunluğunda olmalıdır. Eğer bir damga yeri dolmuş ve yeniden damgalamağa elve-

.....1248.....

rişli bulunmamış ise sahibi tarafından bu yerin, düzeltilmesi veya yenilenmesi lâzımdır. Damga yeri, damgayı bozmadan ayırlamıyacak bir tarzda ölçüye bitişik olmalıdır.

Ölçülerde damgalama:

Madde 57 — Damga, cam üzerine hamızla (asitle) aşındırma; ağaca, fildişi ve benzerleri üzerine yakma, basma veya vurma; madenler üzerine basma ve vurma; katlanabilen ölçülerle şerit ve hassas ölçü ve terazilere de hamızla aşındırma suretile konulur.

Battal işareti:

Madde 58 — Damgalanmış bir ölçünün muayenesinde kanun, nizamname ve talimatname hükümlerine uygun bulunmazsa üzerlerindeki damgalar çıkarılır veya battal edilir,. Battal işareti şudur: X

FASIL 2

Uzunluk ölçüleri

Ayarlanacak ölçüler:

Madde 59 — 1 _ Ayarlanacak uzunluk ölçüleri şunlardır:

			Kısa sekli
20	metre		20 m
10	metre yahut 1 dekametre		10 m = 1 dam
5	metre		5 m
3	metre		3 m
2	metre		2 m
1	metre		1 m
0,5	metre yahut 5 50 santimetre.	desimetre	yahut 0,5 m=5 dm =50 cm
0,3	metre yahut 3 30 santimetre	desimetre	yahut 0,3 m=3 dm=30 cm
0,2	metre yahut 2 20 santimetre	desimetre	yahut 0,2 m=2 dm=20 cm
0,1	metre yahut 1 1 0 santimetre	desimetre	yahut 0,1 m= 1 dm= 1 0 cm

.....1249.....

2 - Hassas ölçüler ancak 5 metre ve bundan daha az uzunlukta olabilir.

3 - Uzunluk ölçüleri bir veya yarım metreye yahut bunların onda, yüzde ve binde birine göre taksim edilebilir.

4 - Yukarıki ölçülerden yalnız 20 santigrat suhnet derecesinde doğru olanları dahi ayarlanabilir.

İmal maddesi:

Madde 60 — 1 - _ Ayarlanacak bütün uzunluk ölçüleri, kullanmada, yalnız payını geçebilecek değişmelere meydan vermiyen maddelerden yapılmış olmalıdır. Bundan dolayı yetecek kadar sert maddelerden ve iğrilip kırılmıyacak bir kesimde som olarak yapılmalıdır.

2- a) Madenler her boy uzunluk ölçüleri için;

b) Fildişi, kemik veya bunlar gibi şekil değiştirmiyen ve dayanıklı olan maddeler 10 metreden aşağı boydaki ölçüler için;

c) Ağaç 10 metreden 0,5 metreye kadar olan ölçüler ve sert ağaç bundan daha küçük ölçüler için kullanılır.

3 - Hassas ölçüler yalnız madenlerden yapılır.

Şekil ve tertibat:

Madde 61 — 1 - a) 0,1 m den 10 m ye kadar olan uzunluk ölçüleri bir parçalı,

b) 0,5 m den 1 0 m ye kadar olan uzunluk ölçüleri katlanabilir bir çok parçalı,

c) 0,5 m den 20 m ye kadar olan uzunluk ölçüleri maden şeritten olabilir.

2 - Hassas uzunluk ölçüleri yalnız bir parçalı olarak yapılabilir.

3 - Uçtan uça ölçen ve 0,5 metre veya bundan aşağı boyda olup madenden yapılmış olmıyan ölçülerin ki ucuna maden birer kaplama geçirilmiş olmalıdır.

4 - Bir çok parçalı ve katlanabilen ölçülerin saplı (tu-

.....1250.....

tamaklı) olması caiz olmayıp tam uzunluğu veren parçaların oynak yerlerinin birbirine uygun ve sağlam olması lâzımgelir.

5 _ Başka ölçü aletlerinin bir parçası olan uzunluk ölçüleri, ayarlamağa elverişli ise, ayarlanır.

Yasak ölçüler:

Madde 62 — Uzunluk ölçülerinin masa ve dolap ve benzerlerine çizilerek veya yerleştirilerek kullanılması yasaktır.

San'at ölçüleri:

Madde 63 — Kunduracılar ve terziler san at şleri için metre sistemine veya bu nizamname hükümlerine uygun olmayan ölçüleri bulundurabilirlerse de bunlar alış verişte kullanılmaz ve ayarlanmaz.

Tesmiye:

Madde 64 — 1 - Uzunluk ölçülerinin üzerine bütün uzunlukları tam yazı ile veya M. 59, No. 1 de gösterilen kısa şekli ile okunaklı olarak yazılmış olmalıdır. Birden fazla tesmiyesi olan ölçülerde bunlardan her hangi biri seçilebilir.

2 - Taksimatlı olmayan uzunluk ölçülerinin en az bir yüzüne ve taksimatı olanların her taksimat bulunan yüzüne tesmiyesi yazılmış olmalıdır.

3 - Yalnız 20 santigrat suhnet derecesinde doğru olan uzunluk ölçülerinin görünecek bir yerine okunaklı ve silinmez bir yazı ile «20°» işaretinin konması lâzımgelir.

4 - Ölçülerin taksim sayıları metre, desimetre veya milimetre olarak gösterilir ve bu sayıların yanı başına tesmiyenin kısa şekilleri de yazılır.

Yanlış payı:

Madde 65 — Uzunluk ölçülerinin yanlışlığı hem bütün uzunlukta hem taksim aralıklarında aranır.

Yanlış payları şunlardır:

A - Bütün uzunluk için:

1 - İnce taksimatlı maden hassas cetvellerde:

Ölçünün uzunluğu	Yanlış payı
5 m	0,4 mm
3 ve 2 m	0,2 mm
1 m	0,1 mm
0,1 ilâ 0,5 m	0,05 mm

2 - Maden cetvellerde:

10 m	3 mm
5 m	2 mm
3 ve 2 m	1 mm
1 m	0,5 mm
0,1 den 0,5 m ye kadar	0,25 mm

3 - Başka maddelerden yapılan cetvellerde:

10 m	6 mm
5 m	4 mm
3 ve 2 m	2 mm
1 m	1 mm
0,5 m	0,5 mm
0,1 den 0,3 m ye kadar	5,25 mm

4 - Maden şeritlerde:

20 m	6 mm
10 m	3 mm
5 m	2 mm
3 ve 2 m	1 mm
1 m	0,75 mm
0,5 m	0,5 mm

B - Taksim aralıkları için:

1 - Uzunluğu 3 metreden fazla olan ölçülerde herhangi bir taksim çizgisinin uçlardan en yakınına olan uzaklığı için yanlış payı bütün uzunluk yanlış payının yarısından fazla olamaz.

.....1252.....

2 - Uzunluğu 3 metre veya daha az ölçülerde her hangi bir taksim çizgisinin uçlardan birine olan uzaklığı için yan. lış payı, bütün uzunluk yanlış payı kadardır.

3 - Her boy ölçüde birbirine bitişik olan iki taksim aralığının uzunluk farkı:

1 cm ve 0,5 cm de	0,5	mm
Hassas ölçülerde	0,2	mm
1 mm ve 0,5 mm de	0,1	mm

dir.

FASIL 3

Akıcı maddelerin hacim ölçüleri

Ayarlanacak ölçüler:

Madde 66 — Ayarlanacak akıcı maddeler ölçüleri;
şunlardır:

		Kısa şekli	
20	litre yahut 2 dekalitre	20	l = 2 dal
10	litre yahut 1 dekalitre	10	l = 1 dal
5	litre	5	l
2	litre	2	l
1	litre	1	l
0,5	litre yahut 5 desilitre yahut 50 santilitre	0,5	l = 5 dl=50cl
1/4	litre	1/4	l
0,2	litre yahut 2 desilitre yahut 20 santilitre	0,2	l = 2 dl=20cl
0,1	litre yahut 1 desilitre yahut 10 santilitre	0,1	l = 1 dl=10cl
0,05	litre yahut 5 santilitre	0,05	l = 5 cl
0,02	litre yahut 2 santilitre	0,02	l = 2 cl
0,01	litre yahut 1 santilitre	0,01	l = 1 cl

İmal maddesi:

Madde 67 — Akıcı maddeler ölçülerinin imal maddesi kalay, teneke, pirinç, alüminyum gibi maden ve halitaları ile cam ve benzerleri olabilir. İma] maddesinin vasıfları ve işlenmesi bakımından sağlığa zararı dokunmaması ve pirinç veya bakırdan yapılanların içlerinin saf kalayla iyice kalaylanmış olması lâzımdır.

Şekil:

Madde 68 — 1 - Hacmi 5 litre veya bundan büyük olan maden ölçüler üstüvane veya güğüm biçiminde yapılmış olmalıdır. Bunlardan güğüm biçimindekiler üstüvane, mahrut, veya fıçı biçiminde olup üstüvane şeklinde bir boğazları bulunmalıdır.

Hacmi 5 litreden küçük olan ölçüler yalnız üstüvane ve cam ve benzerlerinden yapılan ölçüler de üstüvane ve şişe biçiminde yapılır.

2 — Üstüvane biçimindeki ölçüler daire veya buna yakın kesimde olmalıdır. Üstüvanenin herhangi bir noktasındaki kutur aşağıdaki cetvelde gösterilen miktarları geçmemelidir :

Ölçün kutru

Ölçünün büyüklüğü		Ölçün kutru	
		en çok mm	en az mm
20	1	250	225
10	1	200	180
5	1	150	135
2	1	114	103
1	1	90	82
0,5	1	72	65
1/4	1	58	52
0,2	1	67	60
0,1	1	53	48
0,05	1	42	38
0,02	1	31	28
0,01	1	25	22

.....1254.....

3 - Güğüm biçimindeki ölçülerin, ölçünün nereye kadar doldurulacağını gösteren işaret yerindeki kuturları üstüvane biçimindeki ölçüler için kabul edilen en büyük kuturdan büyük olmamalıdır.

4 - Şişe biçimindeki ölçülerin, ölçünün nereye kadar doldurulacağını gösteren işaret yerinde kuturları, üstüvane biçimindeki ölçüler için kabul edilen en büyük kutrun yarısından büyük olmamalıdır.

Madde 69 — 1 _ Akıcı maddeler ölçüleri ya ölçünün tam üst kenarına veya kenarın altında işaretlendirilmiş bir yöre kadar doldurulacak biçimde yapılır.

2 - Emaylı ölçüler tam üst kenara kadar, şişe ve güğüm biçimindeki ölçüler de boğazın üzerinde işaretlendirilmiş bir yere kadar doldurulur.

3 - Tesmiye hacmini vermek için, ölçü kenarın altında bir yere kadar dolduruluyorsa bu yer aşağıda yazılı işaretlerden biri ile gösterilmelidir.

A - Maden ölçülerde:

a) Karşılıklı iki akıtma deliği ile;

b) Bir akıtma deliği ve bunun tam karşısında bir çivi ile;

c) Bir delik ve bu delikten her biri daire çevresinin üçte biri uzaklıkta iki çivi ile;

ç) Birbirinin tam karşısında iki veya daire çevresinde uzaklıkları bir olan üç çivi ile;

B- Cam ölçülerde:

Camın dış tarafında ve tesmiyenin üstüne konup boğaz çevresinin en az yarısını kaplayan bir çizgi ile. Bu gibi ölçülerde camın şeffaf olması lâzımdır.

4 - Konacak işaretler ölçü doldurulduğu zaman seviyeyi bulmakta tereddüde meydan bırakmayacak tarzda olmalı ve damgalanabilmelidir.

5 - Bir parçası veya tamamı, ölçüye konacak akıcı madde hacminin bir kısmını almak üzere ölçüye bir ağızlık ta-

kılabilir. Kenarına kadar doldurulan ölçülerde kenar, üzerine düz bir cam levha konduğu zaman, su sızmayacak kadar düzgün olmalıdır.

6 - Akıcı maddeler ölçülerinin düz ve ufki bir müstevî üzerinde şakulî ve oturaklı olarak durması lâzımgelir.

Vasıflar:

Madde 70 — 1 - Silme doldurulan ölçülerde, ölçü kenarı dışından sağlamlaştırılmış olmalıdır. Bu, saç. ölçülerde lehimlenmiş bir halka ile yapılabileceği gibi kenarın kıvrılarak içine bir tel konması ile de olabilir. Teneke ölçülere konulacak halka çinko saçtan yapılabilir.

2 - Teneke ve demir saçtan yapılmış 0,5 den 2 litreye kadar ölçülerde yan kalınlığı en az 0,4 mm olmalıdır.

3 - Ölçü diplerinin yanlara düz bir levha olarak lehimlenmesi caiz olmayıp kenarları kıvrılmış olmalıdır. Bu kenarlar ya yukarıya çevrildiği zaman ölçü üstüvanesine kavuşmalı veya aşağıya doğru kıvrılarak ölçü üstüvanesinin iç tarafına yapışmalıdır. Her iki halde de dip ölçü yanlarına lehimlenmiş olmalıdır.

Dip yüzünün düz olması ve esnememesi lâzımdır. 5 litreden büyük ölçülerde dışarı doğru az kavisli olabilirse de dışından lehimlenmiş çubuklarla sağlamlaştırılmalıdır.

4 - Ölçü hacminin bir parçası olan ağızlıklar, ön ucuna kadar ölçünün kenarı gibi sağlamlaştırılmış olmalıdır.

5 - Çiviler lehimlenmeyip perçinlenmek ve dışından damga basabilmek için bir damla kalayı bulunmalıdır.

6 - Ölçü, birbirine lehimlenerek birleştirilmiş parçalardan yapılmış ise, lehim yeri doğrudan doğruya damgalanmaya elverişli olmadığı halde bu yerlerde damga için birer kalay damlası bulundurulmalıdır.

Tesmiye:

Madde 71 ----- Akıcı madde ölçülerinin üzerine ölçüden

.....1256.....

ayrılmaz olarak M. 66 da gösterilen tesmiyeleri veya bunların kısa şekilleri konulmuş olmalıdır.

Ölçünün tesmiyesi ölçü üzerine oyulmuş veya basılmış olmalıdır. Ölçü tesmiyesi saç ölçülerde lehimlenmiş bir kalar parçasının yüzüne basılabileceği gibi damga için kenarında bir kalay damlasile ölçü üstüvanesine bitişik lehimli bir levha üzerine de vurulmuş olabilir.

Yanlış payı:

Madde 72 — Akıcı maddeler ölçülerinde yanlış payları şunlardır:

1	den 20 litreye kadar tesmiye hacminin - — İİ	
0,5	litrede	2,5 mİ
1/4	»	1,25 mİ
0,2 ve 0,1»		1 mİ
0,05	»	0,5 mİ
0,02	»	0,4 mİ
0,01	»	0,2 mİ

Yasak ölçüler:

Madde 73 ----- Yukarıdaki maddelerin hükümleri ayrıca gözetilmek üzere çinko, kurşun ve halitalarından yapılmış olan ölçülerle dibi kubbeli, işaret çivisi yerine saç halkalı ölçüler yasaktır. Kenarı ve dibi birbirine muvazi bir müstevide bulunmayan silme ölçüler de yasaktır.

FASIL 4

İçinde isparto ve diğer içkiler satılan şişe, bardak ve kadeh ölçüleri ve ölçü kapları

Muayene edilecek ölçüler:

Madde 74 — İçinde ispartolu ve diğer içkiler satılan şişe, bardak ,kadeh ve ölçü kaplardan aşağıda yazılı olanlar muayene edilirler.

Bira şişeleri:

1 1, 6 dl = 60 cl, 4 dl = 40 cl.

Limonlu veya meyveli veya sade gazoz şişeleri.

5 dİ = 50 cl, 25 cl.

Soda şişeleri:

11 ve 5 dl = 50 cl.

Şarap, rakı, konyak, likör ve benzerleri ispirotolu içkiler şişeleri:

11, 5 dl = 50 Cl, 3 dl = 30 cl, 2 dl = 20 cl,

1 dİ = 10 cl.

İspirtolu içkileri perakende satmak için yapılmış ölçü kapları:

1 1, dl = 50 cl, 1 dl = 10 cl.

Süt şişeleri:

2 1, 1 1, 5 dl = 50 cl, 3 dl = 30 cl, 1 dl = 10 cl.

Memba sulan şişeleri:

5 1, 3 1, 2 1, 11, 5 dl = 50 cl,

Maden suyu şişeleri:

3 1, 2 1, 1 1, 5 dl = 50 cl.

Bira bardakları:

5 dİ = 50 cl, 4 dİ = 40 cl, 3 dİ = 30 cl,

2 dl = 20 cl.

Diğer bardak ve kadehler her boyda yapılabilirler.

Ecza kapları:

Madde 75 — Eczahane veya ecza depolarında ölçü olarak kullanılan şişe ve kaplar da muayene edilirler. Ecza taşımağa mahsus damacana şişeler üzerlerinde hacimleri yazılı olsa bile muayene edilmezler.

İmal maddesi:

Madde 76 — İçinde ispirotolu ve diğer içkiler satılan şişe, bardak ve kadeh ölçüler ve sair ölçü kapları camdan yapılır.

.....1258.....

Şekil:

Madde 77 — Bira şişeleri üstüvane şeklinde olup boğazlan hafif mahrut biçimindedir.

İçinde perakende ispirtolu içkiler satılan ölçü kaplar sürahi veya hafif mahrut biçiminde olup mahrut olanlarının boğazları üstüvane şeklinde bulunmalı, girinti ve çıkıntıları olmamalı ve dipleri düz olmalıdır.

Şişe, bardak ve kadeh ölçüler istenilen biçimde yapılabilirler.

Tertibat:

Madde 78 — İspirtolu içki bardaklarının ve kadehlerinin nereye kadar doldurulacağı ve tesmiye hacimleri üze. rinde göze görünür şekilde gösterilmiş bulunmalıdır. Bunla- nn nereye kadar doldurulacağını gösteren çizgi ağzından er az 10 milimetre aşağıda bulunur. Bu çizgi M. 74 te yazılı: ölçü kapların 1 l ve 5 dl lik olanlarında ağzdan 3 cm ve daha küçüklerinde 2 cm aşağıda bulunmalıdır.

Tesmiye:

Madde 79 — M. 77 de yazılı şişelerin dibine tesmiye hacimlerinin kısa şekilleri şişe hamurunda asitle aşındırma kazıma, kabartma ve sair suretle yazılı bulunmalıdır.

Yanlış payı; bardak ve kadehler:

Madde 80 — Perakende olarak ispirtolu içkiler satılan yerlerdeki bardak, kadeh ve ölçü kapları için kabul edilecek yanlış payı şunlardır.

Ölçünün büyüklüğü	YANLIŞ PAYI	
	Ölçü kaplar için	Bardak.kadehler için
	ml	ml
1	5	—
5	3	5
4	3	4
3	3	3
2	2	2
1	2	1
5	1	1

Gazoz ve bira şişeleri:

Madde 8 1 — Gazoz, limonlu ve meyveli ve sade gazoz ve. bira şişeleri için yanlış payı 4 (dahil) desilitreye kadar olanlarda 25 mililitre ve daha küçüklerinde 20 mililitredir.

Menba suyu, maden suyu ve süt şişeleri için yanlış payı 5 ve 3 litreliklerde 0 milimetre, 2 ve 1 litreliklerle 5 desilit- reliklerde 25 ve daha ufaklarında 20 milimetredir.

Rakı ve likör şişeleri:

Madde 82 — Rakı, konyak, likör, şarap ve benzerleri şişelen: için kabul edilen yanlış payları şunlardır:

Şişelerin	büyüklüğü	Yanlış payı ml
1	1	25
5	dl	20
3	dl	20
9	dl	15
1	dl	15

Ecza şişeleri:

Madde 83 — M. 75 te yazılı ecza ölçüleri için kabul edilen yanlış payları şunlardır:

Ölçülerin	büyüklüğü	Yanlış payı ml
1	l	3
5	dl	2
2	dl	1
1	dl	1
5	cl	0,5
2	cl	0,5
1	cl	0,5

Yasak ölçüler:

Madde 84 — Yukarıki maddelerde yazılı hükümler ay-

.....1260.....

rica gözetilmek üzere perakende ispirotolu içki satan yerlerde şarap ve rakı satışlarında boş bira, konyak ve diğer içki şişelerinin ölçü olarak kullanılmaları yasaktır.

İzin ile kullanılabilcek ölçüler:

Madde 85 — M. 74 ve 77 de yazılı hükümlere uygun olmayan şişe, binlik, damacana ve benzerlerinin satışta ölçü olarak kullanılabilmesi için iktisat Vekâletinden izin alınması ve muayene edilerek bulunacak hacimlerin üzerine yazdırılması lâzımdır.

FASIL 5

Kuru daneli maddeler için hacim ölçüleri

Ayarlanacak ölçüler:

Madde 86 — Ayarlanacak kuru daneli maddeler ölçü-
leri şunlardır:

		Kısa şekli	
00	litre yahut 10 dekalitre ya- hut 1 hektolitre	100	1 = 10 dal = 1 hl
50	litre yahut 5 dekalitre	50	1 = 5 dal = 0,5 hl
20	litre yahut 2 dekalitre	20	1 = 2 dal
10	litre yahut 1 dekalitre	10	1 = 1 dal
5	litre	5	1
2	litre	2	1
1	litre	1	1
0,5	litre yahut 5 desilitre yahut 50 santilitre	0,5	1 = 5 dl = 50 cl
1/4	litre yahut 25 santilitre	1/4	1 = 25 cl
0,2	litre yahut 2 desilitre yahut 20 santilitre	0,2	1 = 2 dl = 20 cl
0,1	litre yahut 1 desilitre yahut 10 santilitre	0,1	1 = 1 dl = 10 cl
0,05	litre yahut 5 santilitre	0,05	= 5 cl

İmal maddesi:

Madde 87 — Her büyüklükteki kuru daneli maddeler ölçüleri, ağaç, madenler veya bunlar kadar bozulmaz ve dayanıklı başka maddelerden yapılır.

Şekil:

Madde 88 — Kuru daneli maddeler ölçülerinin kaim üstüvane biçiminde ve daire veya buna yakın kesimde olmaları lâzımgelirse de üstüvanenin Her hangi bir noktasındaki kutru aşağıdaki miktarları geçmemelidir:

Ölçülerin büyüklüğü	Ölçü kutru	
	En çok mm	En az mm
100 1	593	559
50 1	471	443
20 1	347	327
10 1	275	259
5 1	219	206
2 1	161	152
1 1	128	120
0,5 1	103	94
1/4 1	82	74
0,2 1	67	60
0,1 1	53	48
0,05 1	42	38

Tertibat:

Madde 89 — 1 _ Ölçü hacmi, ölçünün yukarı kenar müstevisi ile tahdit edilir. Kenar, olabildiği kadar düz ve düz kalabilmek için yetecek kadar sağlam veya sağlamlaştırılmış olmalıdır.

2 - 50 litre ve ondan yukarı ölçülerin kulp bulunması lâzımdır; bundan küçük ölçülerde dahi kulp bulunabilir.

3 - Ölçülerin içlerine de ince ve dökülmiyen bir madde sürülmüş olabilir.

4 - Maden ölçülerde dip kalın olmalı ve esnememelidir.

İki litreden aşağı hacimde olan ölçülerde dibin yanlarla birleşmesi M. 70 No. 3 fıkrasındaki tarife göre olmalıdır. Daha büyük ölçülerde birleştirme için daha dayanıklı şekiller kullanılabilir ve bunlarda dip ayrıca dış tarafından lehimlenmiş veya perçinlenmiş çubuklarla sağlamlaştırılmış olmalıdır. 5 ve 10 litrelik ölçülerde yapılış tarzı kendiliğinden dayanıklı olmasını temin ediyorsa, bu sağlamlaştırma çubuklarından vazgeçilebilir.

5 - Ağaç ölçüler iyi kurutulmuş ağaçtan yapılmalıdır. Pervazlı ölçüler her boyda, çenberli ölçüler 0,5 litreden yukarı olanlarda, torna edilmiş ölçüler de 1 itreden aşağı olanlarda yapılabilir. Ağaç ölçüler, dipleri birbirleriyle sağlamca birleştirilmiş bir çok parçalı olabilir. Pervazlı ölçülerde dibin en az kalınlığı aşağıda gösterilmiştir:

20	litre ve daha büyük ölçülerde	18 mm
10	litreliklerde	15 mm
5	litre ve daha küçük ölçülerde	10 mm

Bu ölçülerde dip yanlara dayanırsa pervaza rastgelen yerde kalınlığın üçte biri oyularak pervaz buraya oturtulur. Pervazlı ölçülerin yanları yalnız pervazla kalabilir.

6-10 litrelikler dahil olmak üzere bundan aşağı boy pervazlı ölçülerde pervaz uçlarının birbirile ve dibin yanlarla birleşmesinin sağlamlaştırılması için demir kuşaklı olmaları lâzımdır. 50 ve 10 litrelik pervazlı ölçülerde en az üç, 20 ve 10 litreliklerde de en az iki demir kuşak bulunmalıdır. Bu kuşak dibin altında çapraz olarak karşılaşp yanlar boyunca yukarı çıkar ve ölçünün üst kenarını çevreleyen demir çemberle birleşir. Bu kuşaklardan biri pervazın birleştiği yeri örtmelidir.

7 - Dayanıklılığı başka türlü temin edilmemiş olan 50 ve 100 litrelik pervazlı ölçülerde pervazın birleştiği yerden geçen kutur boyunca kılıcına konmuş bir demir gergi bulunması lâzım olup bu gerginin üst yüzü ölçü kenar müstevisi içinde bulunmalı ve ortası demir bir destek ile ölçü dibine birleştirilmiş olmalıdır. 10 (dahil) litreye kadar olan küçük ölçülerde de böyle bir gergi bulunabilir.

8 - Pervazlı ölçülerin kulpları, düz uçları aksi tarafta olmak ve elyaf istikameti bir olan tahtalara gelmemek üzere takılmış olmalıdır, Kulplardan biri pervazın birleştiği yerin üstüne gelmeli yahut bu birleşme yeri ölçünün yarı yüksekliğinde ayrıca bir perçin ile sağlamlaştırılmalıdır.

9 - Çenberli ölçülerde çenberlerin her biri çevrelendiği demir kuşaklarla perçin veya çivilerle bağlanmış olmalıdır. 5 litreden aşağı boydaki çenberli ölçüler demir kuşaklar yerine tahta kuşaklarla bağlı olabilir.

Tesmiye:

Madde 90 — Kuru daneli maddeler ölçülerine M. 86 da yazılı tesmiyeleri veya kısa şekilleri okunaklı olarak yazılmalıdır. Birden fazla tesmiyeli ölçülerde, bu tesmiyelerden her hangi biri kullanılabilir.

Yanlış payı:

Madde 91 — Kuru daneli maddeler ölçülerinde yanlış payları şunlardır:

Ölçünün büyüklüğü		Yanlış payı	
100	1	400	ml
50	1	200	ml
20	1	100	ml
10	1	50	ml
5	1	25	ml
2	1	10	ml
1	ve 0,5	5	ml
1/4	1	2,5	ml
0,2	ve 0,1	2	ml
0,05	1	1	ml

FASIL 6

Ocaklarda ölçü olarak kullanılan nakliye vasıtaları

Ayarlanacak kap ve arabalar ve tertibatı:

Madde 92 — Maden ve taş ocaklarında ölçü olarak kullanılan taşıma kapları ve arabaları aşağıdaki hükümlere göre ayarlanır:

- 1 - Bu ölçüler istenilen hacimde ağaçtan veya madenden yapılabilir.
- 2 - Bu ölçüler istenilen hacimde imal olunabilirlerse de hacimleri kolay ölçülmeli ve doğru olarak hesaplanabilmelidir.
- 3 - Araba ölçülerin kenarlarıyla yan yüzlerinin birbirleri- le ve bunların dip ile birleşmelerini temin etmek için demir saçtan kuşakları bulunmalıdır* Bu ölçülerin iç yüzleri de demir saçla kaplanmış olabilir. Yalnız bu saçlar dış taraftaki demir saç kuşaklarla perçin veya cıvatalarla birleştirilmiş olmalıdır.

Dipler yetecek kadar kalın olmaz veya arabanın alt çerçevesine şekil değiştirmelerine meydan vermiyecek tarzda bağlı bulunmazsa dip dış tarafından çubukla veya başka yolda sağlamlaştırılmış olmalıdır.

- 4 - Taşıma araba ve kaplarının yan yüzleri menteşeli olabileceği gibi kapıları da bulunabilir.

Tesmiye:

Madde 93 — Taşıma araba ve kaplarının hacimleri, üzerlerine metre mikâbı veya hektolitreye yazılmış olmalıdır. Hacmi 0,5 hektolitrenin tam misli olmayan araba ve kapların hacmi 1/20 hektolitreye cebir edilerek yani 0,025 hektolitreden fazla miktarlar 0,05 hektolitreye çıkarılarak ve 0,025 hektolitreye ile bundan noksan olanlar ise atılarak gösterilir.

Yanlış payı:

Madde 94 — Taşıma araba ve kaplarının yanlış payı hacimlerinin 1 /40 idir.

FASIL 7

Demiryolu yük vagonları

Ayarlanacak vagonlar:

Madde 95 — Kapalı, açık, kenarlı, kafesli veya başka her türlü yük vagonları ile açıcı madde taşıyan sarnıçlı vagonlar ayarlanırlar.

Tesmiye:

Madde 96 — Yük vagonlarında vagon darası kilogram olarak tam tesmiye ile veya bunun kısa şekli ile ve bir kilograma cebredilerek vagonun lonjörünü üzerine ve vagonun her iki tarafına okunaklı, vagondan ayrılmaz ve bozulmaz tarzda yazılmalıdır,.

Bu tesmiye aynı zamanda vagonun aynı mahalline veya başka bir yerine de boya ile veya sair surette yazılabilir.

Muayene:

Madde 97 — Yük vagonlarının ilk ve senelik muayeneleri kanun ve nizamnameye göre ayarlanmış temelli vagon baskülü bulunan ve demiryolları idaresince gösterilecek duraklarda yapılır. Her bir muayenede tartılarak bulunan miktarlar vagon üzerine M. 96 da gösterilen tarzda vurulur. Yapılan muayenede bulunan dara ile evvelki muayene darası arasında fark varsa eskisi M. 58 de gösterildiği gibi battal edilir.

FASIL 8

Kütle ölçüleri (tartılar)

Ayarlanacak tartılar:

Madde 98 — Ayarlanacak tartılar şunlardır:

	Kısa şekli
50 kilogram	50 kg
20 kilogram	20 kg
10 kilogram	10 kg
5 kilogram	5 kg
2 kilogram	2 kg
1 kilogram	1 kg
500 gram	500 g
200 gram	200 g
100 gram	100 g
50 gram	50 g
20 gram	20 g
10 gram	10 g
5 gram	5 g
2 gram	2 g
1 gram	1 g
5 desigram	5 dg
2 desigram	2 dg
1 desigram	1 dg
5 santigram	5 cg
2 santigram	2 cg
1 santigram	1 cg
5 miligram	5 mg
2 miligram	2 mg
1 miligram	1 mg

1 gramdan aşağı olan tartılar yalnız hassas tartı olarak ayarlanabilir; 1 gramdan yukarısı ise hassas veya adı tartı olarak ayarlanırlar.

İmal maddesi:

Madde 99 — Arjantan 10 (dahil) miligramdan yukarı, pirinç ve tunç 1 (dahil) gramdan yukarı, demir adı tartılarda 100 (dahil) gramdan yukarı ve hassas tartılarda 5 (dahil) kilogramdan yukarı, alüminyum 5 (dahil) desigramdan aşağı ve platin 5 (dahil) desigramla 10 (dahil) miligram arasındaki tartıların yapılmasında kullanılabilir.

Yukarıda yazılı madenler yerine bunlara benzer has- şıarı olan madenler de kullanılabilir.

Şekil:

Madde 100 — 1- 50 kilogramdan 1 grama kadar olan tartılar daire kesimli kaim üstüvane biçiminde olmalıdır. Bunların eh'adı aşağıda gösterilmiştir:

Tartının

Ağırlığı	Yüksekliği	
	en çok mm	en az mm
50 kg	250	220
20 kg	175	150
10 kg	135	114
5 kg	109	92
2 kg	78	65
1 kg	60	51
500 g	47	39

.....1268.....

Ağırlığı		Tartının	
		Kutru	
		en çok	en az
		mm	mm
200	g	42	39
100	g	34	32
50	g	28	26
20	g	23	22
10	g	20	19
5*	g	17	16
2	g	14	13
1	g	10	9

Her tartıda üst ve alt kaide kuturları birbirinden alt kuturun yirmide biri kadar farklı olabilir.

2 - 50 kilogramdan 500 grama kadar olan tartıların yükseklikleri kuturlarından büyük olmalıdır.

50, 20, 10 kilogramlık tartılar kulplu, 5 kilogramdan 1 (dahil) grama kadar olan tartılar başlıklı ve kulp ve başlıklar tartı elle kolaylıkla tutulabilecek tarzda olmalıdır.

3- 5 desigramdan aşağı ağırlıktaki tartılar bir kenarı veya bir köşesi yukarıya kıvrılmış levhacıklar biçiminde olmalıdır. Bunlardan:

- 5 desigram, 5 santigram, 5 miligram ağırlığında olanların düzgün altı köşeli,
- 3 dg, 2 cg ve 2 mg ağırlığında olanların düzgün 4 köşeli,
- 1 desigram, 1 santigram ve 1 miligram ağırlığında olanların da düzgün üç köşeli, olmaları lâzımdır.

Tertibat:

Madde 101 — Tartıların tertibatı aşağıda gösterilmiştir:

1 — Tartılar bir parçadan ve her yeri bir cins olan bir maddeden yapılmalıdır. Dökme demir tartıların kulpları dövme demirden yapılmış ve bu kulp tartı gövdesi içine yabancı bir madde olmadan dökülmüş bulunmalıdır.

Ayar boşluğu bulunmayıp hafif gelen tartılar dip veya yan yüzlerine sokulan tıparlarla düzeltilmiş olmalıdır. Bundan başka tartı imal maddesinden yapılmış bir tıpa ile kapatılmak şartile tartı gövdesinde açılacak bir delik daha ağır bir madde ile de doldurulabilir.

2 — Tartıların dip yüzü düz, dış yüzü düzgün olmalı ve irili ufaklı delikleri, pürüzleri, çıkıntıları ve süsleri bulunmamalıdır. 50 ve 20 kilogramlık demir tartıların dış köşeleri az yuvarlatılmalıdır. Torna edilmiş tartılara maden bir boya vurulabilir.

Torna edilmiş ve boyası olmıyan demir tartılarla torna edilmemiş demir tartılar ilk muayenede ince bir cila boyasile veya diğer bir boya ile boyanmalıdır. Boyanın sert olması ve havada bozulmaması, çatlayıp dökülmemesi ve kullanmada kolaylıkla aşınarak kaybolmaması lâzımgelir.

3 — Demir tartılarda bir ayar boşluğu bulunmalıdır. Başka madenden yapılmış 500 gram ve daha yukarı adı tartılarla 5 kilogram ve daha yukarı hassas tartıların da böyle bir ayar boşluğu bulunabilir.

4 — Ayar boşlukları tartının içine doğru genişlemeli ve daire kesiminde bir kanalla yüze çıkmalıdır. Kanal yukarıdan aşağı mahrut biçiminde ve her 10 milimetre derinlik için kutru üç milimetre azalarak daralrmalıdır. Kanalın aşağıda yazılı eb'adda bulunması lâzımdır:

Tartının ağırlığı	Üst kutru mm	En az derinliği mm
50, 20 ve 10 kilogram	13 ten 16 ya kadar	10
5 kilogramdan 500 (dahil) grama kadar	8 den 11 e kadar	10
200 ve 100 gram	7 den 9 a kadar	6

.....1270.....

Kanal, tartı kenarına, başlığa veya kulpa damgalamayı güçleştirecek kadar yakın olmamalıdır.

5 — Ayar boşluğu olan tartılarda tartının, boşluk ayar maddesile doldurulmazdan evvel, ağırlığı tesmiye ağırlıkla, rından aşağıda gösterilen miktarlar kadar farklı olmalıdır:

Tartı ağırlığı		en az fark	en çok fark
		g	g
50	kg }	60	400
20	kg }		300
10	kg }		240
5	kg }	25	180
2	kg }		130
1	kg }		100
500	g }	5	60
200	g }		40
100	g }		20

6 — Ayar boşluğu, 50 kilogramlık tartılarda, kabul edilen yanlış payının 20 misli ve diğer tartılarda 40 misli kadar ağırlığında 3 milimetre kutrunu ince kurşun saçmalan sığdırmağa elverişli olmalıdır.

7 — Dökme demirden tartılara konacak tırpalar yüzde 1 0 kadar kalaylı kurşun, bakır veya pirinçten yapılmış olup kanalın biçimine uygun olmalı ve yerine konulduktan sonra vurulacak damga yüzü tartının tamamen üst yüzünde bulunmalıdır.

Hassas tartılarda ve dökme demirden yapılmış âdi tartılarda ayar tırpası bakır veya yüzde 1 0 kalaylı kurşundan da yapılabilir.

Tesmiye:

Madde 1 02 — Her bir tartının üzerinde M. 98 de yazılı tesmiyelerin kısa şekilleri konmuş bulunmalıdır.

4 cg dan 1 mg a kadar ağırlıkta olan tartıların tesmiyeleri miligram olarak gösterilebilir.

.....1271.....

Tesmiyeler tartıların yan veya üst yüzü yahut başlık üzerine vurulmuş, derin veya kabartma olarak dökülmüş ve ya. hut oyulmuş bulunmalıdır. Her halde tesmiye damga için ye. tecek yer bırakmak üzere konmuş olmalıdır. Tesmiyeler başka türlü konulamaz.

Yanlış payı:

Madde 103 — Tartılarda yanlış payı şunlardır:

A - Adî tartılarda:

Tartı ağırlığı		Yanlış payı	
50	kg	10	g
20	kg	4	g
10	kg	25	dg
5	kg	125	cg
2	kg	60	cg
1	kg	40	cg
500	g	25	cg
200	g	10	cg
100	g	6	cg
50	g	5	cg
20	g	3	cg
10	g	2	cg
5	g	16	mg
2	g	12	mg
1	g	10	mg

B - Hassas tartılarda:

Tartı ağırlığı		Yanlış payı	
50	kg	25	dg
20	kg	20	dg
10	kg	125	cg
5	kg	625	mg
2	kg	300	mg
1	kg	200	mg
500	g	125	mg

	<u>Tartı ağırlığı</u>	<u>Yanlış payı</u>
	200 g	50 mg
	100 g	30 mg
	50 g	25 mg
	20 g	15 mg
	10 g	10 mg
	5 g	6 mg
	2 g	3 mg
	1 g	2 mg
5,2 ve	1 dg	1 mg
5,2 ve	1 cg	0,5 mg
5	mg	0,25 mg
2	mg	0,2 mg
1	mg	0,1 mg

Yasak tartılar:

Madde 104 — Yukarıki maddeler hükümleri ayrıca gözetilmek üzere:

- Kurşun, kalay, çinko gibi yumuşak maddelerden veya bunlara benzer vasıflarda maden halitalarından yapılmış olan tartıların,
- Lüzumu kadar temizlenmiş olmayıp forma kumu veya dökümü temizlenmemiş tartıların,
- Her hangi bir yüzünde büyükçe gözler ve habbe delikleri bulunan tartıların (bu göz ve delikler macun, çinko ve benzerleri ile doldurulmuş olsa bile),
- Alt kaidesi çıkıntılı bir kenarla dökülmüş veya böyle bir kenar yapmak üzere torna edilmiş tartıların,
- Başlığı vidalı olan tartıların, kullanılması yasaktır.

FASIL 9

Teraziler ve tartı aletleri**Ayarlanacak teraziler ve tartı aletleri:**

Madde 105 — 1 - Ayarlanacak teraziler ve tartı aletleri. ağırlığın tesir ettiği manivelalı aletler olup bunlar da üçe ayrılır:

I. - Tartılacak yük, değişmiyen manivela kolunun diğer tarafındaki karşılık ağırlığı ile muvazenet temin eden teraziler. Bunlar da iki türlüdür:

a) Müsavi kollu teraziler. Burada yük kendine müsavi bir karşılık ağırlığı ile muvazenette bulunur.

b) Kolları müsavi olmıyan teraziler. Burada yük, ağırlığının 1 0 da biri veya yüzde biri kadar ağırlıklarla muvazenette bulunur. (Desimal ve santezimal basküller)

II. - Kantarlar. Burada yük manivela kolu değişen karşılık ağırlığı ile muvazenettedir.

III. ibrelî teraziler. Burada yük bir meyil ağırlığı tertibatı ile muvazenettedir.

2 - Terazi ve tartı aletleri, bir veya bir çok kollu olabilir.

3 - Yük taşıyan kısmı bir veya iki parçalı bir menşura dayanan ve bu taşıyıcı menşurun altında asılı bulunan terazilere asma terazi adı verilir.

Tartı aletinin yük taşıyan kısmını bir çok menşurlar taşıyorsa veyahut bu kısım iki parçalı bir menşur tarafından taşınmakla beraber kılavuz çubuklarla hareketleri idare ediliyorsa bunlara (köprülü tartı aletleri) denir.

4 -Yukarıki tarifelere göre aşağıda yazılı terazi ve aletler kullanılabilir:

a) Müsavi manivela kollu asma teraziler,

b) Kefeleri yukarıda teraziler veya masa terazileri (müsavi manivela kollu köprülü teraziler),

.....1274.....

c) Manivela kolu müsavi olmıyan bir kollu tartı aletleri (desimal basküller),

ç) Manivela kolları müsavi olmıyan çok kollu tartı aletleri (desimal ve santezimal basküller),

d) Manivela kolları müsavi olmıyan köprülü tartı aletleri (desimal ve santezimal basküller),

e) Sürme ağırlıklı köprülü tartı aletleri,

f) Bir kollu kantarlar,

g) Çok kollu kantarlar,

h) Kantarlı köprülü tartı aletleri,

i) İbrelî teraziler,

j) İbrelî köprülü tartı aletleri.

5 - Masa terazileri (b) sürme ağırlıklı köprülü tartı aletleri (e) ve kantarlı köprülü tartı aletleri (h) meyli ağırlığı tertibatile (M. 110b) birleştirilebilir.

Manivela kolları müsavi olmıyan aletler (c, ç, d, e) kantar tertibatile de birleştirilebilir.

Umumî tertibat:

Madde 106 — 1 - Manivelalarının yalnız bir duruşunda muvazenette olan tartı aletlerinin bu muvazenet duruşunu açıkça gösterir bir tertibatı olmalıdır. (Müşir dil ve benzerleri gibi)

2 - Muvazenet duruşunda müsavi kollu terazilerle kolları müsavi olmıyan tartı aletlerinde kolun uç menşurlarından geçen müstevi ufki veya buna yakın olmalıdır. Kolları müsavi olmıyan çok kollu tartı aletlerinin tartı kefesini taşıyan kolun uç menşurlarile kanatların kantar kolunun iki menşuriyle kantarların kantar kolunun iki menşurundan geçen müstevilerin de ufki veya buna yakın olması lâzımdır.

3 - Müşir ve dillerin kol ve muvazenet yerine nazaran duruşu değişmez bir tarzda tertip edilmiş olmalıdır. Karşılık noktaları, taksimat dereceleri veya benzerleri kendilerini taşıyan mesnetlere yerleri değişmez olarak konmuş olmalıdır.

4 - Muvazenet duruşunun şakule göre değışmezliğı, aşılımış olmak veya sabit olarak oturulmuş bulunmakla veya mesnedin biçimi ve eb'adile veyahut müş'ir tertibatile gözle görülebilecek tarzda emin edilmemiş olan terazilerde birer rakkas şakul veyahut su tesviyesi bulunmalıdır. Bu şakul, kolları müsavi olmıyan taşınabilir köprülü tartı aletlerinde karşılık ağırlık kolunu taşıyan mesnet yüksekliğinin üçte biri kadar olmalıdır. Şakul, su tesviyesi ve benzerleri aletin ufki duruşunu iyice göstermelidir.

Terazinin sallanmasını azaltmağa yarayan tertibatın terazi ve tartı aletlerine konulması, aksine hüküm yoksa, ayrıca izin almağa bağılıdır.

5 - Asma terazilerin yük taşıyan kısmı doğrudan doğruya olmayıp halka ve çengelli askı tertibatile asılmış bulunmalıdır. Bu hüküm asma terazi ve köprülü tartı aletlerinin aşılımış ve ana mensurun altında bulunan tartı taşıyan kısmında da aranır. Askı tertibatı manivela kolu bir kaç parçalı olan ve tartılacak maddeler, yük kefesine, terazi mesnedine bağılı bir tertibatla getirilen müsavi kollu asma terazilerde bırakılabilir. Askı tertibatı sürme ağırlıklı tartı aletlerinin tartı taşıyan kısımlarında da bırakılabilir.

Köprülü tartı aletlerinin yük taşıyan kısmı kendine muvazi kalmak üzere hareket etmelidir.

6 - Manivela kolları yalnız menşurlarla tahdit edilmeli ve aksine hüküm yoksa tazyikler menşurlara ancak yataklarla geçmelidir.

7 - Menşurlar ve yataklar birbirlerine dokundukları yerlerde dayanıklı bulunan sert çelikten yapılmış olmalıdır. Yalnız kuvvetli vuruşlar karşısında kaıamıyacak yerlerde yataklar akik taşından yapılabilir. Menşur ve yataklar kolların devrine engel olmayacak biçimde yapılmış ve yerleştirilmiş olmalıdır. Menşurlar ve yataklar som olarak ve uğradıkları tazyikler veya yerleştirilme tarzları dolayısıyla eğrilmez ve sekil değıştirmez tarzda yapılmış olmalıdır.

Münhani menşurlar ancak 20 kilogramdan az ağırlıklar tartan müsavi kollu terazilerin uçlarında kullanılabilir.

.....1276.....

Menşurlar mesnetlerine, yataklar yuvalarına devamlı ve yerleri değişmez tarzda konmuş olmalıdır. Menşurların yerlerinde kalması için her hangi bir bağlama vasıtası kullanılamaz. Yatakların yerleştirilmesi için kullanılacak bağlama vasıtaları madenlere dokunmayan sert ve değişmez bir maddeden olmalıdır. Oynak yataklar en çok çektiği yük 50 kilogramdan az olmıyan müsavi kollu terazilerle masa terazilerinin uç menşurlarında kullanılabilir. Bunlar başka cins adı terazi ve aletlerde kullanılabılır isede yuvalarından çıkmamaları için emniyetli olmaları lâzımdır.

8 - Menşurun büyük tazyiklere dayanması lâzımsa zaviyesi 90 derece veya buna yakın olmalıdır. Tazyik bundan daha küçük olursa zaviye de küçülebilir. Ancak 50 kilogramlık bir tazyikte 50 derece kadar olmalıdır.

9 - Bir manivela koluna yerleştirilmiş olan menşurlardan hepsi bir istikamette olmalı ve muvazenet duruşundan ayrılınca teraziye herhangi bir ağırlık yüklenirse yüklensin, yeniden ilk muvazenet durusuna dönmeğe elverişli olarak konmuş bulunmalıdır.

10 - Terazi ve aletlerde manivelalar sisteminin ağırlık merkezini veya manivelalar uzunluklarını dikkatsizlik yüzünden veya bilerek değiştirmeye elverişli tertibat kullanılamaz.

11 - Menşur yataklarına ve bunlara yakın parçalara verilecek şdkille veya lüzum görülürse ayrıca bir tertibatla yatakların kolaylıkla menşurdan kaymasının önüne geçilmelidir.

12 - Müsavi kollu olan veya aletin sallanmalarını azaltmak için tertibatı bulunanlardan başka köprülü tartı aletlerinin karşılık ağırlığı manivelasının bir yerinde tutma tertibatı bulunmalıdır.

Temelli veya 10,000 kilo ve daha fazla yük çeken köprülü tartı aletlerinin manivela sistemini yük koyarken husule gelebilecek vuruşlardan korumak için ayrıca kurtarma tertibatı bulunmalıdır.

Yukarıda yazılı iki tertibat yalnız bir kolla harekete getirilebilir.

Tertibatı veya kuruluşu dolayısıyla yükün vuruşa meydan vermeksizin tartı aletine getirilmesini temin eder tertibatı olan aletlerde bu kurtarma tertibatı bırakılabilir.

13 - Çok kollu tartı aletlerinde manivelalar birbirine, müsavi olan veya olmıyan manivela kollarile birleştirilebilir.

14 - Temeli olan tartı aletlerinde alet çukur üstüne konmuş ise bu çukur oldukça derin bulunmalı ve kolaylıkla erişilebilecek ve suyu boşaltılabilecek tarzda yapılmış olmalı ve örtülü kısımların alet yük çeker halde olduğu zaman dahi muayenesi güçlük çekmeden yapılabilmelidir.

Müsavi kollu teraziler: (Asma teraziler ve masa terazileri:

Madde 107 - 1 - Müsavi kollu terazilerin kolları göze çarpabilecek bir şekil farkı göstermemelidir, ilk muaye. nede terazi kolunun asma terazilerde hiç olmazsa keferlerle birlikte olarak dilin karşılık noktasına uygun olduğu halde muvazenette bulunması lâzımdır. Senelik muayenelerde terazi kolu her halde keferlerle birlikte olarak muvazenette olmalıdır.

2 - Kefelerde kere ve askı tertibatının ağırlığını, müsa, vi kollu terazilerde, denkleştirmek için dara tertibatı bulunması caiz ve masa terazilerinde lâzımdır. Bu tertibat terazinin yük konmamış olarak da muvazenetini temin etmelidir. Bu tertibatın ne için konulduğu kolaylıkla anlaşılmalı ve çabukça yanılabilip ortadan kaldırılacak değişikliklere meydan vermemelidir. Bu tertibatın hacmi, terazinin çekebileceği en çok ağırlık için kabul edilen yanlış pay miktarının 5 misli ve en az 1 0 gram dara maddesi alabilecek kadar olmalıdır.

Kollan müsavi olmıyan tartı aletleri:

Madde 108 — 1 - Desimal basküllerin en çok çekebi.

.....1278.....

leceği ağırlık 20 kg dan ve santezimal basküllerin en çok çekebileceği ağırlık ise 200 den az olamaz.

Bir desimal veya santezimal baskülde kantar tertibatı bulunursa bu kantarla baskülün çekebileceği en çok ağırlığın 1/5 inden fazla yükler tartılamaz. Bu basküllerdeki kantar tertibatında kantarlar için konan hükümler gözetilir.

2 - Sürme ağırlıklı tartı aletlerinin en çok çekebileceği ağırlık miktarı 20 kilogramdan az da olabilir.

Sürme tartıfar tartı aletine ayrılmaz bir tarzda bağlı olmalı ve ayrı bir tertibatla işletilebilmelidir. Bu tartılar M. 98 ve 100 deki hükümlerin dışında kalabilirse de aksine hüküm yoksa, M. 99 hükümlerine uygun olarak yapılmalıdır. Sürme tartıların bastıkları nisbeti basküllerde kabul edilmiş olan 1/10, 1/100 nisbetlerinden farklı olabilir. En küçük sürme tartıları takımının katma derecesi, en çok çekebileceği ağırlık (10,000) kilogramdan aşağı olan tartı aletlerinde bu miktarın beş binde birini ve daha büyük tartı aletlerinde ise on binde birini geçmemelidir. Sürme tertibatı, karşılığı olan ağırlık miktarlarını kendi kendine ve şüpheye meydan vermiyecek bir tarzda gösteren bir müş'ir tertibatı ile bağlı olmalıdır. Bu tartı aletlerinde ikinci bir müş'ir ile karşılık noktası bulunabilir ise de bunlar esas tertibat ile uygun olmalıdır.

Sürme ağırlıklı tartı aletinde, küçük sürme tartılan takımı yerine bir kantar tertibatı geçmiş ise bu kantarın tartabileceği miktarlar en küçük sürme tartıları derecesi kadar olmalıdır. Bu tertibatta kantarlar için konulan hükümler gözetilir.

Sürme ağırlıkları tertibatının ölçme hududu ve yahut sürme ağırlıkları tertibatı ile kantar tertibatının ölçme hudutları yekûnu tartı aletinin en çok çekebileceği miktardan büyük olursa bu en çok miktarın geçmemesi için tartı aletinde bir tutma tertibatı bulunmalıdır.

Bu tartı aletinin sallanmasını azaltmak için tertibat bulundurulabilir.

Tutma ve emniyet tertibatı ile basma cihazı, kantarlarda bu gibi tertibat için konulan hükümlere uygun olmak şartı ile bulundurulabilir.

3 - Kolları müsavi olmıyan tartı aletlerinin yalnızca kefelerinde dara tertibatı bulunması yetmeyip bununla beraber manivela kollarında da tanzim tertibatı bulundurulması ve böylece tartı aletinin bütün parçalarının denkleştirilebilmesi ve aletin yüksüz olarak da muvazenette bulunması temin edilmelidir.

Kolları müsavi olmıyan köprülü tartı aletlerinin kolu taksimatlı olmıyan yerinde tutulabilir bir kantar topuzu gibi bir tanzim tertibatı olmalıdır. Yük tarafı kolları müsavi olmıyan köprülü tartı aletleri gibi yapılmış olan sürme ağırlıklı tartı aletlerinde de bir tanzim tertibatı bulunmalıdır.

Bütün bu tertibatın ne için konulduğu kolaylıkla anlaşılmalı ve dara tertibatı çabukça yapıp ortadan kaldırılabilecek değişikliklere meydan vermeyecek tarzda yapılmış olmalıdır.

Kantarlar:

Madde 109 — Kantarlar ikiye ayrılır:

a - Çok kollu kantarlar ve kantarlı köprülü tartı aletleri (M. 105 No. 4 g ve h):

1 - Çok kollu kantarla kanatları köprülü tartı aletlerinin en çok çekebileceği ağırlık 10 kilogramdan az olamaz.

2 - Çok kollu kantarlar ve kantarlı köprülü tartı aletlerinin kantar topuzu takımları, bunlar en çok çekebilecekleri ağırlığa kadar her hangi bir yük tartmak için en küçük topuzdan maada diğer topuzların kendi taksimatlarındaki iki taksimat çizgisi arasına getirilmesi lâzımgelmeyecek tarzda yapılmış olmalıdır. Kantar topuzları takımında, bir ana topuzla bir veya bir çok ikinci boy topuzlar bulunur.

Ana topuzu ikinci boy topuzların mesnedi olabilir. Ancak bu topuzlar en dış duruşa geldiklerinde bile ana topuzun bir yana yatmasına sebep olmamalıdır.

Kantar topuzlarında kütle dağılışı değişmemelidir. Topuzların üstünde ayrılabilir parçaları bulunmayacağı gibi kendisi de yerinden çıkarılamaz. Topuz ağırlık merkezi, kılavuz müsteviye yakın bulunmalıdır. Hareket istikameti kol menşurlarından geçen müsteviye muvazi olmalıdır. Topuzlar salgılı olmamalıdır.

Topuzlar tartılar için kabul edilen madenlerden (M, 99) yapılmış olmalıdır. Bunların düzeltilmesine yarıyan tertibat olur olmaz avadanlıklarla yanaşılamıyacak bir biçimde yapılmalıdır.

3 - a) Taksimat: Kantar taksimatının aralıkları bir olmalıdır. Taksimat kilogram vahidine veya bunun aşarî misillerine ve cüzlerine göre yapılmalıdır. Bununla beraber taksimatlardan en küçük ikisi ve yalnız iki taksimatlı olan kantarlarda da ana taksimat kabu] edilmiş olan taksimat vahitlerinin iki veya beş misli olarak yapılmış olabilirler. Eğer kantarda bir ince taksimat varsa ve bunun bir derece üstündeki taksimat bu maddenin (d) fıkrasının 2 inci cümlesine uygun ise; bu ince taksimat, yukarıki hesaba katılmaz.

Her bir taksimat sıfırdan başlamalıdır.

b) Taksim sayıları: Taksim sayıları her taksim çizgisi tartı kıymetini açıkça ve şüpheye düşürmeyecek tarzda gös. termek üzere konmalıdır.

c) Tertibat: Ana topuzun tam taksimat çizgileri üzerine getirilebilmesi için uygun biçimde kertikler ve bunlara geçen kertik dişi veya makarası bulunmalıdır. Her kertik bir çizgi karşılığı olmalıdır. Eğer kertikler çizgilerin bulunduğu yüzün kenarına kadar gidiyorsa ancak çizginin uzanma istikametinde olabilir. Taksimatı 1 00 er kilograma ayrılmış olan ikinci boy topuzlarda bu fıkrada ana tapuzu için yazılı kertik tertibatı bulunması lâzım olup bu tertibat en küçüğünden başka diğer ikinci boy topuzlarda da bulunabilir.

Topuzu taksimat üzerinde yerleştirme tertibatı sürülen kantarlarda, çizgi taksimatı yerine bu yerleştirme tertibatına bağlı bir okuma tertibatı konulabilir. Ancak bu tertibat topuzun yerini tamam olarak ve şüpheye düşünmeksizin gösterebilmelidir. Bu gibi kantarların ikinci boy topuzları makara

biçiminde olabilir. Bunların taksimatlarının hepsi kerklikli olmalıdır. Bunlarda küçük taksimat parçasının göstereceğı miktar en çok çekebileceğı ağırlık 10000 kilogramdan az olan kantarlarda bu en çok ağırlığın beş binde birini, daha büyük kantarlarda on binde birini geçmemelidir. Bu kantarlarda ikinci bir okuma tertibatı bulunabilirse de bununla esas ter- ibat birbirine uygun olmalıdır.

d) Yanyana olan iki taksim çizgisi arasındaki uzaklık en az iki milimetre olmalıdır.

Kantarın en çok çektiğı ağırlığın yanlış payını (M. 113 No. 1 c) göstermek için ikinci boy topuzların en küçüğü aşağıda yazılı miktarlar kadar sürmelidir.

En çok çektiğı ağırlık 300 kilogramdan az olan kantarlarda
Bu miktar 300-3000 kilogram olanlarda
3000 ve daha yukarı kilogram olanlarda.

En az 2 milimetre,

En az 4 milimetre,

En az 2 taksim çizgisi.

4 - Taksimatın okunmasına yarıyan tertibat (okuma markası) tartının, başka başka yerlerden bakılması dolayısı- le veya sair sebeplerle yanlış okunmasına meydan vermiyecek biçimde olmalıdır.

5 - M. 108 No. 3 hükümleri esası bozulmamak üzere kantarlar için de gözetilir.

6 - Topuzlara veya kantar koluna konacak başka yardımcı tertibat, topuzu doğru olarak yerine getirmeye, tartma işinin yapılmasına ve tartı neticesinin alınmasına yaramak ve ancak bu neticeyi hiç bir suretle değıştirmemek şartile bulundurulabilir (bu yardımcı tertibat topuzun sürülmesi, kerkiklerin sakınılması, durdurma ve emniyet tertibatlı basma cihazları ve fiat müşirleri içindir).

7 - Emniyetli basma cihazı bulunan kantarlara sallanmayı azaltmak için tertibat konulabilir.

B - Bir kollu kantarlar (M. 105 No. 4 f) :

.....1282.....

Aşağıda aksine hüküm yoksa (A) harfi altındaki hükümler bu kantarlarda da gözetilir.

1 - Bir kollu kantarlar, en çok tartacağı ağırlık 1 0 kilogramdan aşağı olmak üzere de yapılabilir.

2 - Bir kollu kantarlar bir veya daha fazla topuzlu olabilir ve bunlar koldan çıkarılabilir. Çıkarılabilen topuzun üzerinde kantar kolunun numarasından başka kütlesi kilogram olarak ve yanma (kg) kısa şekli birlikte yazılmalı ve bu rakam kütlenin binde birine kadarını okunaklı ve t- dan ayrılmaz bir tarzda göstermiş bulunmalıdır. Topuz kantar kolunu kaplıyan bir sürgü ve bu sürgüye kendinden ayrılmaz bir surette bağlı bir ağırlık olabilir. Sürgünün ağırlık asılan menşurlarile kantar kolu menşurlarının mücessem dılıları bir müstevi üzerinde bulunmalıdır.

3 - Kantarın yalnız bir topuzu varsa bu maddenin A 3 c fıkra 1 inde yazılı yerleştirme tertibatı bulunamaz. Bundan dolayı A 3 d fıkra 2 nin burada hükmü yoktur.

4 - Kantarın birbirini tamamlayan iki taksimatı varsa topuz sıfır üzerinde bulunduğu ve kantara yük vurulmadığı zaman kantar kolu muvazenetle bulunmalıdır. İki istinat mensurlu kantarlarda bu duruşta kantar kolu daha küçük ağırlıkları tartmada kullanılan menşur üzerine dayanmalıdır. İki yük menşuru ve yalnız bir yük askısı bulunan kanarlarda ise askı daha küçük tartılarda kullanılan yük menşuruna asılı bulunmalıdır. İki yük menşuru bulunan kantarların kantardan ayrılmıyan iki yük askısı bulunabilir. Böyle kantarlarda ikinci boy topuzlar bulunamaz. Kantar kolunun bir yüzüne iki taksimat konulamaz. Koldan çıkabilen kantar topuzu üzerinde yalnız bir okuma markası bulmalıdır.

5 - Biribirini tamamlayıcı iki taksimatı bulunan kantarlara tanzim tertibatı (M. 108 No. 3) konulamaz. Tanzim tertibatı bulunmıyan kanatrlarda koldan çıkabilen yük askısının parçaları birbirinden ayrılmamalıdır. Askının No. 2 de yazılı olduğu kadar doğrulukla ve ağırlığının o biçimde gösterilmiş olması lâzımdır.

İbrelî ve ibre tertibatlı terazi ve aletler:

Madde 1 10 — A . İbrelî terazi ve tartı aletleri:

1 - Her taksimat aralığı en az 1 milimetre büyüklükte gözükmelidir. Büyültücü okuma tertibatı bulunabilir. Bu tertibat yalnız bir taraflı da olabilir.

Bu terazi ve tartı aletlerinin çekekleri en çok ağırlığın yanlış payı (M. 1 13 No. 4 a) karşılığı olan taksimat parçası en çok çekeceği ağırlık 2 kilogramdan fazla olan aletlerde en az 1 mm gözükmelidir. Bundan daha küçük ağırlıklar çekenlerde ise bu miktarın en az 0,5 mm gözükmesi lâzımgelir. Eğer taksimat aralıkları bir değil ise bu hüküm taksimatın ortası için olup taksimat sonlarında orta için kabul edilen miktarın beste dördü olabilir.

2 - Taksimat kilograma veya kilogramın aşarî misilleri ve cüzlerine veya bunların 2 veya 5 misline göre yapılmalıdır. Taksimatın başlangıcı bir sıfır işareti ile gösterilmelidir. Taksimatın her yerinde aynı ağırlık miktarının kısımları bulunmalıdır.

Taksimat kilograma veya grama göre rakamlandırılmış bulunmalı ve her bir taksimat çizgisinin karşılığı olan tartı kıymeti şüpheye düşmeksizin anlaşılmalıdır.

3 - İbre mili meyil manivelasının ve eğer varsa ara manivelalarının uzunluklarının tahdidi menşur ve yataklardan başka oynak yerleri ile de olabilir.

4 - İbrelî terazi ve tartı aletlerinde bir şakul veya su tesviyesi veya benzerleri bulunmalıdır. Yalnız bir noktaya asılmış veya temel üzerine yerleştirilmiş olup ancak konulduğu yerde ayarlanabilenler bu hükmün dışında kalır.

5 - İbrelî ve yük tarafı asma teraziler biçiminde yapılmış olan terazilerin (M. 107 No. 2) dara tertibatı bulunmalıdır. Çekeceği en çok ağırlık 20 kilogramdan az olan ibrelî terazi ve tartı aletlerinin yük tarafı kolları müsavi olan ve olmyan köprülü tartı aletleri gibi yapılmış ise bir dara tertibatı bulunmalıdır. Eğer en çok çekeceği ağırlık 20 kilogramdan fazla ise bir tanzim tertibatının bulunması lâzımdır.

.....1284.....

(M. 108 No. 3 fıkra 2) eğer en çok çekeceği ağırlık 20 kilogram ise ya bir dara yahutta tanzim tertibatı bulunmalıdır.

6 - Sallanmaları azaltmağa yarayan tertibat, bu terazi ve tartı aletlerine de konulabilir.

7 - Meyil manivelasına basan ağırlığa ölçme hududunu genişletmek için ayrıca bir ağırlık katılabilir.

8 - Bu terazi ve aletlere bir fiat müş'iri de konulabilir.

B - İbre tertibatlı terazi ve tartı aletleri:

1- Aşağıda yazılı terazi ve tartı aletlerine aşağıda yazılı İbre tertibatı katılabilir:

- a) Masa terazileri,
- b) Sürme ağırlıklı tartı aletleri,
- c) En çok çekeceği ağırlık 1 0 kilogram veya daha fazla olan kantarlar.

İbre tertibatının ölçme hududu terazi veya aletin çekeceği en çok ağırlığın yarısından fazla olmamalı ve en küçük katma derecesi ve yahut en küçük kantar taksimatı ile bir olmalıdır. Bu ölçme hududu kilograma veya kilogramın aşarî misillerine veya cüzlerine yahut bunların iki veya beş misline göre taksimatlı olmalıdır. Sürme ağırlıklı tartı aletlerinde bu taksimat 1 0 kilogramın her hangi bir misline göre de olabilir.

2 - İbre taksimatının her bir aralığı en az 1 mm büyüklükte gözükmelidir. Sürme ağırlıklı tartı aletlerinde, bunların, en çok çekebilecekleri ağırlığın yanlış payı karşılığı olan taksimat parçası aşağıda yazılı büyüklüklerde gözükmelidir:

Aletin en çok çekeceği
ağırlık

	en az
2 kg	0,5 mm
3 kg	0,75 mm
3 kg dan yukarı	1 mm

Eğer iki, üç ve dört kilogramlık sürme ağırlıklı tartı aletlerinde taksimat aralıkları bir değilse bu hüküm taksima-

.....1285.....

tın yalnız ortası için olup sonlarda aralık, orta taksimat için kabul edilen miktarın beşte dördü kadar olabilir.

Eğer tartı aletinin en çok çekeceği ağırlık ibre tertibatının ölçme hududunun beş mislini geçerse yalnız payı karşılığı olan aralık, tartı aletinin en çok çekeceği ağırlık bu hududun beş misli imiş gibi hesaplanır.

3 - Bu maddenin A 2, 3, 4, 6 ve 8 numaraları hükümleri burada da gözetilir. Bu maddenin A 5 numarasın zıh hüküm ibre tertibatlı masa terazilerinin her zaman bir dara tertibatı bulunması lâzımgeldiği yolunda değişti: gözetilir.

Bundan başka esasa dokunulmamak üzere müsavi lu teraziler (M. 107) veya sürme ağırlıklı tartı aletleri (M. 108 No. 2) yahut kantarlar (M. 109 A) için konulan hükümler burada da gözetilir.

Dara denkleştirme tertibatı:

Madde 111 — 1 - Dara ağırlığının denkleştirilmesi için aşağıda yazılı aletlere bir kantar tertibatı konulabilir:

- a) Sürme ağırlık tertibatının ölçme hududu en az 1 kilogram olan sürme ağırlıklı tartı aletlerinde (M. 108 No. 2),
- b) Kantarlarda (M. 109),
- c) Ölçme hududu en az bir kilogram olan ibreli terazi veya tartı aletlerinde (M. 110 A),
- ç) İbre tertibatlı sürme ağırlıklı tartı aletlerde böyle tertibatlı kantarlarda (M.110 B). Ancak bunlarda dara kantarı tertibatı dışarda kalmak üzere ölçme hududu 20 kilo gramdan fazla olmalıdır.

2 - Bu maddenin No. 1 a ve c sinde yazılı tartı aletlerinin dara kantar tertibatı dışarıda kalmak üzere ölçme hududu 20 kilogram veya daha az olursa, dara kantar tertibatı taksimatlı olamaz. Bütün başka hallerde yalnız bir dara kantar tertibatı taksimatlı olabilir.

3 - Bir tartı aletinin çekeceği en çok ağırlığın bulunma-

sında taksimatlı dara kantarı tertibatının ölçme hududu da hesaba katılır. Eğer dara kantar tertibatının taksimatı yoksa aletin çekeceği eni çok ağırlığın bulunmasında bu kantar hesaba katılmaz.

4 - Dara kantarile denkleştirilebilen dara ağırlığı bu maddenin No 1 a, b ve ç sinde yazılı aletlerde aletin dara kantarı tertibatı dahil olmadığı haldeki ölçme hududundan büyük olamaz.

No. 1 c deki ibreli terazi ve aletlerde dara ağırlığı ibre taksimatının dört mislinden fazla olmamalıdır.

5 - Eğer yalnız bir dara kantarı varsa tartı aletinin çekebileceği en çok ağırlık yanlış payı karşılığı olan dara kantar topuzunun sürülme miktarı en az 1 mm olmalıdır. Ancak bir kollu kantarlardaki dara kantar topuzu bu hükmün dışında kalırsa da dara kantar topuzunun sürülme miktarı, kantarın ana topuzunun bunun karşılığı olan sürülme miktarından az olmamalıdır.

Bir kaç dara kantar topuzlu dara kantar tertibatı (M. 109 A No. 3 d) nm 2 inci fıkrasına uygun olmalıdır.

6 - Eğer yalnız bir dara kantar topuzu varsa (M. 109 A No. 3 c) nin 1 inci fıkrasında yazılı yerleştirme emniyet tertibatı kullanılamaz. Bu hüküm bütün taksimatsız dara kantar tertibatları için de gözetilir. Dara kantar topuzlarında yerinde tutma tertibatı kullanılabilir.

7 - Dara kantar tertibatı için bu hükümlerden maada (M. 109 A) daki hükümler de gözetilir.

8 - Emniyetli basma cihazlı sürme ağırlıklı tartı aletlerde bu cihazlı kantarlarda değişmiyen dara ağırlıklarının denkleştirilmesi için birer sürme ağırlık konulabilir; yükün bu suretle denkleştirilen miktarı sürme ağırlık tertibatında okunabilmelidir. Aletin en çok çekebileceği ağırlık miktarının bulunmasında dara sürme ağırlıklarının ölçme hududu birlikte hesaba katılır.

T esmiye:

Madde 1 12 — Her bir tartı aletinde çekebileceği en

çok ağırlık miktarı kilogram veya gram olarak tamam tesmiyesile veya bunun kısa şekli ile tartı aletinin ana kolu üzerine yazılmış bulunmalıdır. Aletin sair yerlerine yazılacak diğer tesmiyelerde de kısa şekiller kullanılabilir.

Bundan başka sandıklı masa terazilerinde terazinin en çok çekebileceği ağırlık miktarı terazinin dışında bir yere ve yahut sandığına ve aletten ayrılmaz bir tarzda ya doğrudan doğruya veya damga basılan levhası üzerine yazılmış bulunmalıdır. Kantarlarda ana taksimatın son rakamının yanına kilogram tesmiyesi katılmalıdır. Ayrıca aletin çekeceği en çok ağırlık miktarı alet kaidesi üzerine vurma, dökme veya benzer bir tarzda konmuş olabilir.

2 - Her bir terazi ve tartı aletinin üzerinde okunaklı ve bozulmaz bir tarzda yapanın adı ve kanunî ikametgâhı ve yahut fabrika markası bulunmalıdır, ibre tertibatı tartı aletleri için bu maddenin No. 5 deki hükümleri gözetilir. Yapanın başka tartı aletinin üzerinde, karşılıklıya meydan vermemek üzere, satanın adı da gösterilebilir. Ancak yabancı memleketlerden getirilen terazi ve tartı aletlerinin üzerinde getiren kimse veya müessesenin adı bulunmalıdır.

3 - Sürme ağırlıklı aletlerle kantarların kollarının dayandığı menşur yakında bir yerde fabrika numarası bulunmalıdır. Bu numara ile beraber yapanın adı ve kanunî ikametgâhı yazılmalı veya fabrika markası konmalıdır. Bir kollu kantarların çıkarılabilen bütün parçaları üzerinde ve görülür bir yerinde okunaklı olarak kol numarası bulunmalıdır.

4 - Santezimal] tartı aletlerinin iyice görülebilecek bir yerinde (santezimal) kelimesi yazılmalıdır. Sürme ağırlıklı tartı aletlerinde aletin yapılış tarzı (M. 108 No. 2 ve 3) te ve (M. 111) de gösterildiği gibi yazılı bulunmalıdır. En çok çekebileceği ağırlık miktarı 3000 kilogram veya daha fazla olan sürme ağırlıklı tartı aletlerinde, eğer bütün sürme ağırlıklar bir menşur üzerine basıyorsa kolun üzerinde değiştirme nisbeti gösterilmelidir

5 - İbre tertibatlı terazilerle tartı aletlerinde (M. 110) ibre taksimatının son sayısının yanına ağırlık vahidi kilogram olarak tamam tesmiyesi veya bunun kısa şekli ile yazılmış

.....1288.....

olmalıdır. Bu gibi terazi veya tartı aletlerinin bir levhası bulunmalı ve bunun üzerine de tartılabilecek en çok ağırlık ve vahidin tesmiyesi veya bunun kısa şekli, yapının adı ve kanunî ikametgâhı ve bir fabrika numarası gösterilmiş olmalı ve yabancı memleketlerden getirilenlerin ayrıca uygun bir yerinde getirenin adı veya markası bulunmalıdır. Bundan başka yukarıda yazılı levhanın üzerinde tartı aleti ve terazinin (M. 110 A ve B ve M. 111) de gösterilen/yapılış tarzları da yazılmalıdır. Bu levha üzerinde bulunması lâzımgelen yazılar alet taksimatının müşteriye çevrili olan yüzüne konulabilir.

Yanlış payı:

Madde 113 — 1 - Terazilerin ve tartı aletlerinin hassaslığı, en çok çekebileceği ağırlık yüklendiği zaman aşağıda yazılı miktarlar katılınca muvazenet durumundan gözle görülen ve kaybolmayan bir ayrılık göstermelidir:

a) Müsavi kollu terazilerde (M. 107):

En çok çekebileceği

ağırlık	Katılacak tartı
100 g ve daha az	en çok çekebileceği ağırlığın her gramı için 2 mg
100 den 200 g a kadar	200 mg
200 g dan 5 kg a kadar	En çok çekebileceği ağırlığın her gramı için 1 mg
5 ten 10 kg a kadar	5 g
10 kg veya fazlası	En çok çekebileceği ağırlığın her tam kg ve kesirleri için 0,5 g

b) Desimal ve santezimal tartı aletlerinde (M. 108):

En çok çekebileceği ağırlığın her kg ı için	0,6 g
---	-------

c) Sürme ağırlıklı tartı aletleriyle (M. 108) çok kollu kantarlarda ve kantarlı köprülü tartı aletlerinde (M. 109

A):

En çok çekebileceği ağırlık	Katılacak tartı
12 kg ve daha az	En çok çekebileceği ağırlığın her kg ı için 1 g
12 den 20 kg a kadar	12 g
20 kg ve daha fazlası	En çok çekebileceği ağırlığın her kg ı için 0,6 g

ç) Bir kollu kantarlarda (M. 109 B) :

En çok çekebileceği ağırlığın her kg ı için	1 g
--	-----

2 - Terazî ve tartı aletinin çekebileceği en çok ağırlığın 10 da biri yüklendiği zaman bu maddenin 1 No. lı fıkrasına göre hesaplanan katma miktarının beşte birinde terazide muvazenet duruşundan gözle görülen ve kaybolmayan bir ayrılık göstermelidir.

3 - a) Her bir terazî veya tartı aletinin manivela kolları nisbetinin kendi yapılış tarzı nisbetinden, yani:

müsavi kollu terazilerde 1 : 1,
desimal tartı aletlerinde 1 : 10,

santezimal tartı » 1 : 100 nisbetinden ve sürme ağırlıklı tartı aletlerinde okuma tertibatının ve kanarlarda taksimatın gösterdiği miktarlardan olan farkı, terazî veya tartı aletinin çekebileceği en çok ağırlık konduğu zaman bu maddenin No. 1 ine göre hesaplanacak miktarlardan fazla olmayan bir ağırlıkla denkleştirilebilmelidir.

b) Bir tartı aleti veya terazinin en çok çekebileceği miktardan aşağı olan ağırlıklar için yanlış payı bu ağırlıklara bu maddenin No. 1 ine göre hesaplanacak katma miktarı ise bu miktar, terazî veya tartı aletinin en çok çekebileceği ağırlığın karşılığı olan yanlış payının beşte birinden az olmamalıdır,

c) 3000 kg veya daha çok çekebilen kantarlarda ana tak-

.....1290.....

simat kolunun her taksimat aralığı hatası, kntarm en çok çe kebileceği ağırlığın karşılığı olan yanlış payının beşte biri kadar bir ağırlık ile denkleştirilebilmelidir.

ikinci boy topuzlar taksimatının ölçme hududu ve taksimat aralıklarında, ana taksimatı ve aralıkları için kabul edilen yanlış payının 1 0 da 4 ü gözetilir. Taksimat çizgilerinin aralık hataları 0,25 mm yi geçmemelidir.

Sürme ağırlıklı tartı aletleri için bu maddenin No. 1 a ve b sindeki hükümler esasa dokunmamak üzere gözetilir.

Desimal ve santezimal aletlerin kantar tertibatının yanlış payı için bu maddenin No. 1 c ve ç sindeki hükümler gözetilir.

4 - a) İbrelî ve ibre tertibatlı terazi ve tartı aletlerinde (M. 1 10 A ve B) en çok çekebilecekleri ağırlığın yanlış payı aşağıda yazılı miktarları geçmemelidir:

En çok çekebileceği ağırlık	Katılacak tartı
1 kg veya daha az	En çok çekebileceği ağırlığın her g ı için 2 mg
1 den 2 kg a kadar	2 g
2 den 12 kg a kadar	En çok çekebileceği ağırlığın her kg ı için 1 g
12 den 20 kg a kadar	12 g
20 kg ve daha fazlası	En çok çekebileceği ağırlığın her kg ı için 0,6 g

b) En çok çekebileceği ağırlıktan az yükler için yanlış payı, bu yüklerde bu maddenin (No. 4 a) fıkrasına göre hesaplanacak miktarlar olup ancak bunlar tartı aletinin sistemine göre değişen aşağıda yazılı en az miktardan az olmamalıdır:

Eğer ibrenin ölçme hududu 2,000 kilogramdan az ise bu en az miktar aletin en çok çekebileceği ağırlığın yanlış payının beşte biridir. Fakat bu miktar bu maddenin No. 4 a sına göre ibrenin ölçme hududu karşılığı olan bir yükün yanlış payından az olamaz.

.....1291.....

Eğer ibrenin ölçme hududu 2,000 kg veya bundan fazla ise bu en az miktar 1,200 gramdan az olmamak üzere terazi veya tartı aletinin çekebileceği en çok ağırlığın yanlış payının beşte biridir.

Yüke dikkatle yanlış payı miktarı (No. 4 a ve b) kadar bir ağırlık katılınca tartı aletinin gösterdiği miktardan en az yanlış payının 1 0 da 6 sı kadar bir değişiklik olmalıdır.

5 - Köprülü tartı aletlerinde yük nasıl konulursa konulsun yukarıdaki şartlar yerine gelmelidir.

6 - En çok çekebileceği ağırlık 3,000 kg ve ondan fazla olan tartı aletlerde temelli ve ibre tertibatı tartı aletlerinin (M. 1 10) senelik muayenelerinde gözetilecek yanlış payı ilk muayenelerindekilerle birdir.

Hassas teraziler:

Madde 114 — Hassas teraziler yalnız müsavi kollu olarak yapılabilirler.

Tertibat ve tesmiye:

Madde 115 — 1 - Hassas terazilerde adı teraziler için konulan bütün hükümler gözetilir; ancak bunlar kolları kusursuz devredebilecek bir biçimde yapılmalı ve terazi sallanmaları her türlü dokunma, sürtünme ve takılmağa karşı iyice özenilerek emniyet altına alınmış bulunmalıdır. Kol uçları çatallı olamaz.

2 - Terazi kolunun yalnız başına ve kefelerle birlikte olarak muvazenede bulunması lâzımdır. Menşur ve yatakların yapılmasında çelikten başka akik gibi elverişli diğer malzeme kullanılabilir.

3 - Hassaslığın değiştirilebilmesi için dil üzerine veya terazi kolunun ortasından geçen müstevi içinde ve orta menşurun üzerinde kaim olarak konulmuş kollara civata somunu veya mevzi halkası veya benzerleri takılabilir. Bu gibi tertibat kolaylıkla teraziden çıkarılamamalıdır.

.....1292.....

Yanlış payı:

Madde 116 — 1 - Hassas terazilerin yanlış payları, (M.ayları, (M. 1 1 3 No. 1 a) da müsavi kollu teraziler için kabul edilen yan-

edilen yanlış payı miktarlarının aşağıda yazılı kesirleridir:

<u>En çok çekebileceği ağırlık</u>	<u>Kesirler</u>	<u>r</u>
10 g	1/2	
20 g dan 5 kg a kadar	1/4	
5 kg ve daha fazla	1/5	

Bundan başka en az 10 ve en çok 20 g çekebilen teraebilen terazilerde gözetilecek yanlış payı 10 mg dır.

2 - Terazinin en çok çekebileceği ağırlığın 10 da biri-10 da birinin yüklemesi halindeki hassaslık miktarile manivela kollarla ve kolları nisbetinin doğruluğunda adı teraziler için (M. 1 1 3 No. 2 vt3 No. 2 ve 3) te yazılı hükümler bu maddenin No. 1 inde gösterilen kesterilen kesirler hesaba katılmak şartile gözetilir.

Yasak teraziler ve tartı aletleri:

Madde 117 — Terazi ve tartı aletleri için yukarıki maddelede yazılı hükümler ayrıca gözetilmek üzere aşağıda ya aşağıda yazılı terazi ve tartı aletlerinin kullanılması yasaktır: r:

- Ağaç manivela kollu teraziler,
- Kollardaki rrtensurlara asılacak yerde kefeleri kol.efeleri kollara bağlı olan bütün manivelalı teraziler,
- Orta menşurunun mücessem dıl'ı, uç menşurlarj rnişurlarj mücessem dılılarından geçen müstevinin tazyik istikametinin akmetinin aksi tarafından bulunan bütün manivelalı teraziler,
- Orta menşurunun yeri değışebilen müsavi kollu teia(kollu teraziler,
- Topuzu ileri geri sürülebilen bir kovanla birleştirila birleştirilmiş olmayıp bir çengelle doğrudan doğruya kantar kolunatar koluna asılan kantarlar,
- Yük veya tartının yeri değıştirildiği zaman hassaslı an hassaslı-

.....1293.....

ğın azalın ğın azalmasına sebep olabilecek dokunma ve sürtünmeler yapan masa terazileri ve basküller.

FASIL 10

Hububat muayene aletleri

Aya Ayarlanacak aletler:

Madde 118 — Hacmi bilinen bir mikar hububatın tartılarak cinsini anlamağa yarayan aşağıda yazılı hububat muayene aletleri ayarlanırlar:

- a) 1 a) 1/4 litrelik muayene aleti. Bu aletin hacim ölçüsü 1/4 litre olup terazisinin en çok çekebileceği ağırlık 500 gramdan aşağı olmamalıdır.
- b) b) 1 litrelik muayene aleti. Bu aletin hacim ölçüsü 1 litre olup terazisinin en çok çekebileceği ağırlık 2 kilogramdan aşağı olmamalıdır.
- c) 2 c) 20 litrelik muayene aleti. Bu aletin hacim ölçüsü 20 litre olup terazisinin en çok çekebileceği ağırlık 50 kilogramdan aşağı olmamalıdır.

1/4 ve 1 1/4 ve 1 litrelik muayene aletlerinin şekil ve tertibatı:

Madde 119 — 1/4 ve 1 litrelik muayene aletlerinin hacim ölç hacim ölçüsile kılavuz, doldurma borusu, silme bıçağı, terazi ve tart zi ve tartıları bulunur.

2- 2 - Bir litrelik muayene aletlerinde bu/nlardan başka, üzerinde üzerinde teraziyi asmak için maden bir direk bulunan bir' tahta levh tahta levha ve alet doldurulurken ölçüyü yerinde tutmak için de bir ter de bir tertibat bulunmalıdır. Taşınmak üzere yapılmış olma- yan 1 /4 yan 1 /4 litrelik muayene aletlerinde tahta levha bulunabileceği gib leceği gibi bu levha taşınabilir olanlar da bulunmayabilir.

3 - H 3- Hacim ölçüsü, üstüvane biçiminde ve çekilmiş pirinç borudan j borudan yapılmış olmalı ve üst tarafında çepeçevre silme bıçağının gçağının geçebileceği bir yarık bulunmalıdır, içeriye sokulan kılavuzun kılavuzun üst yüzü aletin ölçü yerinin altını ve yarğın alt

.....1294.....

kenarından geçen müstevi de bu yerin üstünü tahdit etmelidir. Yarığı üstünde kılavuz yüksekliğinde bir bilezik bulunmalıdır. Yarığın genişliği ancak silme bıçağının kolaylıkla geçebilmesine elverişli olmalıdır. Dip ölçü yanlarına kavuşan kenar ile bir parça olmalı ve yanlarla lehimlenmiş bulunmalıdır. Dip ölçü yanlarına, altında bir boşluk bırakacak tarzda birleştirilmelidir. Taşınmıyan muayene aletlerinde dibe bağlı çengeller vardır.

Bundan başka dip ve yahut dibin tam üst yerinde yanlar dikili olmalıdır.

4 - Kılavuz pirinç saçtan yapılmış olmalı ve üstüvane biçiminde bulunup düzgün yüzleri birbirine müvazi bulunmalıdır. İçi, damga kılavuzun biçimini bozmadan yüzüne vurulabilecek tarzda sağlamlaştırılmış olmalıdır. Kılavuzun dış kutru ile ölçünün iç kutru arasındaki fark 0,5 den 1 milimetreye kadar olmalıdır.

5 - Doldurma borusu üstüvane biçiminde olup ölçü kenarlarına oturur.

6 - Silme bıçağı, düz ve bıçak sertliğinde çelikten ve pirinç saplı olarak yapılmalıdır. Bıçağın ağzı zaviyeli olmalı ve keskin çizgisiz saç kalınlığının ortasında bulunacak tarzda keskinleştirilmelidir. Bıçak yarık içine sokulduğu zaman ucu öbür taraftan dışarıya çıkmalıdır.

7 - 1/4 ve 1 litrelik muayene aletlerinin terazileri hassas teraziler hakkında M. 1 1 4 te ve ondan sonraki maddelerde konan hükümlere uygun olmalıdır. Ancak terazi kolu üzerinde (yalnız hububat muayene aletleri içindir) manasında bir yazı bulunursa M. 1 16, No. 2 de terazide en çok tartının 1/10 u yüklendiği zaman bulunması lâzım gelen hassaslık hükmü aranmaz.

Tartı kafesi kımıldamayan btir kolla teraziye asılmış bulu'nmalı ve kılavuz içinde olan ölçü ile muvazenette olmalı ve yahut bir dara ağırlığı ile bu muvazenet temin edilmelidir. 1/4 litrelik taşınabilir muayene aletlerinde bu ke-

.....1295.....

fe ortasından bir sap geçen bir tabla biçiminde yapılmış olabilir.

7 - Tartılar, M. 98 ve ondan sonraki maddelerde yazılı hassas tartılar hükümlerine uygun olmalıdır.

Bu tartı takımlarının ağırlıkları şunlardır:

1/4 litrelik muayene aletlerinde:

100, 50, 20, 20, 10, 5, 2, 2, 1 g,
500 mg,

1 litrelik muayene aletlerinde:

200, 200, 200, 100, 50, 50, 20, 20, 10, 5, 2, 2, 1, g,
500 mg.

1/4 litrelik taşınabilir muayene aletlerinde 10 gram ve bundan yukarı tartılar terazi tabelası kutrunda ve bunun üzerine sürütebilmek için ortasında bir yarığı bulunan levhalar biçiminde, 5 gramdan 500 miligrama kadar olanlar da bir köşesi yukarıya kıvrılmış dört kaim köşeli levhacıklar biçiminde olabilir.

20 litrelik muayene aletlerinin şekil ve tertibatı:

adde 120 — 1 - 20 litrelik muayene aletlerinin bir hacim ölçüsü, doldurma hunisi, kapağı, dağıtıcı tertibatı, silme bıçağı, terazinin asılması için maden direkli oturak yeri ve ölçü, kapak, bıçak, terazi ve tartıları hareket ettiren tertibat bulunur.

2 - Hacim ölçüsü, kutru yüksekliği kadar veya buna yakın bir üstüvane biçiminde olmalıdır. Bu üstüvane en az 2,5 milimetre kalınlığında saçtan su sızmaz olarak yapılmalı, dibi ile kenarı sağlamlaştırılmış olmalı, iki kulpu bulunmalı ve kenarı zımpara ile taşlanmış olmalıdır.

3 - Hareket tertibatı, ölçü değişmez bir mahrek üzerinde diğer parçaları farkedilecek kadar sarsmadan, doldurma, ve tartma dufruşllarına girebilecek tarzda yapılmış olmalıdır.

Ayrıca bir tertibat ile doldurmada ölçünün her zaman

ayni yere gelmesi ve doldurma sürdüğü müddetçe o yerde kalması temin edilmelidir. Doldurma duruşunda ölçünün şakuli olması lâzımdır.

4 - Doldurma hususî dökme madenden yapılmış olmalıdır. Bu huni daire maktalı kesik bir mahrut biçiminde olmalı ve üstünde üstüvane şeklinde bir kenar, altında da hafif mahrut bir akıtma dirseği bulunmalıdır.

Huni değişmez ve ölçüyü doldurmağa elverişli bir duruşta ve mürveri ölçü mihverinin uzatılması üzerinde bulunmalı ve iç yanları düzgün ve girinti ve çıkıntısız ve hacmi de en az 24 litre olmalıdır.

Huninin alt ucunda bir kapak bulunmalı ve kapak açılınca huni ağzı serbest kalmalıdır. Bu kapak bir sıkıştırma tertibatına bağlı olup huni ağzı açılınca içeriye dökülen hububat akıntısının dışında kalması temin edilmelidir.

Bu kapağın açma tertibatı, ölçü doldurma duruşuna geldikten sonra açılabilir tarzda olmalıdır. Kapak, silme bıçağı harekette iken işliyeblen bir tertibatla kapanmalıdır.

Huninin kapanma tertibatı, dışardan karıştırılamıyacak kadar saklı bulunmalı ve aletin usulü ile doldurulması için, kapağın açılıp kapanması hakkında konan hükümlerden başka türlü açılıp kapanmasına müsaade olunmamalıdır.

5 - Dağıtıcı kısım sert ve gerek maddesi ve gerek şekli itibarile değişimyen bir maddeden yapılmış olup aşağıya doğru genişliyen düzgün bir biçimde olmalıdır. Bunun huni ile değişmez bir tarzda bağlı bulunması ve akma dirseğinin içine kadar varması ve mihverinin de huni mihveri ile bir olması lâzımdır.

6 - Silme bıçağı kılavuzu, aletin alt oturak yeri ile değişmez bir tarzda bağlı bulunmalıdır.

Bu bıçağın, bıçak sertliğinde çelikten yapılması ve u- sulü ile kullanılıncı şekil değişikliklerine uğramıyacak kalınlıkta olması lâzımdır. Bıçak, doldurma duruşunda bulunan ölçünün kenar üstüvanesinin tam üstünde ve ufki bir müste-

.....1297.....

vi içinde ileri geri gidebilmelidir. Bıçak silmenin başlangıcında vesürdüğü müddetçe ölçüye çarpmamalıdır.

Silme bıçağı, ilk duruşundan hububatın tesirde ve ağırlıklarla gerilmiş bir çekme tertibatı ile kendi kendine durmadan harekete gelmelidir.

Bıçak ilk vaziyetinde bir tertibatla yerinde tutulur.

7 - Ölçü ve silme bıçağını hareket ettiren tertibatlar madenden yapılmış ve demir bir kaideye konmuş olmalıdır.

8 - Terazi oturak yerine gömülmüş dökme demirden bir direğe konmuş olmalı ve bir durdurma tertibatı bulunmalıdır. Bu terazinin umumiyetle hasas teraziler için konulan hükümlere uygun olması lâzımdır.

Tartı kefesi boş ölçü ile tam muvazenette bulunmalıdır.

Terazi direğine konacak bir şakul, en az terazi dili uzunluğunda olmalıdır.

9 - Terazi tartıları M. 98 ve ondan sonraki maddelerde adı tartılar hakkında konulan hükümlere uygun olmalıdır. Tartı takımının parçaları şunlardır:

10, 5, 2, 2, 1 kg

500, 200, 200, 100, 50, 20, 20, 10, 5 g

Tesmiye:

Madde 121 — 1 - Hububat muayene aletlerinde hacim ölçüsünün tesmiyesi litre olarak gösterilmelidir.

2 - Terazi kolu ile tartılardan başka muayene aletinin her parçasında fabrika numarası bulunmalıdır. Yapanın adı ve kanunî ikametgâhı da gösterilebilir.

Yanlış payı:

Madde 122 — Hububat muayene aletlerinde yanlış payı şunlardır:

.....1298.....

1 - Buğdayla yapılacak 10 adet karşılaştırma sonunda bulunacak vasatinin normal aletinkinden farkı:

1/4 litrelik muayene aletlerinde 0,5 gr

1 litrelik muayene aletlerinde 1 gr geçmemelidir.

Bundan başka birer birer karşılaştırmanın vasatiden olan farkı yukarıda gösterilen yanlış payının üç katını geçmemelidir.

2-20 litrelik muayene aletlerinde 6 karşılaştırma vasatisinin normalden farkı:

Buğday ve çavdarda 20 g 1

Yulâf ve arpada 40 g 1 geçmemelidir.

Bundan başka her türlü hububat ile aletin birbiri arkası sıra beş defa doldurulmasında bulunacak miktarlardan hiç birinin vasatiden olan farkı 20 g 1 geçmemelidir.

3 - 20 litrelik muayene aletlerinde hacim ölçüsünün yanlış payı 20 ml dir.

4 - İlk ve senelik muayenelerdeki yanlış payları birdir.

FASIL 11

Areometreler

Ayarlanacak areometreler:

Madde 123 — Ayarlanacak aerometreler şunlardır:

a) Suyun en yüksek kesafeti vahit kabul edilerek akıcı bir maddenin kesafetini bulmaya yarayanlar (M. 129 ve M. 130),

b) Akıcı bir maddenin içinde halledilmemiş bulunan maddenin ağırlık yüzdesini göstermiye yarayanlar (M. 125- 128),

c) İtibari taksimata göre akıcı bir maddenin derecesini gösterenler (M. 131).

İmal maddesi:

Madde 124 — Areometrelerin imal maddeci yalnız

şeffaf ve dayanıklı camdır. Maiyetlerin (hidrat) kesafetini bulmağa yarıyan areometreler suya ve kalevilere karşı da lâzımgelen dayanıklılıkta bulunmalıdır. Termometreleri areometrelerle hararetin kalıcı bir tesir bırakmadığı tanınmış bir cins camdan yapılmalıdır.

Umumî şekil ve tertibat:

Madde 125 — 1 - Aksine hüküm bulunmadıkça areometreler termometreli veya termometresiz olabilir.

2 - Areometre yüzü düzgün ve mihvere göre mütenazır olmalıdır. Termometreli alkolometrelerle maden yağı areometreleri daire kesimli olmalıdır. Diğer areometreler yassı kesimli de olabilirler. Areometreler akıcı maddeye daldırıldığı zaman şakulî durmalıdır.

3 - Areometre borusunun başı düzgün olarak yuvarlatılmış olmalı ve damgalamağa engel olacak girinti ve çıkıntılar bulunmamalıdır.

4 - Areometre taksimatı sürekli ve dayanıklı bir tarzda yerine konmuş olmalıdır. Taksimat çizgileri areometre mihverine kaim müsteviler içinde bulunmalıdır.

5 - Aksine hüküm yoksa, en küçük taksimat parçasının uzunluğu en çok 6 ve en az 1 mm olmalıdır.

Bazı sebeplerle bu uzunluk kısaltılabilirse de 0,5 mm den az olmamalıdır; Taksimat okunaklı olmalı ve iyice görülebilmesi için tal[^]simat çizgilerinin ulygun tarzda tertpli olmasına dikkat edilmelidir.

6 - Areometre taksimatlarının derece çizgileri boru çevresinin en az dörtte birini kaplamalıdır. Termometre taksimatında çizgiler kıl borunun her iki tarafından en az bir milimetre kadar uzatılmalıdır.

7 - Areometre taksimatının üst kenarı baştan en az 10 ve en üst taksimat çizgisi ise 1 5 milimetre uzaklıkta bulunmalıdır. En aşağıda taksimat çizgisi areometre borusunun cam gövdeye, birleşmeğe başladığı yerden en az 3 mm uzaklıkta bulunmalıdır.

.....1300.....

Areometre taksimatının altında olan termometre taksimatlarının üst kenarı, cam gövdenin yukarıya doğru daralmağa başladığı yerden en az 15 mm aşağıda olmalıdır.

Taksimat cetvelinde, kıl borunun kıvrılmağa başladığı yerden 3 mm yukarıya kadar taksimat çizgileri bulunabilir.

8 - Termometre taksimatı areometre taksimatının üst tarafında bulunan areometrede No. 7 de yazılı hükümler, esasa uygun olmak üzere, gösterilir.

9 - Areometre taksimatının gösterdiği miktarlar aşağıda yazıldığı gibi olabilir:

a) Kesafet areometrelerinde kesa/fetin yalnız 0,001, 0,005, 0,002, 0,001 vahitleri,

b) Ağırlık yüzdesin! gösteren areometreler ile derece areometrelerinde yüzdenin tam, yarım, beşte bir ve onda biri.

Termometre taksimatı kanunun M. 14 te yazılı sühnet vahidinin (santigrad derecesi) tamamı, yarısı, beşte biri veya onda birini gösterecek tarzda yapılabilir.

10 - Areometre ve termometrelerin bir çok taksimatları olamaz; ana taksimat yanında bir ikinci taksimat ta bulunamaz. Ancak iktisat Vekâletince ilân edilecek irca cetvelleri termometrelere konabilir.

11 - Areometre taksimatı okunaklı, açık ve şüpheye düşürmeyecek tarzda rakkamlandırılmalıdır.

12 - Termometreli areometrelerde aletin düzgün durması için termometre çanağından başka ağırlık konamaz. Ancak tam denkleştirme için taksimat cetvelinin içi tarui fina dayanıklı bir tarzda ayrıca ağırlıklar konabilir.

Aleti ağırlaştırmak üzere termometre çanağının altında her yanı kaplı ve içine ağırlatma maddeleri konmuş bir ikinci çanak da bulundurulabilir. Bu iki çanağın arasında alet borusunu temizlemeğe engel olabilecek kadar darlık bu-

.....1301.....

lunmamalıdır. Bu ağırlatma maddesi termometre çanağı ile termometre taksimatı arasına da konulabilir.

Ağırlatma meddesi parçaları güç eriyen bir yapıştırma maddesile eritilerek konmuş olmalıdır.

Termometresiz areometrelerde ağırlatma maddesi her yanı kaplı bir çanak içinde bulunmalıdır. Eğer ağırlatma için saçma kullanılır ise, çanağı alabildiği/kadar doldurmalıdır.

Alkolometreler:

Madde 126 1 - İspirtolu maddelerin ve denatüre ispirtoların alkol miktarını 15 suhnet derecesinde ve ağırlık yüzdesi olarak gösteren termometreli aikalometreler ayarlanır.

2 - Alkolometre taksimatlarında yüzde 1 0 dan yukarı olan taksimat aralıkları, her % i için, ağır alkolometre yalnız tam ve yarım yüzdeleri gösteriyorsa en az 2 mm, eğer % 1/5 leri gösteriyorsa en az 4 mm ve eğer % 1/10 ları gösteriyorsa en az 6 mm uzunlukta olmalıdır.

Yüzde 10 dan aşağı taksimat dereceleri yalnız %1 eri göstermelidir. Burada derece uzunluğu en az 4 mm olmalıdır. Aikalometreler en küçük taksimatın en çok uzunluğu için M. 125 No. 5 de yazılı hükmün dışında kalır.

Sakarimetreler:

Madde 127 — 1- Şekerli mahlüllerdeki saf şeker miktarının ağırlık yüzdesini göstermeye yarıyan sakarimetreler ve benzeri aletler ayarlanır.

2 - Sakarimetre taksimatı üzerinde % 1 i gösteren taksimatın aralığı, eğer alet yalnız tam, yarım veya 1/5 yüzdeleri gösteriyorsa en az 4 mm ve 1/10 yüzdeleri de gösteriyorsa en az 6 mm olmalıdır.

Zaçyağı areometreleri:

Madde 128 — Zaçyağı ve su mahlüllerindeki saf zaç-

.....1302.....

yağı miktarım 5 den 9 7 ye kadar ağırlık yüzdesi olarak gösteren areometreler ayarlanır.

Maden yağları areometreleri:

Madde 129 — 1 - Maden yağlarının yalnız 15 veya 20 suhnet derecesinde kesafetini gösteren areometreler ayarlanır.

2 - Bu nevi areometre taksimatı 0,61 den aşağı ve 1,10 dan yukarı kesafetleri göstermemelidir.

Sair kesafet areometreleri:

Madde 130 — Yukarıki maddelerde gösterilenlerden başka aşağıda yazılı kesafet areometreleri de ayarlanır:

Hangi akıcı maddeler için yapılmış olduğu	Akıcı maddenin ölçülecek kesafet	hudutlar	1
a) Zaçyağı (hamızı kibrit)	1,00	den 1,85 e	kadar
b) Kezzap (hamızı azot)	1,00	» 1,52ye	»
c) Tuzruhu (hamızı klorma)	1,00	» 1,20 ye	»
ç) Kostik sut ve kostik potas	1,00	» 1,53 e	»
d) Gliserin	1,00	» 1,26 e	»
e) Tuz mahlûlü	1,00	» 1,21 e	»
f) Amonyak	0,88	» 1,00 e	»
g) Deniz suyu	1,00	» 1,04 e	»
h) Sut	1,015	» 1,04 e	»
i) Rakı, konyak ve benzerleri	0,78	» 1,00e	»
j) Eter ruhu	0,70	» 0, 76 ya	»
k) Boya ve debağat hülâsaları	1,00	» 1,27ye	»

Süt areometreleri:

Madde 131 — 1 - Sütün 1 5 suhnet derecesindeki kesafetinin suyun bu derecedeki kesafetine nisbetini (süt derecesi) olarak gösteren areometreler ayarlanır.

.....1303.....

2 - No. 1 de yazılı süt dercesi ile karşılığı kesafetler misbeti birbirine aşağıda yazılı dsturlarla bağlıdır.

$$n = (s - 1) 1000$$

Bu düsturda (n) süt derecesini ve (s) kesafetlerin nis- betini gösterir.

Tesmiye:

Madde 132 — 1 - Areometrelerin tesmiyesi taksimat cetveli üzerinde bulunmalıdır. Ancak termometresiz areometrelerde tesmiye areometrede camı içinde bulunan bir kâ- ğıt şerit üzerinde yazılmış olabilir.

2 - Areometre taksimatı üzerindeki tesmiye aletin cinsini ve ne için kullanıldığını şüpheye dşrmiyecek tarzda göstermeli ve eğer areometrenin kendi adı bunu bildirmiyorsa hangi akıcı madde için olduğu ayrıca yazılı bulunmalıdır. Areometrenin hangi suhnet derecesinde doğru göstereceği her zaman üzerinde yazılmış olmalıdır. Bu tesmiyelerin şüpheye dşrmiyecek kısa şekilleri de kullanılabilir. Eğer areometre şeffaf olmıyan akıcı maddeler için ise, göstereceği miktarlar mayı yüzünü tahdit eden mnhaninin üstünden okunmalı ve termometre tesmiyesinin yanında üstten okunacağı yazılı bulunmalıdır.

3 - Termometre taksimatlarında «100 dereceli termometre» «C derecesi» veya bunlara benzer bir yazı bulunmalıdır.

4 - Her termometre üzerinde numarası, yapanın adı ve yapıldığı yer ve tarih bulunmalıdır.

Yanlış payı:

Madde 133 — Areometrelerin yanlış payları şnlardır:

.....1304.....

1 - Areometre taksimatı:

a) Ağırlık yüzdeleri gösteren areometrelerin taksimatı:

Yüzde 1 i	gösteriyorsa	yüzde	0,4
Yüzde 1/4 ü	»	»	0,25
Yüzde 1/5 i	»	»	0,15
Yüzde 1/10 u	»	»	0,1

b) Süt derecelerini gösterenler de içinde olmak üzere kesafet areometrelerinde (M. 131),

0,61 den 0,829 a kadar kesafetler için:

Taksimat 0,001 vahide göre ise en küçük taksimat derecesinin yarısı,

Taksimat 0,0005, 0,0002 ve en küçük taksimat 0,0001 vahide göre ise, derecesinin tamamı,

0,829 dan yukarı kesafetler için:

en küçük taksimat derecesinin tamamı.

2 - Termometre taksimatı:

Eğer taksimat tam derecelere göre ise: 0,4 derece

Eğer taksimat 1/2 veya 1/5 dereceye göre ise, 0,2 »

Eğer taksimat 1/10 dereceye göre ise, 0,1 »

3 - Areometre ve termometre taksimat aralıkları gözle fark edilebilecek bir hata göstermemelidir.

FASIL 12

Gaz saatleri

Ayarlanacak gaz saatleri:

Madde 1 34 — içinden geçen gazın hacmini ölçen ve bu ölçülen miktarı metre sistemine göre gösteren havagazı saatleri ayarlanırlar. Bu saatler yağ ve kuru olarak ikiye ayrılır:

A - Yaş havagazı saatlerinde havagazı akıcı bir maddenin üstünde toplanır:

- a) Durmadan ölçen bir ölçü tertibatı (ölçü davulu) ile veya
- b) iki yana sallanan bir ölçü tertibatı ile ölçülür.

B - Kuru havagazı saatlerinde gaz, akıcı madde olmadan, hareket eden ve gaz kaçırmıyan cidarlarla ölçülür.

Umumî tertibat:

Madde 135 — 1 - Saat, muhafazası kalınca bir madenden yapılmış olmalıdır. Gaz kaçırmaması lâzım gelen bu muhafaza gerek asıl ölçü tertibatı, gerek diğer belli başlı parçaları mahfazayı açmadan, istenildiği gibi değiştirilemiyecek tarzda takılmış olmalıdır.

2 - Gaz saatlerinde ölçme odasının hacmi, bir saatte harcanan en çok gazın (V) yüzde 1,5 gundan fazla olmamalıdır.

3 - Gaz sayıcısı karıştırılmaması için, gaz saatinin mah- fazasile örtülmüş veya buna sıkıca bağlı bulunan ayrı bir kapakla kapanmış olmalıdır.

Yalnız yerinden oynatılması güç olan dökme demir mahfazalı gaz saatlerinde, saat çarhları karıştırılmaz veya damgalanabilir bir tarzda yapılmış ise sayıcı saatten ayrılır biçimde olaibilir.

4 - Bir gaz saatinin sayıcısında tertibat ve büyüklük bakımından bir birine uygun ve ölçme odalarının hareketlerini sayıcıya geçiren mil ile nöbetleşe bağlanabilen iki çarh ve iki sayıcı tertibatı varsa, nöbet kavraması işlemede sayıcılardan birisi bağlanmadan ölçme odaları hareket etmiye-cek tarzda yapılmış olmalıdır. Çarh tertibatından hangisinin geçirme mili ile bağlı olduğu dışardan görülebilmelidir.

5 - Gaz saatlerine sayıcının geri hareketine engel olacak tutma tertibatı katılabilir.

6 - Birinci sayıcı harcanan gazın parasını gösteren yar-

.....1306.....

dımcı tertibat olarak ikinci bir sayıcı ile sıkıca bağlanmış olabilir. Bu kontrol sayıcısı birinci sayıcı ile bir mahfaza içinde kapanmış olmalıdır.

7 - Gaz saatleri, parası peşin verilen gaz miktarı harcanınca gaz borusunu kendi kendine kapayan bir tertibata bağlı olabilir (paralı gaz saatleri). Bu otomatik tertibat, ne için konulduğu kolaylıkla anlaşılacak ve tertibatı ve gaz saatine konulma tarzı bakımından saat işlemini bozmıyacak ve sayıcının okunmasına dokunmıyacak biçimde olmalıdır.

Yaş gaz saatleri:

Madde 1 36 — 1 - Yaş gaz saatlerinde akıcı maddenin girip çıkmasına yarıyan deliklerden her birinin, saatin usulünde doldurulduktan sonra içerde 1/250 kg/cm² (40 mm su sütunu) veya daha fazla tazyik olsa bile, hidrolik ve gaz geçirmez bir kapatmayı temin eden tertibatı bulunmalıdır.

2 - Her gaz saatinde akıcı madde seviyesinin kontrolü için bir tertibat bulunmalıdır. Eğer saatin bütün tertibatı bu seviyeyi hiç değiştirmeyecek tarzda ise bu kontrol tertibatından vazgeçilebilir. Bu kontrol tertibatı, akıcı madde seviyesi, normal seviyeye göre gaz saatinin gösterdiği miktarları oldukça yanlış göstermiye sebep olacak kadar düşünce, gazın serbestçe geçmesine engel olan bir kapama tertibatından (kapama valfi) ibaret olabilir.

Eğer kapama tertibatı yoksa, saate ölçme odası ile emniyetli olarak birleşik bir seviye şişesi gibi seviyeyi gösteren bir tertibat konulmalıdır. Bu seviye tertibatı üzerinde normal seviye bir marka ile şüpheye düşürmeyecek tarzda gösterilmeli ve her zaman akıcı madde seviyesi kolayca ve emniyetle görülebilmelidir.

3 - Seviyeyi gösteren tertibatı olmıyan gaz saatlerinde normal seviyeyi kendiliğinden düzelten taşma deliği gibi bir tertibatın bulunması lâzım olup bu, seviyeyi gösterir ter-

.....1307.....

tibatı olan gaz saatlerinde de bulunabilir. Eğer saatte seviye tertibatı ile beraber bir taşma deliği bulunursa normal seviyeyi gösteren marka taşma deliği ile yerinde tutulan seviyeye uygun olmalıdır. Taşma boruları, aksine hüküm yoksa ufki olarak kesilmiş olmalı ve saatteki takati 150 m³ ndan fazla olan gaz saatlerinde ayar doğruluğunu arttırmak için bir civata ile düzeltilebilmelidir.

4 - Ölçü neticeleri, ayrıca tertibatla konulduğu yere göre değişmemesi temin edilmemiş gaz saatlerinin elverişli bir yerinde yatacak doğrulukta şakul düzeltme markası veya müstevisi gibi tertibat bulunmalıdır.

5 - Normal seviyenin geçilmemesine yarayan parçalar kolaylıkla değişiklikler yapılmayacak ve yahut bir damga ile temin edebilecek bir tarzda konulmuş olmalıdır.

Kuru gaz saatleri:

Madde 137 — Ölçme odalarının ayırıcı cidarları gaz geçirmemelidir. Bunlar havagazına karışmış olan yabancı maddeler ve hele nemlilik yüzünden saatin göstereceği miktarlarda % 4 veya daha çok bir hata yapan değişikliklere meydan vermiyen bir maddeden yapılmış olmalıdır.

Tesmiye:

Madde 138 — Her bir gaz saatinin üzerinde aşağıda ki yazıların bulunması lâzımdır:

- 1 - Yapanın adı ve yapıldığı yer veya markası.
- 2 - Fabrikanın sıranumarası ve saatin yapıldığı sene; bunlar bir levha üzerine yazılmış bulunmalıdır.
- 3 - Ölçme odasının hacmi; bu hacim litre olarak gösterilmeli ve tesmiyesi tam yazı ile veya kısa şekli ile konulmalıdır.
- 4 - Gaz saatinin bir saatte geçirebileceği en çok havagazı miktarı (V) ; bu hacim m³ olarak tam tesmiyesi ile veya bunun kısa şekli ile yazılmış bulunmalıdır. Bu miktarla-

..... 1308

rın yanına saatin kaç alev yerini beslemek için olduğu yazılabilir. Bir alev yeri için saatte 150 litrelik gaz hesaplanır.

5 - Havagazı saatinin sistemi.

6 - Her sayıcı kadranının üzerine veya yanına ölçtüğü vahit tam yazı ile yazılır. Bu kadranslar üzerindeki rakamların m3 na ve bunun 1 0, 1 00 ve daha fazla âşârî misillerine göre ilerlemesi lâzımdır.

7 - Yerinden oynatılması güç olan ve sayıcısı çıkarılabilen gaz saatlerinde sayıcı üzerinde de No. 1 ve 2 de yazılı tesmiyeler bulunmalıdır.

8 - Nöbetleşe saat bağlı sayıcıları bulunan gaz saatleri üzerinde bu manayı verebilecek bir yazı bulunmalıdır.

9 - Saate gaz veren boru gaz giriş borusu olarak gösterilip yazılmalıdır.

10 - Tamir edilen gaz saatlerinin üzerine yukarıki yazılardan başka tamiri yapanın adı ve kanunî ikametgâhının yazılması lâzımdır.

Yanlış payı:

Madde 1 39 — 1 - Havagazı saatinden bir saate geçebilecek havagazı miktarı (V) karşılığı olan geçme sür atı ile geçen gaz miktarı ve saatin gösterdiği miktar arasındaki fark aşağıda yazılı yanlış paylarını geçmemelidir:

M. 1 34 A a da gösterilen ölçü davullu yaş havagazı saatlerinin bir saatteki takati 150 m3 dan küçük olanlarda: % 2; 150 ve bundan daha büyük takatte olan ölçü davullu yaş havagazı satlerinde: % 1.

M. 1 34 A b de yazılı iki tarafa sallanan ölçü tertibatlı yaş havagazı saatleri ile kuru havagazı saatlerinde: 2.

Yukarıda gösterilen fark yüzdeleri saatten geçen hakikî miktarına nisbet edilerek bulunur.

2 - İki tarafa sallanan ölçü tertibatlı yaş havagazı saatleri ile kuru havagazı saatlerinin yanlış payı olan % 2 bir

satteki takat karşılığı olan geçme sür'atinin yarısı ile beşte biri arasında olan sür atlerdeki gaz miktarlarında da gözetilmelidir.

FASIL 13

Elektrik saatleri ve ölçü saatleri

Ayarlanacak saat ve aletler:

Madde 1 40 — Ayarlanacak elektrik saat ve ölçü aletleri şunlardır:

A - Elektrik saatleri,

B - Cereyan, tevettür ve takat sayıcı aletler (Ampermetre, Voltmere, Wattmetre).

Şekil ve tertibat:

Madde 141 — Elektrik saat Ve ölçü aletlerinin ölçen ve miktar gösteren kısımları dışarıdan karıştırılmayacak bir tarzda kurşun takılmağa elverişli bir mahfaza içinde bulunmalıdır. Bu mahfaza kurşunu bozulmadan açılmamalıdır.

Elektrik saat ve ölçü aletleri, ölçülen miktarları ya doğrudan doğruya göstermeli ve yahut bunlar alet üzerinde gösterilen değişmez bir miktarla darbedilerek hesaplanmalıdır.

T esmiye:

Madde 142 — Elektrik saat ve ölçü aletlerinde cereyan şiddeti amper, tevettür volt, mukavemet ohm, takat kilowatt veya watt ve kudret kilowatt saat veya bunların misilleri ve cüzleri olarak ölçülür.

Bunların üzerinde ölçtükleri vahitler tam yazı ile veya aşağıda yazılı kısa şekilleri ile gösterimelidir.

Amper	= A
Volt	= V
Ohm	= O
Watt	= w
Kilowatt	= wK
Kilowatt saat	= Kw

.....1310.....

Saatlerim muayenesi:

Madde 143 — 1 - Elektrik saatleri mütemadi cereyan için ise tesmiye tevettürünün 1,1 misli, endüksiyon saati ise bu tevettürün 1,1 ve 0,9 misli bir tevettür ile boşa çalışıp çalışmadıkları muayene olunur.

2 - Henüz kullanılmamış yeni elektrik saatlerinde tecrit muayenesi yapılır. Mütenavip ve devri cereyanla işleyen saatlerde 2,000 voltluk ve mütemadi cereyanla işleyenlerde de 1,000 voltluk bir tevettür, bir dakika müddetle cereyan nakilleri ile mahfaza arasından geçirilir.

3 - Döner levhalı elektrik saatlerinde levha devrinin saat müş'irine geçirme nisbetinin doğruluğu muayene edilir.

Tesmiye:

Madde 1 44 — Elektrik saatlerinin mahfazaları üzerinde aşağıdaki yazıları taşıyan aletten ayrılmaz bir levha bulunmalıdır:

- a) Yapanın adı ve yapıldığı yer veya markası,
- b) Saatin cinsi (mütenavip cereyan saati, devri cereyan saati gibi),
- c) Fabrika numarası,
- ç) Tesmiye cereyanı,
- d) Tesmiye tevettürü,
- e) Tesmiye frekansı (Tekerrür),
- f) Bir kilowatt saat için döner levhanın devri,
- g) Eğer varsa ölçü muhavvilesinin değiştirme nisbeti»

Yanlış payı:

Madde 145 — A - Mütemadi cereyanlı tekerlek saatleri:

1 - Mütemadi cereyanlı elektrik saatlerinde yanlış payı yüzde olarak aşağıda yazılı düstura göre hesaplanır:

$$\text{Yanlış payı} = 3 + 0,3 \times \frac{P_n}{d}$$

.....1311.....

Bu düsturda Pn saatin tesmiye hamulesi ve P de muayenede yüklenen hamule miktarını gösterir.

Böylece bulunan yanlış payı takatin 10 wattan aşağı düşmemesine göreder.

2 - Eğer saatin tesmiye cereyanı yüzde x kadar aşılacak olursa yanlış payı da yüzde $\frac{x}{10}$ kadar arttırılır. Ancak bu cereyan şiddeti tesmiye cereyanının 1,25 mislinden yukarı çıkmamalıdır.

3 - Mütemadi cereyanlı elektrik saatleri tesmiye hamulesinin yüzde ikisi kadar bir hamule ile de harekete gelmelidir.

4 - Bu maddenin A bendinde yazılı hükümler sühnetin 15 ile 20 derece arasında olmasına göreder.

Mütenavip cereyanlı elektrik saatleri:

1 - Mütenavip cereyanlı elektrik saatlerinde yanlış payı yüzde olarak aşağıdaki düstura göre hesaplanır:

$$\text{Yanlış payı} = 3 + 0,2 \cdot \frac{P_n}{P} + \left(1 + 0,2 \frac{I_n}{I} \right) \text{tag- fi}$$

eğer saat muhavvileli ise:

$$\text{Yanlış payı} = 2 + 0,2 \cdot \frac{P_n}{P} + 0,5 \left(1 + 0,2 \frac{I_n}{I} \right) \text{tag- fi olur.}$$

Bu düsturlarda:

Pn = aletin tesmiye hamulesi

P = muayenedeki hamule

In = aletin tesmiye cereyanı

1 = muayenedeki cereyanın şiddeti

tag fi = cosinusü takat faktörüne müsavi olan zaviyenin tanjantıdır. Bu düsturlarda tag fi daima müsbet olarak konulur.

2 - Bir çok safhalı ve bir çok nakilli saatlerde muayenedeki cereyan şiddeti sıfır nakilinden başka diğer nakillerdeki cereyan şiddetlerinin vasatisidir.

3 - Bir safhalı mütenavip cereyanlarda takat faktörü müessir takatin zahîrî takate nisbetidir. Bir çok safhalı ve bir çok nakilli sistemlerde takat faktörü yerine bütün müessir takatin her bir safha veya nakildeki zahîrî takatler adedi mecmuunun nisbeti ile tag fi nin hesabına esas tutulur.

.....1312.....

4 - Bu maddenin B bendinde yazılı yanlış payı hükümleri takat faktörünün ($\cos \phi$) bir safhalı saatlerde 0,5 ve bir çok safhalı saatlerde 0,2 den aşağı düşmemesine ve saat hamulesinin 10 wattan az olmamasına göredir.

5 - Aletin tesmiye cereyanından yüksek cereyanlarda yanlış payı miktarı mütemadi cereyanlı saatlerde (A No. 2) de gösterildiği gibi arttırılır.

Ancak bu cereyan şiddeti tesmiye cereyanının 1,25 mislinden yukarı çıkmamalıdır.

6 - Mütenavip cereyanlı elektrik saatleri endüksiyon- suz olarak tesmiye hamulesinin % 1 i kadar bir hamule ile de harekete gelmelidir.

7 - Bu maddenin B bendindeki yanlış payı hükümleri tesmiye frekansına, tesmiye tevettürüne ve sühnetin 15 ile 20 derece arasında olmasına göredir. Bundan başka muayenede bir çok safhalı saatlerde bağlama şemasındaki saf- ha sırası gözetilmelidir.

C - Kör takat saatleri:

1 - Kör takat saatlerinde yanlış payı yüzde olarak aşağıdaki düstura göre hesaplanır:

$$\text{Yanlış payı} = 3 + 0,2 \frac{B_n}{B} + (1 + 0,2 \frac{I_n}{I}) \cotg \phi$$

Eğer saat muhavvileli ise:

$$\text{Yanlış payı} = 2 + 0,2 \frac{B_n}{B} + 0,5 (1 + 0,2 \frac{I_n}{I}) \cotg \phi \text{ olur}$$

Bu düsturlarda:

B_n = Saatin kör tesmiye hamulesi

B = Muayenedeki kör hamule

I_n = Aletin tesmiye cereyanı

I = Muayenedeki cereyanın şiddeti

$\cotg \phi$ = Sinüsü kör takatle zahiri takatin birbirine nisbetine müsavi olan zaviyenin kotan jantıdır. Bu düsturlarda $\cotg \phi$ her zaman müsbet olarak konulur.

2 - Bir çok safhalı ve bir çok nakilli kör takat saatlerinde muayenedeki cereyan şiddeti sıfır naklinden başka diğer nakillerdeki cereyan şiddetinin vasatisidir.

3 - Bir çok safhalı ve bir çok nakilli sistemlerde $\cos \phi$ yi hesaplamak için bütün kör takatin her safha veya nakildeki zahiri takatlerin adedi mecmuuna nisbeti esas tutulur.

4 - Bu maddenin C bendinde yazılı yanlış payı hükümleri $\cos \phi$ nin 0,98 den büyük olmamasına yani $\sin \phi$ nin 0,2 den aşağı düşmemesine ve yahut kör takatin 10 wattan az olmamasına göredir.

5 - Eğer aletin tesmiye cereyanı aşılsa yanlış payı mütemadi ve mütenavip cereyanlı saatlerde (A No. 2 ve B No 5) olduğu gibi arttırılır. Ancak bu cereyan şiddeti tesmiye cereyanının 1,25 mislinden yukarı çıkmamalıdır.

6 - Saatin gösterebileceği en küçük kör hamule körtesmiye hamulesinin %1 ini geçmemelidir. Bu hüküm sınıfı nin 0,9 dan büyük olmamasına göredir.

7 - Bu maddenin C bendinde yazılı hükümler tesmiye frekansına, tesmiye evettürüne, sühnetin 15 ile 20 derece arasında olmasına, bir çok safhalı saatlerde bağlama şemasındaki safha sırasının gözetilmesine ve yalnız mütenavir hamulelere göredir.

Saatlerin yanlış payı için müşterek hükümler:

Madde 146 — 1 - Mütemadi ve mütenavip cereyanlı elektrik saatleri ve kör takat saatlerinde hakikî elektrik sarfiyatı ile saatin gösterdiği miktarlar arasındaki fark (hata miktarı), saatin tesmiye hamulesi ve bu hamulenin 1/20 si arasında M. 145 A, B ve C No. 1 lerdeki düsturlara göre yüzde olarak bulunacak yanlış paylarını geçmemelidir.

2 - Muayenede hangi hamule ve cereyana göre yanlış paylarının kontrol edileceği talimatnamede gösterilecektir.

Cereyan, tevettür ve takat ölçen elektrik aletlerinin tesmiyesi:

Madde 147 — Cereyan, tevettür ve takat ölçen elektrik aletlerinde aşağıdaki yazıları taşıyan aletten ayrılmaz bir levha bulunmalıdır:

.....1314.....

- a) Ölçülecek miktarın vahidi,
- b) Cereyanın cinsi,
- c) Tesmiye frekansı,
- ç) En çok tevettür,
- d) Fabrika numarası,
- e) Yapanın adı ve yapıldığı yer veya markası,
- f) Mütनावip cereyan aletlerinde 50 Hz frekanstaki endüktivite,
- g) Takat ölçen aletlerle aletin tesmiye cereyanı ve te- vettürü,
- h) Yalnız bir duruşta kullanılması lâzımgelen aletler için bu duruş işareti.

Elektrik ölçü aletlerinin yanlış payı:

Madde 148 — 1 - Cereyan, tevettür ve takat ölçen elektrik aletlerinde yanlış payları şunlardır:

Aletin ismi	Cinsi	Yanlış payı
Cereyan ve tevettür ölçen aletler (ampermetre ve voltmetre)	Döner bobinli	$\pm 0,2$
Tevettür ve takat ölçen aletler (Voltmetre ve wattmetre)	Yumuşak demirli, elektrodinamik, endüksiyon, elektros- tatik ve teshin telli	$\pm 0,3$
Cereyan şiddetini ölçen aletler (ampermetre)	Yumuşak demirli, elektrodinamik, endüksiyon ve teshin t.	$\pm 0,4$

250 volttan fazla miktarlar gösteren elektrik ölçü a- Jetlerinde tevettür yolundaki yanlış payına % 0,1 ve değiştirilebilen seri mukavemetli aletlerde ayrıca % 0,1 ve değiştirilebilen paralel mukavemetli aletlerde de % 0,2 katılır.

Yukarıki cetvelde gösterilen yanlış payları aletin ölçme hududunun son kıymetinin yüzde miktarlarıdır.

.....1315.....

2 - Bu maddede yazılı yanlış payları amper ve voltmetrelerin kısa veya uzun bir zaman ve Wattmetrelerin teVettür yolunun uzun ve cereyan yolunun kısa veya uzun zaman cereyan devresine alınmalarında ölçü aletlerinin tesmiye cereyan ve teVettür kıymetlerinin tamamının geçtiğine göredir.

3 - Muayenede bulunacak miktarlara yabancı sahaların tesiri olmamalıdır.

4 - Şimal - Cenup hattı bir okla gösterilmiş olan döner bobinli aletlerde alet bu duruşa getirilmiş bulunmalıdır.

5 - Mütenavip cereyan muayenelerinde tatbikatta tam bir sinüs münhanisi denilebilecek gibi cereyan eden bir mütenavip cereyan kullanılmalıdır.

Elektrik ölçü aletlerinin muayenesi:

Madde 149 — 1 - Cereyan, teVettür ve takat ölçen elektrik ölçü aletleri hamulesi gittikçe artmak ve taksimat derecelerinin üç noktasında ölçülmek ve en yüksek taksimatta bir saat müddetle tam hamule altında bulundurulmak ve bu ölçüler hamule gittikçe azalmak üzere de tekrarlanarak muayene olunurlar.

2 - Bu aletlerde tecrit mukavemetinin muayene tevet- türünün frekansı 50 Hz dir. TeVettür yavaşça aşağıdaki cetvelde gösterilen kıymetlere çıkarılır ve bir dakika tutulur. TeVettür menbainın bir kutbu birbirine bağlı ve teVettür altında bulunması lâzımgelen parçalara, diğer kutbu ise maden mahfazaya bağlanır. Eğer bu mahfaza nakil değilse bu kutbun alet ve parçalarının konduğu bir maden levhaya bağlanması lâzımgelir. Bu maden levha ile mahfaza dışında bulunan bütün maden parçalar cereyanı nakil olarak bağlan

malıdır.

Muhafazaya göre en yüksek teVettür Volt	Muayene teVettürü Volt
40 ve daha az	500
41 den 100 e kadar	1000
101 den 650 ye kadar	2000
651 den 900 e kadar	3000
901 den 1500 e kadar	5000

.....1316.....

3 - No. 2 de yazılı muayene tevettürleri ölçü aleti ve parçaları için gözetilir.

FASIL 14

Su saatleri

Ayarlanacak saatler:

Madde 150 — 1 - Ayarlanacak su saatleri, saatten geçen su miktarını yalnız metre sistemine göre göstermelidir.

2 - Su saatleri su hacmini doğrudan doğruya ölçen veya su süratini ölçerek su miktarını gösteren veya suyun saat içindeki tazyik farkından su miktarını bulan ve yahut bu usullerden bir kaçını birleştirilerek yapılan sistemlerde olurlar.

3 - No. 2 de yazılı sistemlerden başka ayarlanabilecek su saatleri sistemleri İktisat Vekâletince tayin ve ilân olunur.

Tertibat:

Madde 151 — 1 - Su saatleri her tarafı 1 5 atmosferlik tazyika dayanacak kadar sağlam ve dayanıklı madenden yapılmış olmalı ve bu tazyik altında hiç su kaybetmemelidir.

2 - Sayıcı, saati işleten kısmın mahfazası ile örtülü bulunmalıdır; eğer ayrıca bir mahfaza içinde bulunursa mahfaza işletme tertibatı mahfazası ile sıkıca bağlı olmalıdır.

3 - Su saatinin, kendisi ile sıkıca bağlı olan ve suyun pisliklerini tutan, tortu torbası ve benzerleri gibi bir tertibatı bulunmalıdır.

4 - Su saatleri sayıcılarının taksimatı, en son sayıcı kadranı No. 5 te tarifedilen su geçirme kabiliyetine göre aşağıda yazılı miktarları emniyetle okunabilir tarzda göstermek üzere derecelendirilmiş olmalıdır:

<u>Su geçirme kabiliyeti</u>	<u>En az</u>
20 m.3 na kadar	1 1
20 m.3 dan fazla	10 1

5 - Su saatinin su geçirme kabiliyeti saatin içinde (1 atm = 10 m su sütunu) tazyik zayıflama bir saatte geçen su miktarıdır,

- 7 - Dışardan sayıcının doğrultulabilmesi için mahfazaya bir tertibat konabilir.

Tesmiye:

Madde 152 — Her su saatine aşağıdaki tesmiyeler dayanaklı ve saa'tten ayrılmaz bir tarzda konmuş olmalıdır:

- a) Metre mikâbı veya litre olarak su geçirme kabiliyeti, tam yazı ile veya tesmiyenin kısa şekli ile gösterilmiş olmalıdır.
- b) Fabrika numarası,
- c) Yapanın adı ve yapıldığı yer veya markası,
- ç) Saatin M. 150 de gösterilen sistemlerden hangisine göre yapılmış olduğu,
- d) Bir ok ile veya başka bir suretle gösterilmek üzere suyun akma istikameti.

Yanlış payı:

Madde 153 — 1 - Su saatinin gösterdiği miktarla geçen suyun hakikî miktarı arasındaki fark saatin su geçirme kabiliyetinde ve No. 3 te yazılı en az cereyan miktarının 20 misli bir sarfiyatta geçen hakikî su miktarının % 3 ünden fazla olmamalıdır.

2 - Saatin hakikî su geçirme kabiliyeti saat üzerinde yazılı su geçirme kabiliyetinden daha aşağı olamaz.

3 - Muhtelif tesmiye kabiliyetli su saatleri aşağıda yazılı miktarlardaki cereyanlarda dahi düzgün işlemeli ve geçen su miktarlarını emniyetle göstermelidir:

Geçirme kabiliyeti 3 m3 ını geçmeyen saatlerde 2 litre

5	»	»	»	3	»
10	»	»	»	4	»
20	»	»	»	6	»
30	»	»	»	8	»
60	»	»	»	12	»
100	»	»	»	15	»
150	»	»	»	18	»
300	»	»	»	30	»

FASIL 15

Taksimetreler

Ayarlanacak taksimetreler:

Madde 154 — Doğru işleyen bir saat tertibatı bulunan ve araba tekerleğinin katettiği mesafeyi mütenasip olarak sayıcıya nakleyleyen ve muayyen bir tarifeye göre ödenecek parayı doğrudan doğruya gösteren ve değişen tarifelere göre iş'arati kolaylıkla değiştirebilen taksimetreler ayarlanır.

Şekil ve tertibat:

Madde 155 — Ayarlanacak taksimetrelerin şekil ve tertibatı aşağıda gösterilmiştir:

1 - Taksimetre açıldıktan sonra arabanın durması halinde taksimetre sayıcısında belediye nizamları ile tayin edilen bekleme zamanı karşılığı olan para miktarlarını gösterecek saat tertibatı bulunmalıdır.

2 - Taksimetre açılır açılmaz belediye nizamlarına göre açılış miktarını göstermeli ve araba kalktıktan sonra yine belediye nizamları ile tayin edilen mesafeye (açılış mesafesi) gelinceye kadar hiç bir şey yazmamalıdır.

3 - Araba giderken No. 2 de yazılı açılış mesafesi geçildikten sonra, belediye nizamları ile tayin edilen her mesafe parçası (aralık mesafesi) için sayıcı bu mesafe karşılığı olan para miktarını gösterecek tarzda yapılmış olmalıdır.

4 - Taksimetre sayıcısının birçok tarife numaraları varsa bunlar elle hareket ettirilebilen bir tertibatla ayrıca ve açıkça gösterilmeli, para yazan tertibattaki sayıların para vahidi tam yazı veya kısa şekil (lira L. kuruş K.) ile gösterilmiş olmalı ve bu para sayıları okunaklı olarak karşıdan kolaylıkla görünecek ve şüpheye düşürmeyecek tarzda yazılmalıdır.

5 - Taksimette sayıcısının kapağı ayar damgaları bozulmadan açılmıyacak ve kapak açılmadan saat tertibatına ve buna bağlı olan diğer tertibata dokunulmıyacak tarzda yapılmalıdır.

6 - Hareketi araba şanjmanından veya diğer müteharrik bir parçadan alıp bir intikal mili ile saate geçirmeye ya-

riyan tertibat ve intikal milinin sayıcıya bağlama tertibatı, ayar damgaları bozulmadan dışarıdan dokunulamiyacak tarzda birer mahfaza içinde saklı bulunmalıdır.

7 - Taksimetre sayıcısında belediye nizamlarına göre, gidilen mesafe karşılığı olan parayı gösterir tertibattan başka gece, şehir dışarısı, ve saire gibi zamları gösteren tertibat varsa bunlar elle işletilir tarzda yapılmış olmalı, zam miktarlarını ve bunun ne için yapıldığını göstermelidir. Bu gibi tertibat için de No. 4 teki hükümler gözetilir.

8 - Taksimetrelerin uygun bir yerinde gidilen mesafeleri, taksimetrenin açılış adedini ve saireyi gösteren tertibat bulunabilir.

Tesmiye:

Madde 156 — Her taksimetrenin yüz tarafında aşağıdaki yazılar aletten ayrılmaz, bozulmaz ve göze görünür tarzda yazılmış bulunmalıdır:

- 1 - Yapanın adı ve yapıldığı yer veya markası,
- 2 - Memlekete getirip satanın adı ve kanunî ikametgâhı,
- 3 - Fabrika numarası.

Fabrika numarası taksimetrenin arka yüzünde de gösterilmiş bulunabilir:

Yanlış payı:

Madde 157 — Taksimetrelerde hata şu suretle araştırılır:

M. 155 No. 1 de yazılı saat tertibatının ikişer saat sürmek üzere birbiri ardı sıra yapılacak iki muayenesinde ayar kronometresile taksimetre saat tertibatının gösterdikleri miktar arasındaki farklar vasatısı % 1 i geçmemelidir.

2 - Taksimetrenin M. 155 No. 2 de yazılı açılış mesa- fesile muayenede bulunacak hakikî mesafe arasındaki fark % 2 yi geçmemelidir.

3 - Taksimetrenin M. 15⁵ No. 3 te yazılı aralık mesafesi ile muayenede bulunan hakikî mesafe arasındaki fark % 2 yi geçmemelidir.

KISIM III

FASIL 1

Ölçü normalleri

Millî esas ölçüler:

Madde 158 — Türkiye için Sevr de saklı metre ve kilogram prototiplerinden alınacak örnekler (millî esas ölçüler) Başvekâlet tarafından gösterilecek elverişli bir yerde saklanır. Bu yer Kava ve suhnet değişikliklerinden ve sair müessirattan fennin icap ettirdiği tarzda muhafazalı bulunacak ve iki anahtar olacaktır. Anahtarların biri iktisat Vekâletinde diğeri Ziraat Enstitüleri Rektörlüğünde bulunur.

Normallerin cinsleri:

Madde 159 — Ölçü normalleri üçe ayrılır:

- 1 - Kullanma normalleri,
- 2 - Yoklama normalleri,
- 3 - Yoklama ana normalleri.

Kullanma normalleri, ayarlama işlerinde ölçülerin kanun, nizamname ve talimatnameler hükümlerine uygun olup olmadığının karşılaştırılarak anlaşılması için kullanılır.

Yoklama normalleri, ayar dairelerinde kullanma normallerinin yoklanması ve düzeltilmesi için kullanılır.

Yoklama ana normalleri, müfettişlikler tarafından gerek kendilerinde ve gerek ayar memurluklarındaki yoklama normallerinin yoklanması ve düzeltilmesi için kullanılır.

İktisat Vekâletince görülecek lüzum üzerine yoklama ana normallerinin yoklanması ve düzeltilmesi için uzunluk ve kütle millî esas ölçülerinden çıkarılacak örnekler de kullanılabilir.

Umumî hükümler:

Madde 160 — 1 _ Yapılacak her ayar işi için müfettişlik dairelerinde M. 159 da yazılı kullanma, yoklama ve yoklama ana normalleri ve belediye ayar dairelerinde de kullanma ve yoklama normalleri bulundurulur. Bu normal-

lerin imal maddeleri şekil ve tertibatı, tesmiyeleri, yanlış paylan ve sair vasıfları iktisat Vekâletince hazırlanacak talimatnamelerle tesbit olunur. Her halde bu normaller alım saltında kullanılan ölçülerden aşağı vasıfta olamazlar. Bunlara çift yıldızlı bir damga ve hassas ölçü normallerine üç yıldızlı bir damga vurulur.

2 - Kullanma normalleri, ayarlama işlerinde amelî olarak ölçü ve tartıların tesmiye miktarlarıyla bir tutulur.

FASIL 2

Ayar damgaları

Umumî ayar işareti:

Madde 161 — Umumî ayar işareti şu

Müdürlük ayar damgası:

Madde 162 — iktisat Vekâleti ölçüler ve Ayar Müdürlüğü ayar damgasında M. 161 de gösterilen umumî ayar işaretinin üstünde ve altında hassaslık işareti olarak 5 köseli bir yıldız ve İktisat Vekâleti Ölçüler ve Ayar Müdürlüğü'nün kısa şekli bulunur.

Müfettişlikler ayar damgası:

Madde 163 — İktisat Vekâleti, müfettişliklerin her birine bir sıra numarası verir. Her bir müfettişlik damgasında M. 161 de gösterilen umumî ayar işaretinin üstünde kendisinin sıra numarası bulunur. Muayene senesinin son iki sayısı bu işaretin altına vurulur.

Belediye ayar damgası:

Madde 164 — Her belediye ayar memurluğuna iktisat Vekâletince bir sıra numarası verilir.

Belediye ayar memurlarının ayar damgası şu

çerçeve olup bunun içinde muayene senesinin son iki sayısı ve alt kaidesinin dışyanında da kendi sıra numarası bulunur.

.....1322.....

Kullanılacak damgalar:

Madde 165 — Ayar dairelerinde her bir ayarlama işi için kullanılacak damgaların diğer şekil ve eb adı, adetleri ve sair vasıfları talimatnamede gösterilir.

Kullanılmıyacak damgalar:

Madde 166 — Her ayar dairesi ayarlama işlerinde bu fasılda kendisi için gösterilen ve M. 165 e uygun olması lâzımgeifen ayar damgalarından başkalarını kullanamaz.

Damgaların ilânı:

Madde 167 — İktisat Vekâleti Tiirkiyede bulunan bütün ayar dairelerini ve bunların kullanacakları damgaları gösteren listeyi neşir ve ilân eder.

KISIM VI

FASIL 1

Geçici hükümler

Madde 168 — Kanun hükümlerinin tatbika konulduğu tarihten başlayarak 1936 senesi birinci kânun ayının son gününe kadar, metre sistemine uygun ve doğru olmak sar- tile nizamnamenin ölçü, tartı ve aletlerin şekli, imal maddesi ve tertibatı hakkındaki hükümlerine uygun olmayan ölçüler de kullanılabilir, içinde ispirotolu ve diğer içkiler satılan şişe, bardak ve kadeh ölçülerle ölçü kapları için bu mühlet 1935 senesi ikinci kânun ayının birinci gününe ve terazilerle tartı aletleri için ise 1938 senesi birinci kânun ayının son gününe kadardır. Ancak nizamnamenin neşri tarihinden iki ay geçtikten sonra yapılacak veya memlekete getirilecek, ölçü, tartı ve aletler bu madde hükümlerinin dışında kalır.

Ölçü, tartı ve aletleri yapmak ile veya bunların satışile uğraşıp ellerinde birinci fıkarda yazılı nizamname hükümlerine uygun olmıyan ölçü, tartı ve aletler bulunan kimselerin nizamnamenin neşri tarihinden başlayarak en geç üç ay

içinde bunları bildirir bir beyannameyi bulundukan mmtaka müfettişliklerine vermeleri lâzımdır.

Madde 169 — Kanun ve nizamname hükümlerinin tatbik tarihlerinde gerek ölçü yapan imalâthanelerin depolarında stok olarak bulundurulan ve gerek memlekete dışarıdan getirilmiş veya memlekette yaptırılmış olup bunların alım satımıu uğraşan ticarethane ve müesseselerin mağaza ve depolarında bulunan ölçü, tartı ve aletlerin ilk muayeneleri müfettişliklerce yapıpı damgalanırlar.

Madde 170 — Kanun ve nizamname hükümlerinin tatbik tarihinde metre sistemine göre yapılmış ölçüler kullanan veya kullanmak üzere edinmiş bulunan mağaza, dükkân, depo ve ticarethanelerin ellerindeki ölçü, tartı ve aletlerin belediye ayar memurlarınca senelik muayeneleri yapılarak damgalanırlar. Bu gibi ölçü, tartı ve aletlerin üzerinde 1 61 nci maddede yazılı umumî ayar işareti ile birlikte belediye ayar memurlukları ayar damgası bulunur. Bu umumî ayar işaretleri müfettişliklerin ilk muayene damgası yerine geçer; ve bu geçici maddede yazılı ayar işlerinde ve ancak 1934 senesi haziranının 30 uncu gününe kadar kullanılabilir.

Kanun hükümlerinin ilk tatbik senesinde senelik muayeneler 1934 senesi ikinci kânun ayının 1 inci gününden evvel yapılabilirse de bu muayeneler 1934 senesinde yapılmış sayılarak ona göre sene sayısı konur.

Madde 171 — Elektrik, su ve havagazı saatlerine ait hükümlerin tatbiki için 2083 numaralı kanunun hükümlerine tevfi kan İcra Vekilleri Heyetince tesbit edilecek tarihte ellerinde depo edilmiş saatleri ve ölçü aletleri bulunan ve bunların alım satımıu uğraşan veya tevzi eden müesseseler bunların cinsini ve miktarlarını gösteren bir beyannameyi bu tarihten itibaren en geç bir ay içinde bulundukları mntaka müfettişliklerine vermeğe mecburdurlar. Bu saat ve aletler nizamname hükümlerine göre ayarlanırlar.

Madde 172 — Elektrik tevzi müesseseleri nizamnamenin neşrinden sonraki ikinci kânun ayının ilk haftasında o tarihte kullanılmakta olan saat ve aletlerin miktarını ve bunlardan ne kadarının hangi senelerde kullanmağa başlandığını gösterir bir liste hazırlıyarak bulundukları mntaka müfettişliklerine verirler.

.....1324.....

Nizamnamenin M. 26 sına göre yapılması lâzımgelen ihbarların birincisi 1934 senesi ikinci kânun ayının birinci günü yapılır.

FASIL 2

Son hükümler

Madde 1 73 — Bu nizamname hükümlerinin tatbiki için İktisat Vekâletince talimatnameler yapılır.

Madde 1 74 — Şûrayı Devletçe görülmüş olan bu nizamnamenin ihzari hükümleri neşri tarihinden ve sair hükümleri 2083 numaralı kanun mucibince İcra Vekilleri Heyetince ittihaz edilecek tatbik kararı tarihinden muteberdir.

Madde 175 — Bu nizamname hükümlerinin tatbikine Adliye, Dahiliye, Maliye, İktisat ve Gümrük ve İnhisarlar Vekilleri memurdur.

TAMİMLER

Gümrükler Umum Müdürlüğünden:

No.: $\frac{U.286}{H.17}$

2255 numara ve 31/5/1933 tarihli kanuna bağlı «1» numaralı cetvelin 377, 378, 379 numaralının tetkikinden de anlaşılacağı üzere pamuk dokumaların muhtelif nevilerinin resim hadleri için kasarsız pamuk mensucat esas tutulmuş ve bu nevi mensucatta 377 nci numarada görüldüğü üzere metre murabbainm sikleri 300 gram ve daha fazla, 200 «dahil» gramdan 300, 150 «dahil» gramdan 200, 100 «dahil» gramdan 150, 70 «dahil» gramdan 100 grama kadar olanlar A, B, C, D, E fıkralarını ve 70 gramdan az olanlar «F» fıkrasını teşkil etmiştir.

Her fıkrada başlangıç rakamlar «dahil» kaydile gösterilmiş olmakla mensucata metre murabbalarınm sikletlerine göre bu altı sınıftan hangisine gireceğini tayin için izaha muhtaç bir nokta kalmamıştır.

Her fıkraya giren mensucat bir santimetre murabbâ içindeki çözgü ve atkı olarak iplik adetlerinin mecmuuna göre «A» fıkrasında üç ve diğer fıkralarda dörder hükümde yazılı resim hadlerine tâbidir.

A fıkrasının üçüncü ve diğer fıkraların dördüncü hükümlerinde yazılı «30,5, 66, 70, 75, 80 den yukarı»tabirlerde bu fıkralardaki iplik adetlerinin «31, 56, 67, 71, 76 ve 81» den başlayarak sayılacağı evvelki fıkralardaki sarahatlerden anlaşılır. Yani dıhları birer santimetre olan bir santimetre murabbaında çözgü ve atkı olarak 15, 30, ilâ... ipliğe kadar sayıldı ise birinci hükümlere, 16, 31, 34,... ilâ sayıldı ise ikinci hükümlere tâbi olur.

Tarifenin yukarıda yazılı numara ve fıkralarının hükümleri dairesinde tatbikler yapabilmek için pamuk mensucat üzerinde tahakkuk etirilecek cihetler şunlardır:

1 - Dokumanın sikleti,

2 - Kaç metre olduğu.

3- Dıhları birer santimetre olan bir murabba içinde çözgü ve atkı olarak ne kadar iplik bulunduğu.

İplikler ya yalınkat «tek telli» veya bükülmüş olur, iki veya daha ziyade yalınkat ipliğin bükülmesiyle bir «bükülmüş iphk» meydana gelir. 377 nci numaranın sonundaki ihtarın 1 inci kısmında yazılmış olduğu üzere «ipliklerin sayısını tesbitte bükülü iplikleri meydana getiren tellerin - yani yalın katların - adedi nazarı dikkate alınmaz».

Dokumanın sikleti ve metresi _ bu mensucat, kanunî saf siklet üzerinden resme tâbi olduğuna göre, evvelâ 2255 numaralı kanunun üçüncü maddesinin bu mala mutabık olan fıkrasındaki kayıtlar mucibince dokumanın topları iç zuruf ve ambalajlarile birlikte tartılıp kaydolunduktan sonra yine üçüncü maddenin 7 inci fıkrasında yazılmış olduğu üzere 4 üncü fıkrasının «A» kısmında yazılı «saf siklet» tayin edilir. Kaç metre olduğunu bulmak için, mensucat toplarından en ve boy ölçülerini gösterir yafta varsa sandık veya balya muhteviyatı top^rdan, istifin ayrı ayrı yerlerinden iki, üç tanesi alınarak ölçmek suretile topların etiketlerinde yazılı rakamların doğru olduğuna kanaat getirilir. Ölçmek için, metreyi bir masa üzerine yatırmak ve mensucatın tabii vaziyetine halel getirmeyecek surette topu açıldıkça metreye

.....1326.....

tatbik edilmek lâzımdır, yani metreyi elde tutup kumaşı çeke çeke ölçmek caiz değildir.

Bir top mensucatın saf sıkletile en ve boy ölçüsünden elde edilen mesahanın nisbeti metre murabbainın sıkletini göstereceği malûmdur.

İplikleri sayma _ Her dili birer santimetreden bir murabba olan - «İplik sayan alet», sol ve üst dıhları çözgü ve atkı ipliklerini tamam gösterecek surette mensucat üzerine konulur, bu murabba içindeki çözgü Ve atkı iplikleri sağa ve aşağıya doğru sayılır. Sağ veya alt dili çözgü veya atkı ipliğinin üstüne tesadüf ederde bu ipliğin murabba içinde tamam görünmesine mani olursa ipliğin kesri görünmüş demek olur ki sayıda bu kesir terkedilir. Bu ameliye kumaşın üzerinde bir kaç aynı yerde tekrar edilir, eğer her defasında bulunan adet tarifede yer değiştirecek derecede birbirinden farklı çıkarsa üç tecrübenin vasatısı alınır, bu vasatı kesirli çıkarsa kesir terkedilir. İşte «İplik sayan alet» in murabbai içinden bu veçhile sayılan çözgü ve atkı ipliklerinin mecmuu, dokumanın tarifiedeki yerini tayin eder.

Tatbıkatta ihtilâf ve tereddütlere mahal kalmamak üzere keyfiyet tamimen tebliğ olunur efendim.

KARARNAME

No. 14873

Cumhuriyetin onuncu yıl dönümüne mahsus olmak üzere topçu kıtası bulunan mevkilerde ve donanmanın mutat gemilerinde Cumhuriyetin Büyük Millet Meclisince kabul edildiği 29 birinci teşrin günü saat 20,30 da hafif topla 101 atım top atılması; Millî Müdafaa Vekillığının 2 7/8/1933 tarih ve 1458/3362 sayılı tezkeresi üzerine icra Vekilleri Heyetince 4/9/1933 de kabul olunmuştur.

.....1327.....

MAHALLÎ İDARELER UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

H Ü L Â S A

Cumhuriyetin 10 cu yıldönümü H.

Cumhuriyetin 10 uncu yıldönümünü kutulamak için müteşekkil komisyonların faaliyetlerine ve bu huus için ida- rei hususiye ve belediye bütçelerine konulana paranın sarfı suretni gösterir ve İcra Vekilleri Heyetinin 5/8/933 tarih ve 14764(*) sayılı kararla kabul edilmiş olan talimatnamenin bir sureti ilişik olarak gönderilmiştir.

Gereğinin yapılması temenni olunur efendim.

27/8/933

Temel atma merasimi

H Ü L Â S A

Cumhuriyetin 10 uncu yıl
dönümünde yapılması H.

Vilâyetiniz dahilinde bulunan resmî ve hususî teşekküllerde yapılmış ve yapılmakta bulunmuş eserler ve işlerin Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü gününe kadar yapılması ve yapılacak işlerin temel atma merasiminin önümüzdeki büyük bayram günü icrası Cumhuriyeti kutlulama yüksek komisyonu reisliğinden alınan tezkerede talep edilmektedir.

Bu hususta komisyon reisliğinden alınan tezkere gönderilmiştir.

Vilâyetiniz dahilinde nerelerde ne gibi işler varsa Yüksek komisyon reisliğine bildirilmök üzere işarı temenni olunur efendim.

(*) Talimatname İcra Vekilleri Heyeti kararnameleri arasmda münderiçtir.

.....1328.....

**Onuncu Cumhuriyet Bayramı
Kutlulama heyeti reisliğine**

Dahiliye Vekâleti

Onuncu Cumhuriyet bayramını kuvvetli tezahürlerle kutlulamak için her çareden faydalanmak istiyoruz. Bu me- yanda yapılmış eserler ve işlerin açılma merasimlerini ve yapılacak işlerin temel atmasını önümüzdeki bayramın her yerin programına göre ikinci veya üçüncü günü yapılmasını münasip gördük. Bu düşüncemiz yalnız binalar, köprüler, yollar, istasyonlar, meydanlar, hastahane ve mektepler ve heykeller gibi inşaata taallük eden işlere değil aynı zamanda yapılmış bir kütüphanenin istifadeye açılması bir kasabada bir okuma odası tesisi, teçhizatı bitirilen bir dispanserin hizmete geçirilmesi gibi basit şeylere de aittir. Bu sayede bü- tün bu eserlerden istifade edecek olanlar faydalandıkları esnada Cumhuriyeti ve onun Türkiyede on yıllık bir kemale gelişi gününü hatırlarlar. Böyle bir istifade temin etmek için bittabi esasında olmıyan işlerin vakitsiz yapılmasına imkân yoktur. Bayram günümüz olan 29 Teşrinievvelden evvel yapılacak plânların o güne tehiri ve sonra yapılacakların da hazırlıklarında acele edilerek o güne yetiştirilmesi maksada kâfidir.

Bu ricamı takdim ettiğim yüksek makamınızın emrinde çalışan hususî şirketler varsa bunların mukaveleler esasının bozulmıyacak yoldan bir çok işlerin açılma ve temel atma günlerini bayrama rasgetirmeleri de kabildir. Bu bapta ricada bulunulmasını takdire arzederim.

Saygılarımla...

H Ü L Â S A
Evlenmelerin Belediye veya İhtiyar
hey'etlerinde yapılması H.

Kanunu medeninin 108 inci ve evlenme talimatname-

.....1329.....

sinin 1 1 inci maddeleri mucibince evlenmenin belediye dairelerinde veya ihtiyar hey'etlerinin toplandığı yerlerde yapılması muktazi ve ancak evleneceklerin belediye dairelerine ve ihtiyar hey'etlerinin toplandığı yerlere gelemeyecek derecede hastalık gibi mazeretleri doktor raporile anlaşıldığı surette evlenmenin başka bir yerde yapılabilmesi caiz olduğu halde, evlenmenin kanunî sebepler mevcut almaksızın belediye dairelerinde ve ihtiyar hey'etlerinin toplandığı yerlerde yapılmıyarak âkti icraya memur olanlar tarafından 'evlenme için müracaatta bulunanların evlerinde yapılmakta olduğu duyulmaktadır.

Evlenme memurlarının kanunî bir sebep olmadıkça evlenme akitlerini belediye daireleri ve ihtiyar heyetlerinin toplandığı yerlerde yapılmaları kanun icabatından bulunduğundan, bu kanunî lâzimeye riayet etmeyenler hakkında takibat yapılması ve keyfiyetin belediye reisliklerine ve muhtarlıklara tebliği temenni olunur efendim.

31/8/933

H Ü L Â S A
Hususî idareler tekaüt
sandığı nizamnamesi H.

No. 449/161

İcra Vekilleri Hey'etinin 5/8/933 tarih ve 14793 (*) sayılı kararile mer'iete vaz edilen Vilâyet hususî idareleri tekaüt sandığı nizamnamesi ilişik olarak gönderilmiştir efen-

dim. 31/8/933

(*) Nizamname İcra vekilleri hey'et' kararnamele arasında mün-deriçtir.

.....1330.....

H Ü L Â S A
Belediyelerin muhammen va-
ridat ve istatistiğine dair

No. 513/115

Belediyelerin muhtelif senelerdeki muhammen varidat, tahsılât ve muhammen muhassasat ve tediyatını gösterir elde kati bir istatistik olmadığından ve Vilâyetlerden talep üzerine gelen malûmatlar umumiyetle yanlış ve noksan ve gayri mütecanis olduğundan Vekâletimizce tabettirilerek üzerlerinde vilâyetinin dahilindeki belediyelerin isimleri yazılı merbut cetvellerin, mezkûr belediyelere hemen dağıtılarak aşağıdaki hususatin nazarı itibare alınmak suretile doldurulmasının temini:

1 — Cetveller belediye muhasebe usulü nizamnamesindeki bütçe örneğine göre tanzim edilmiştir. Bir numaralı cetvel nevi varidat, tahakkukat ve tahsilâtı; 2 numaralı cetvelde nevi muhassasat, tahakkukat ve tediyatı göstermektedir.

2 — Varidat, tahakkukat, tahsılât ve muhassasat, tahakkukat ve tediyatın cetvellerde işaret edildiği veçhile kısım kısım olarak yazılması ve yeni teşekkül eden belediyelerin teşekkül ettiği seneden itibaren yazılması.

3 — Cetveller belediyelerce tamamen doldurulduktan sonra alt ve sol taraftaki yekûn hanelerine yekûn edilmesi ve alt tarafının belediye reis ve muhasibi tarafından imza edilmesi.

4 — Cetveller yazıldıktan ve yekûn edilip imza edildikten sonra Kaymakam beyler tarafından kontrol edilerek doğruluğunun tasdik edilmesi.

5 — Bu suretle yazılıp ve kontrol edilen cetveller vilâyetçe ait olduğu seneler itibarile fazla olarak gönderilen cetveller üzerine tevhit edilmesi ve tevhit edildikten sonra alt ve sol taraftaki yekûn hanelerine yekûn edilmesi ve mektupçu ve yahut hususî muhasebe müdürü beyler tarafından kontrol edilerek doğruluğunun tasdik edilmesi.

.....1331.....

Bu suretle doğru ve itinalı bir suretle yazılıp yekûn edilen cetvellerin en çok bir ay zarfında iade edilmesi ehemmiyetle tebliğ olunur efendim.

17/9/933

H Ü L Â S A

Bütçelerde yapılacak münakale H.

No. 449/177

933 senesi bütçeleri tatbik sahasına gireli henüz üç ay olduğu halde bir çok vilâyetlerden münakale ve tahsisatı munzamme istenilmekte ve bu vaziyetin devam ve tevalisi bütçe kaidelerine uygun olmamakla beraber bütçelerin tahminindeki isabetsizliği ifade etmek itibarile de muvafık görülmemektedir.

Keyfiyetin evvelce de tamimen tebliğ olunduğu üzere bütçeler üzerinde yapılacak münakaleler için Vekâletten müsaade alınmadan mazbata gönderilmemesi ve bu muamelenin müstacel işlere hasredilmesi ehemmiyetle tavsiye ve temenni olunur efendim.

21/9/933

H Ü L Â S A

Oktruva resimlerinin ilgası
dolayısile

No. 513/125

1 — 2236 numaralı kanuna tevfikân gümrük resmine munzam olarak tahsil edilen % 1 0 belediye hisselerinin her üç ayda bir tevzii muvafık görülmüştür.

2 — Tevziatta esas olarak 92 7 nüfus tahriri alınmış ve bu tahrirde nüfusları ayrı ayrı tesbit edilmemiş olan be-

.....1332.....

lediyeler için nüfus umum müdürlüğünden alman kayıtlar üzerine muamele yapılmıştır.

3 — Vilâyetiniz içindeki belediyeler hakkında yapılan hesap pusulaları melfuttur. Bu hesaptan başka olmak üzere her belediye için %15 nisbetinde bir meblâğ merkezde alıkonulmuştur. Bunlar son taksitte mahsup edilecektir.

4 — Keyfiyetin o suretle belediyelere tebliği ve melfuf listeler mucibince gönderilen paraların v'üsulüfnün belediye isimlerde bir cetvel halinde işarı temenni olunur efendim.

27/9/933

1 — Belediyenin adı:

2 — 927 nüfus tahririne ve bu tahrirde nüfusu ayrıca gösterilmemiş olan belediyelerin nüfus umum müdürlüğünden alman kayıtlara göre nüfus miktarı:

3 — Haziran, Temmuz, Ağustos ayları % 10 gümrük hissesinden isabet edeü mebalîğ:

4 — Borcuna mahsuben alıkonulan miktar:

5 — Ziraat bankası vasıtasile gönderilen:

6 — Evvelce mahsuben gönderilen:

NÜFUS İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

H Ü L Â S A

Nakledilecek ve yahut yeniden
inşa edilecek köyler H.

No. 7090/3646

885 numaralı iskân kanununun üçüncü maddesine tevfiikan bir taraftan diğer tarafa kaldırılan köylerle yeniden in-

şa edilen köylerin muhit, iklim ve sair sıhhî cihetler nazarı dikkate alınmıyarak lâalettayın yerlerde tesis edildiği ve bunun neticesi olarak meselâ seyyar vaziyette iken gürbüz ve hastalısız olan bir aşiret efradının bataklık ve mezrağı bir yerde iskân edildiğinde derhal sıtma ârazı gösterdiği Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletinden alınan bir tezkerede bildirilmektedir.

Bir köy yeniden tesis ve inşa edilirken onun istikbalini de göz önünde bulundurmak ve sıhhat noktai nazarından da Sıtma mücadele hey'etlerinin, yoksa mahallî Sıhhat müdürlerinin mütaleasını alarak mevkiinin munaakşası- nı yapmak ve ondan sonra karar vermek ve işe başlamak lâzımdır.

Toprağının kuvvei inbatiyesi fazla olduğundan dolayı ya kendiliklerinden ve yahut Osmanlı imparatorluğu zamanında hükümet marifetiTe bataklık ve sıtmalık yerlere yerleştirilmiş muhacir ve mülteci aileleri gayri sıhhî ve hastalıklı olarak bir müddet yaşadıktan sonra mahvü nabut olmuş ve harap köylerinde baykuşlardan başka bugün kimseler kalmamış olduğu çok defa görülmektedir.

Bundan böyle yukarıda sayısı geçen kanuna tevfikân ve yahut her hangi bir suretle yeniden tesis ve inşa edilecek köylerin yeri intihap edilirken ve yahut seyyar aşiret- lıertoprağa bağlanırken Sıtma mücadele heyetinin, yoksa vilâyet Sıhhat ve İçtimai Muavenet müdürünün, Ziraat müdür veya memurlarının Ticaret odası azasından birisinin ve bir mühendisin haızr bulundurulması ve bunların müttefi- kan verecekleri karara göre işe başlanması ehemmiyetle rica olunur efendim.

14/9/933

.....1334.....

VİLÂYETLER İDARESİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Ş. I.

H Ü L Â S A
Memur ve müstahdemlerin
yaş vaziyetleri

No. 7556

Türkiye iktisadiyatım tetkik için getirilen Amerikalı mütehassıslar memur ve müstahdemler hakkında bazı malûmat istemişlerdir.

Bu itibarla aşağıda gösterilen usullere tahriratın alındığı tarihten itibaren 1 5 gün zarfında cevap verilmesi rica olunur efendim.

4/9/933

1 — Aşağıda gösterildiği veçhife beş yaş sınıfa taksim olunan 44 ilâ 70 yaş arasındaki memur ve müstahdemnin adedi «44 — 49, 50 — 54, 55 — 59, 60 — 64, 65 — 70»

2 — Her bir sınıf memur ve müstahdemnin vasati hizmet müddeti.

3 — Bu beş sınıfa dahil bulunan memur ve müstahdemnin arasında Cumhuriyet devrinden evvel saltanat idaresinde hizmet etmiş olanların ayrı ayrı adedi.

4 — Bu beş sınıfın her birinde âmirlere nisbeten memurların adedi.

No. 7829

2097 numaralı kanunun tatbik suretlerini gösteren nizamname 23 Ağustos 1933 tarihli ve 2490 sayılı resmî gazete ile neşredilmiştir. Mezkûr kanunun 5 inci ve nizamnamenin keza 5 inci maddesinin A fıkrası mucibince hususî idarelerden maaş alan muallim ve memurların tekaüt ve

yetim maaşlarına müteallik muameleler vilâyetlerce yapılacak ve Vekaletlerce tetkik edildikten sonra sandık idare hey etine gönderilecektir. Binaenaleyh bu kabil muameleler badema Divanı Muhasebatın vizesine lüzum kalmadan Vekâletin tetkik ve kabulü, sandık idare hey etinin kararı ile kat iyet kesbederek neticelenmiş olacaktır. Bu itibarla çok mühim olan tahsis muamelâtında her hangi bir yanlışlığa ve bu yüzden alâkadarların sefalet ve pelrişanilerine sebebiyet verilmemek için merbut varakada tesbit edilen noktaların daima göz önünde bulundurularak tahsis işlerinin azamî sür at ve itina ile ikmal ettirilmesi hususlarında Vali beyefendilerin de çok yakından alâkadar olmalarını tamimen ve ehemmiyetle rica ederim efendim.

17/9/933

Ş. III.

No. 1062

Zeyil: 8/8/933 tarih ve 926 sayılı tamime:

Muhasebei umumiye kanununun 97 inci maddesi mucibince ayniyat muhasiplerinin nakit muhasipleri gibi Divanı Muhasebata idare hesabı vermeleri muktazi bulunduğundan bu hususta Başvekâleti Celileden tebliğ buyurulan 6/ 8/933 tarih ve 2284 sayılı tezkere üzerine Divanı müşarünileyhadan alman 22/8/933 tarih ve 22251/335 7 sayılı tezkerenin bir sureti iliştilirerek gönderildi.

934 Mali senesinden itibaren kat iyetle tatbik edilecek olan kanun ve talimatname hükümleri mucibince ayniyat hesaplarının miadında Divana tevdi edilmesi için şimdiden icap eden tedabirin ittihaz ve kuyudatın ihzarı, 8/ 8/933 tarih ve 926 sayılı tamimle bir ay zarfında bildirilmesi istenilen ayniyat muhariplerinin memuriyetleri bazı vilâyetlerde henüz bildirilmemiş olduğundan bunun da bir an evvel iş arı ehemmiyetle rica olunur efendim.

12/9/1933

Dahiliye Vekâleti celilesine

Suret

No. 3357

Muhasebei umumiye kanunun 97 inci maddesi mucibince ayniyat muhasiplerinin de nakit muhaspleri gibi Divanı muhasebata idare hesabı vermelerine muktezi olduğu ve bu bapta tanzim kılınmış olan talimatnamenin 930 senesinden itibaren meriyeti bu husustaki tebliğa icabından bulunduğu halde mezkûr hesapların miyadında tevdi hakkında alâkadar devair ve müessesata vaki iş'arat ve şimdiye kadar yapılan takibata rağmen müsbet bir netice alınmamış ve bu bapta cereyan eden muhabere neticesinde Başvekâleti Celileden alman 6/8/933 tarih ve 2284 numaralı tezkereye merbut olup vekâletlerle müstakil maka- mata tevdi edilmiş olduğu anlaşılan tamim suretinde: kanun ve talimatname ahkâmının tamamen ve vaktinde tatbikini teminen lâzım gelen tedbirler şimdiden alınmak üzere bir senelik ihzar devresi kabul ve talimatnamenin 934 malî senesinden itibaren tatbiki zarurî görüldüğü ve bu devrenin bu kanundan sonra hiç bir sebep ve mazeret kabul edilmeyerek hesabını vaktinde vermeyen alâkadarlar hakkında kanunun tayin ettiği muamelenin derhal tatbik edileceği mezkûr bulunmuştur.

Ayniyat muhasiplerinin miyadında Divana tevdi için şimdiden icap eden tedabirin ahzı ve muktazi teşkilâtın icrası ve evrak ve defatirin ihzariyle 934 malî senesinden itibaren mezkûr hesapların ihzar ve itası esbabının teminine müsaade buyurulmasını hey'eti umumiye kararıyle arzederim efendim.

22/8/933

**Eylül 1933 zarfında muamelesi bitirileni
Tekaüt ve Yetim maaşları**

İsim ve memuriyeti	Nev'i tahsis
Aksaray valisi Yusuf Ziya B.	Tekaüt
Zaltin tahrirat kâtibi müteveffa Aptülcelil Ef.	Yetim
Mecitözü kaymakamlığından mütekait Saffet B.	»
Emirdağ nüfus memuru Osman Ef.	»
Varto nüfus memuru Mahmut Ef.	Tekaüt
Minar nahiyesi müdürü Ahmet Ef.	Yetim
Cebelibereket mektupçusu Ahmet Mümtaz B.	Tekaüt
Kocaeli iskân tevziat kâtibi Ahmet Bedrettin Ef.	Yetim
Yaylak nüfus memuru Rüştü Ef.	Yetim İkramiye
Sapanca nahiyesi müdürü hakkı Ef.	Yetim
Lâzistan tahrirat müdür muavini Ali Saip B.	»
Cebelibereket nüfus müdürü Ramiz B.	Tekaüt
Kâhta nüfus kâtibi Mehmet Tefvik Ef.	Yetim
Bilecik hususî muhasebe müdürü Sabri B.	Tekaüt
Kütahya istatistik kalemi mukayyidi Süleyman Saip Ef.	Yetim
Pazarlık nüfus memurluğundan mütekait Ökkâş Ef.	»
Göl nahiyesi müdürü Osman Ef.	Tekaüt
Mazgirt hususî muhasebe memuru Mehmet Ef.	»
Haran kaymakamı Mehmet Halif B.	»
Garzan hususî muhasebe tahsildarı Sabri Ef.	»

HOPA KAYMAKAMI NUMAN SABİT BEY ÖLDÜ

Abdülkerim Ef. oğlu Numan Sabit Bey 1294 yılında Konya vilâyetinin Hadım kazasının Pirlev ganda nahyesin- de doğmuştur. İlk tahsilini Konyada ve orta tahsilini Mercan idadisinde yaptıktan sonra Mülkiye mektebine girmiş ve 32 7 senesinde mezkûr mektepten alâ derece ile mezun olmuştur.

Devlet hizmetine Hatunsaray nahiyesi müdürlüğü ile girmiş ve sırasile Konya vilâyeti maiyyet memurluğu, Konya Hukuk mektebi iktisat ve maliye muallimliği, Alaşkırt kaymakamlığı, Bitlis vilâyeti maarif müdürülüğü, Karaisalı, Seyitgazi kaymakamlıkları, Ankara ve mülhakatı ilk tedrisat müfettişliği, Mazgirt, Hasankale, Gölpazar, Koçhisar, Ovacık kaymakamlıklarında bulunmuş son defa tayin edildiği Hopa kaymakamlığında tutulduğu hastalığın tedavisi için İstanbula giderken 1/9/933 tarihinde Vapurda vefat etmiştir.

Merhumun ailesine ve arkadaşlarına taziyetlerimizi sunarız.

Gayri Resmî kısım

İngilterede Kuvvei adliyenin inhitatı ve idarenin tefevvuku

İngiltere an anevi olarak parlamentonun ve adlî mahkemelerin tefevvukuna inhisar eden kaazî bir nehçe malik idi.

Bunun aksine olarak idare pek sönük ve silinmiş idi: Vaktile Tudores, Stuarts (1) lerin istibdat vasıtası olan idare pek şüpheli ve maznun bulunuyordu. Idarei umumiye kanununun her vatandaşa vermiş olduğu yollara müracaat edebilirdi. Dava halinde ihtilâf adlî mahkemelere tevdi olunurdu. Bu suretle idarenin hiç bir imtiyazı yoktu, idare fertler gibi ayni hukuk kaidelerine ve ayni mahkemelere tâbi bulunduğundan onlarla müsavi idi.

Fransız sistemi bunun bütün bütün garibidir. Şöyle ki 16/24 Ağustos 1790 tarihli kanunun telkin eylediği inki- lâp an anesi idareye muariz değilse de adlî mahkemelere muhalıftır. Artık idare adlî mahkemelere karışmıyor, fakat adliye mahkemeleri de umumî hizmetlerin temşiyetine müdahale etmek hakkını haiz olmuyor.

(1) Tudorslar İngilterede eski bir ailedir ki bu aile 1653 - 1485 senelerinde İngiltereye beş hükümdar yetiştirmiştir. Stuasrtslar İngiltere ve İskoçyada hüküm sürmüş bir kiral ailesidir.

.....1340.....

Bu iki katlı memnuiyetin iki kuvveti arasında tam bir müsavat tesis ettiği zannolunuyor, hakikatte terazi idarenin tarafına meylediyor.

İdare fertler hakkında umumî hukuku aşan bir takım imtiyazlara maliktir, idare hususî bir hukukun hakimiyeti altında hareket ediyor, o hukuk da hukuku idaredir. İdarenin yalnız hukuku değil, bir tarafını teşkil eylediği davalara tatbik ettiği içtihatları, kararları vardır, idare kendisinin hukuku ihkak edilmezse buna ancak kendi mahkemesinin kararıyla razı olur. Vatandaş kendisinin dengi değildir. İdare menfaati umumiyeyi temsil ve milletin idaresini tefsir ettiğinden vatandaşın fevkindedir.

İşte hülâsa olarak tasvir eylediğimiz iki muhalif sistemden birisi artık kalmadığı gibi ikincisi de İngiltereniri sistemi değildir.

Büyük Britanya da her medenî devlet gibi İctimaî hayat için zarurî olan asgarî, ufak bir takım kaidelerine daima sahip olmuştur. Fakat İngiltere, umumî hukukundan bir derece ayrılmakla beraber herkesin vatandaş ve idarenin ancak kanunun hakimiyetine inkiyat ve itaatle hürriyetin temin edileceğine kani idi.

Şimdi hürriyet inhitattadır. O İctimaî zarurelere terk- ediliyor. Ferdî hukuk iktisaden zayıf fakat umumî ara cihetinden siyaseten kuvvetli olan bir takım sınıfların men- faatları için feda ediliyor. İctimaî ve İktisadî olan bu tahvili idareyi kuvvetlendirerek İngilterede bir idare hukuku meydana getirdi. Fakat bunun Fransadaki idare kanununa oldukça uzak bir müşabehehi vardır. İngilteredeki bu idare hukuku hukuku hususiyeden ayrı ve esaslı bir takım kaide- lern etrafında toplanmış olan bir takım hükümleri havi değildir. Bu hukuk pek yeni olduğundan henüz mantikî de addedilemez ve böyle olacağı da şüphelidir.

İngiliz ruhu ile tecrübe ile kollarışı çok sever, bu ruhu

ahvalin rehberliği ile hareket etmeğe ve hukukuna tesir etmemesi için her nazariyeden tecrübe eylemeğe çok alışkındır.

Daima realist olduğu, fakat hiç bir vakit sistematik olmadığı için pek müşkül hissedilen bir tek m l İngilteredeki an anevi usulü tadil etmiştir.

Bazan teşi olunan, ekseriya m manaatlara uğrıyan, fakat hiç bir vakit durmıyan bu tek m l en şiddetli tenkitleri ve heyecanlı takdirleri celbetmiştir. Bunların en hararetli tarafları amele parfisindendir. Bu an anevi hürriyet; m dafilerinin, Istuvartların ve saray meclislerinin menfur tatbikatına avdet demek olan hukukî bir halin iadesine tavsiye edilen gayretlerde Marksizim esaslarını tashiह edildiklerini işitmek biraz gariptir. Hakikatte ise garabet yalnız zahiridir, idare hukukunun meydana gelmesi ve idarenin inkişafı İngilterede ferdin devlete bağlılığını ifade e- der. Böyle bir tebdil sosyalist esaslarına uygundur. Bu itibarla aşağıdaki başlıca   h diselerinde biraz durmak faideli görülmüştür. Eyvel , vaktile İngiltere hukukuna mesnet olunan ferdî hukuk yerine sosyalistizm gayelerinin ikamesi, sonra kuvvei adliyenin inhitatı ve nihayet tidarenin kuvvetlendirilmesi. Vaktile sırf ferdî gayelerle canlandırılmış olan Britanya hukukuna şimdi umumî menfaat fikri hakimdir. Vaktile dokunulmıyan vatandaş hukuku devletin tezay t eden hareket ve faaliyeti karşısında sönmektedir. İktisadi liberalizm idare edilen iktisadın önünde eğiliyor. Hukukî kaideler yeni hayatın her gün arzettiği teknik meseleleri halletmeğe kifayet etmiyor, hakim yerini ehli vukufa bırakıyor.

Böyle bir tahvilin sebepleri yirmi seneden beri Büyük Britanyayı en aziz an'anelerinden ayıran bir sürü h diselerdir. Bunların biri harptir. Harp idareyi şahşi teşebbüs yerine kaim olmağa ve umumî menfaati haiz şimendiferlerle, madenler, deniz ticareti gibi büyük hizmetleri idare etmeğe icbar etti. Yine harp idareyi tekmiل İktisadi hayata des-

tek olmaya harp edenlerin ve sivil ahalinin miktarını uh- tesine almaya icbar etti. Bu mes'uliyetlerin karşısında vazifesi kanuna riayetden ziyade faaliyetle hareket etmek idi. Vatandaşların taliine sahip ve hâkim olan idare kendini vatandaşlarla müsavi kılan an anevi akidelerin haricinde ahval ve hâdisatın icbarile çıkarılmıştı. İngiltere halkı üzerine hiç bir zaman alışmadığı bir hakimiyet çökmüş idi. Sosyalist doktrinleri ve İktisadi buhran ona yeni bir hız ve kuvvet üflemeseydi belki bu hal kendisini tevlit eden ahvalin zevalde nihayet bulurdu. İngiltere kabul etmediği fakat tevekkül ile teslim olduğu teceddütleri terkedeceğini ü- mit ediyordu, harpten evvelki hali canlandırmak temenni ediliyor ve asker olmak ile idare diktatörlüğü aynı heyecan ile tekrar artıyordu. Amele partisinin mesaisi askerlik usulünü kurtaramamış ise de idari diktatörlük inkişafına geniş nisbette yardım etmiştir.

Şüphesizdir ki amelle fırkası iktidar mevkiine nadiren geçti ve az zaman kaldı, zira hiç bir vakit parlamentoda ekseriyeti bulmadı. Hakikaten Mösyö Seigfreid in pek ince olarak dediği gibi «İdare edenler hasımlarının programını tatbik için hükümeti ellerinde tuttular» İngiltere parlamento tarihi gösteriyor ki muhafız fırka vak'alarma alışkındır. Onun hareketini ecnebi memleketlerde taklit edenler çoktur.

Amele fikirlerinin tesiri altında amme hukukuna, hukuku idarenin en farik vasıflarından olan bu İçtimaî mahiyet derinden derine karışmıştır.

Amme hizmeti esasında, terfi derecesi bunun bir misalidir. Umumun menfaati ile alâkadar olan büyük hizmetleri evvelce hususî teşebbüsler idare ediyordu. Harpten sonra görüldü ki bu işleri bir kaç vatandaşın keyfine bırakmak caiz değildir. Bu hizmetlerin daimî olarak yapılması bunlardan hasıl olan yolların mütesaviyen ayrılması millet için zarurettir. Ve böyle olunca bunların hukuku idareye ve devletin murakabesine tâbi amme hizmeti addedilmeleri lâzımdır.

Bu suretle elektrik, gaz ve su tevziatı ile şimendifer ve otomobil nakliyatı idareye geçmiştir.

Bir İngiliz müellifinin sözlerine göre idare bu hizmetleri «Sosyal gayeler, sosyal işlere» kalbedilmiştir!.

İşsizliğin istisani fevkalâde olan ehemiyeti, sanayi ve ziraatteki müşkülât vehamet itibarile harp halinden aşağı olmıyan, bir vaziyet yaratmıştır. İdare, 1914 _ 1918 senelerinde yaptığı gibi iktîâsdî ahvalden dolayı sıkışan müstahsillerle sefaletle düçar olan çalışan sınıflara yardım etmeğe mecbur değil mi? İdare böyle bir yardıma o kadar çok davet edilmiştir ki, bu bapta ancak muvakkat tedbirler ittihazını tasvir etmişti. Fakat buhran devam ettiğinden muvakkat vaziyet yerine katı kanunlar kaim olmuştur. Bu kanunlar an anevi telâkkilere mutlak surette mugayirdir: Hukuku hususiye bütün fertlere, sade bir hukuk müsavâtı temin ediyordu ki bunun neticesi ferdin İktisadî kuvvetler karşısında terkedilmesi idi. Hukuku idare böyle bitaraf bir hâkim değildir. Ahval, ferdi faaliyetlerin serbestçe inkişafını men ediyorsa hukuku idare müdahale eder. Hukuku idare bütün vatandaşların asgarî menabi temin etmeğe çalışır.

Fransa gibi İngilterede de küçüğe muhabbet «La culte Du petit» ve fert kendisini muhafaza etmeğe muktedir olamadığı bütün tehlikelere karşı devletin teminatı düsturları hüküm sürmektedir.

Hukuku idarenin terakkiyatı bu suretle izah olunur. Bu, berri Avrupa usulünün basit bir taklidi değildir. Ve İngiltere tarihinde bunun misalleri mevcuttur.

Britanya hukuku, bin senelik tekâmülü takip ederken mütevali bir takım münasebetlerden dolayı tadilâta uğramıştır. Esasını «Common Law» yani pek eski, evellerini bilen kimsenin bulunmadığı bir zamandanLeri tanılmış o- lan adetlerin, kaidelerin ve ilmi içtihatların hey'eti mecmuasını teşkil eder. Roma hukuku, Ticaret hukuku, ve Parle- mento tarafında kabul olunan kanunlardan terekkep eden mektubî hukuk «Statue Law» taamüli hukuka inzimam etmiştir.

Kurunu vüsta nihayetlerinde «L'Equity» nasafat mefhumunun iltihakı da hukuku idarenin yayılmasını mucip ol-

muştur. Taamülî hukuk, zamanın ihtiyaçlarına kifayet etmediğinden hukuku idare meydana gelmiştir.

Ehemmiyeti haiz meseleler ekseriya ihkak edilmiyordu. Çünkü eski hukuk bunları derpiş etmemişti, işte o vakit taraflar adliye nazırına müracaat ederler, o da nasafat esasile ihtilâfı hallederdi. Bu suretle teknik meselelere u- mumî hukuktan daha iyi tetabuk eden bir hukuku idareyi nasafat esasına yaklaştıran mütemmim bir hukuk teşekkül ediyordu. Bununla beraber hukuku umumiye, ferdî hukuk sahasında kalmış. Hukuku idare ise umumî menfaat sahasında mevkinî almıştır.

Her ne kadar Fransa gibi İngilterede dahi hukuku idare ile hukuku hususiye arasında umumî bir ayrılış yoksa da tabiat ve mahiyetteki tam bir tahalûf bunları birbirinden ayırmaktadır.

Hukuku idare pek yeni olduğundan bir istiklâlî haiz değildir. Ancak nisbî bir muhtariyeti vardır. Bu muhtariyetini kendisini an'anevî sistemin dar çerçevesine ithal etmek için bazı hukukçuların gayretlerine rağmen, muhafaza ediyorlar, zira hukuku idare, hukuku hususiyedeki ferdî temayüllerin artık tetabuk etmediği İktisadî ve İctimaî hale tevafuk ediyor. Hukuku idarenin inkişafı zaptedilmemiş bir zaruretin ifadesi demektir. «C. K. Ailen» «Law in Making» nam eserinin 372 inci sahifesinde aynen bizim hukukumuzun, hükümet kuvvetlerinin mantikî surette taksimini ve aynı zamanda fert ile devlet iktidarı arasındaki münasebetlerin halk esası üzerine tensikini temin edecek bir hukuku idare sistemi ile imkal edilmesi zarurîdir.» Diyerek bu lüzumu tasdik ediyor.

Hukuku idare, an'anevî kaideleri tahrip ve adlî sisteme yeni bir ruh infaz etmeğe çalışırken aynı zamanda adliye mahkemelerinin vaziyetini, zayıflatıyordu.

Fakat adliye mahkemeleri yine büyük bir nüfuz muhafaza ediyor ve bunu mazilerine borçlu bulunuyorlar.

Ferdî hukukun muhafazasında parlemenonun muk-

tezi olan adliye mahkemelerinin İngiltere meşrutiyetinin tekâmülünde kat'î tesisleri olmuştur.

Harbin ve meşrutiyetin muhafızı olan hakim, umu. mî haytın bütün sahasına müdahaleyi adet edinmişti. Ne merkezin kuvveti ne ademi merkezî olan camialar onun kontrolünden azade kalmamışlardır. Bunlar da muhakemenin usullerini kabul ediyorlardı. Sydney Webb diyor ki «Mahallî uzuvlar umumî hizmetleri» mahkemelere mahsus sekilerde ve zihniyete göre idare ediyorlar» bundan başka köy komünleri on dokuzuncu asrın iptidasında mahallî adliye memurları tarafından idare olunuyordu. Buna İngilizler «Justice of Peace» sulh mahkemesi diyorlardı. Görülüyor ki on dokuzuncu asırda mahkemeler bütün emir ve kumanda vasıtalarının ellerinden toplamışlardı. O vakit İngiltere kuvvetlerin tefriki mahkûmü olmaktan çok uzak olup kuvvetleri adliye mahkemelerinin lehine olarak birleşmişti. Mahkemelerin teşkilâtı da bu gayeye yardım ediyordu. Zira adalet, merkezdeki bazı yüksek hey'etlere tevdi edilmişti. Temyiz mahkemesi, istinaf mahkemeleri gibi bu mahkemeler şahsî vaziyetleri pek kuvvetli olarak temin e- den hakimden teşekkül ediyor. 1710 senesinden beri lâyenazillik imtiyazile teşhiz edilen hakimler istiklâllerini terakki aramakla azaltmışlardır. İngiliz mahkemesinin azalan, en meşhur hukukçular arasından alınmıştır. Bu mahkemeler mürakip silsilesinin basamaklarından geçmeğe muhtaç olmaksızın doğrudan doğruya hakimliğin en yüksek derecelerine çıkarılabilir. Bununla beraber hakimlik hükümet karşısındaki bu istiklâli adliye kuvveti bir takım müesseselerin gayri muntazam bir içtimai haline getirmemiştir. Bilâkis, adliye kuvveti iyi tanzim edilmiş, ve kuvvetli bir saltaya tâbi bir müessesesidir. Ve bu hal emsalden çıkmıştır.

Yüksek bir mahkeme tarafından kabul edilen tarzıhal istikbalde gerek o tarzıhali ittihaz etmiş olan mahkeme için, gerek madun mahkemeler için mutadır. Hakim, 1835 senesindenberi vazih ve kat'î olan bir tarzı halli kabul etmekten çekinemez.

.....1346.....

Mahallî mahkemelere hakim olan icra kuvvetinin mü- rakabesinden azade bulupan büyük mahkemeler idareyi kontrol etmek için bütün vâsi salâhiyeti haizdir.

Bu mahkemeler idari muamelelerin kanuniyetini takdir etmek, ve devleti vatandaşların tâbi olduğu kaidelere tâbi kılmak için devlet ve fertlere karşı aynı hukukî vasıtaları kullanırlar. Bunlar da Writs denilen karardır. Writs bir sultaya, bir kuvvete, bir muameleye men edilen onu salâhiyetini istimale yahut salâhiyet derecatma riayete icbara mecbur kılan kazaî bir emirdir.

Bu iktidar ile mücehhez bulunan hakim, umumî hizmetlerin ifasına müdahale ve idare edenlere emir eder, zira idare edenler kararları bunları bir «Writ» tasdik ve teyit etmedikçe doğrudan doğruya icra edemezler.

Binaenaleyh mahkemeler idarenin vermiş olduğu kararların doğruluğu ve kanuniyetini tetkik için bütün kolaylıklara maliktir.

Fakat mahkemelerin murakabeleri sathî bir murakabeye inhisar edemez. Bu murakabe idari kararların esbabı mucibesine şamildir.

Karaırlıyf zahiren usulüne mpvafık olabilir. Fakat umumî menfaata ve fertlerin hukukuna muhalif olmasalar bile kendilerde -kararlarla- münasebeti olmıyan bir takım mülâhazaların sevkile ittihaz edilmiş olabilirler.

işte esbabı mucibenin bu suretle takdir edilmesi keyfiyeti «ki buna Fransa hukuku idaresi salâhiyeti tecavüz şeklinde kabul etmiştir.» bir kaç senedenberi İngilterede mevcuttur. Mahkemelerce içtihatlarını idari davanın muhtelif şekillerine tevfiğ etmeğe ve umumî hürriyetleri kanuniyet maskesi altında gizlenen taarruzlara karşı himaye eylemeğe muktedir oluyorlar. Fakat böyle gayretlere rağmen adliye kuvveti ciddi bir takım zaaf sebepler almaktadır. Kuvvei adliye, mazinin sihrim muhafaza etmiş ise de hal onun bütün kusurlarını, istimal ile meydana atmıştır.

Bu kusurlar pek ağırdır; mahkemeler idareyi işkâl e- diyor ve ferdi pek noksan himaye ediyor. Mahkemeler yeni içtimai hayatın sırrını fena takip ediyorlar. Her ne kadar «Emsale» riayet ederek hukukun istkrarını temin ediyorlar. Fakat hukuku hareketsiz bırakıyorlar.

Binaenaleyh daima tekâmülde bulunan bir iktisat ve içinde hürriyetim silindiği siyasi bir nehiç tefevvuk halinde bulunan adli bir sisteme uyamazdı.

Hakim ihtilâfı betaetle hallediyor, eski ve masraflı usullere müracaat ediyor. Bundan başka hakim teknik salâhiyeti olmayarak ve itimat etmediği yeni bir hukuku ve başladığı idarî, şe'niyetleri bilmiyerek hükmünü veriyor.

Fazla olarak İçtimai ve İktisadi tahavvülâtın bütün devirleri adli ve mahkemelerin sönüklüğüle tebarüz etmiştir. İngiltere Tudors'lar zamanında zirâî ve kapalı iktisat yerine ticarî ve âlemşûmul iktisadî ikame ettiği vakit idare, mahkemelerin zararına olarak kuvvetlendi.

Mahkemelerin millî hayatın yeni şartlarına karşı aczi ve husumeti kendilerini feragate cebrediyordu, nite'kim bugünkü şartlar kendilerini İdarî kuvvetler lehine feragate mecbur ediyor. Mahkemenin inhitatı sebebi fertlerin noksan himaye edildiğine atfedilirse daha güzel ifade olunur.

Wrîts lerin -ki İdarî fertlerin mahkemeler tarafından kanuniyetin tasdikine dair olan mevzuattır- istimalinin halen faideleri azdır. Zira bu usul çok masraflıdır. Onu harekete getirmek güç ve çok uzundur.

Binaenaleyh vatandaş idareye karşı kendisini müdafaa etmekte tereddüt eder. İdare bu çarpık usulü haksız olduğu vakit bir silâh olarak kullanır. Ve ona müracaat edecek olanların cesaretini kırmak için onun uzun dava yollarına ve masraflarına sığınır, idamenin kendisine iras ettiği müteaddit hasarları tazmin etmesi şartile fert onun dilediği gibi hareket etmesine oldukça memnuniyetle inkiyat eder. Kuvvei adliyenin menfi vaziyeti burada maalesef hemen u- mumî gibidir.

.....1348.....

İngiliz hukuku «The king Can do no Wrong» «Kral aldanmaz» darbı meselinin beyan ettiği hükümet ademi mes'uliyetini kabul etmiştir. Bu kaide bazı tadillere uğramışsa da bunların mahdud olduğu nsbette uygunsuzdur. Hükümdarlık makamının istifade ettiği bu ademi mesuliyet imtiyazı vatandaşı aşağı bir mevkie koyar. Kuvvei adliyenin faikiyeti Garner'in «I» pek kuvvetli tâbiri gibi artık bir menfaati amme müessesesi haline gelen devlet faaliyetlerinin genişliğine uymaz. Hakim amme hizmetlerini tatil etmekle beraber ferdi de fena himaye eyler. Bu vaktile keyfi ve sıkıcı sayılan Fransız usuliyile yapılacak bir mukayesede netice tamamen İngiltere usulünün aleyhine çıkar: Fransada devlet mes uliyeti kaidedir. Ademi mes uliyeti istisnadır.

An' anevi usulün zaaflarını tasdik eden bir çok İngiliz hukukçuları bunun bırakılmasını arzu ediyorlar. Ve idarenin kuvvetlendirilmesini diliyorlar.

Yazan :
PHİLIPPE DEVELLE

Nakleden :
OSMAN NURİ
Cumhuriyet Merkez Bankası ve
sabık Dahiyeye Hukuk müşaviri

1) Garner: La conception anglo-americaine du droit in melaDges Houriou Sayfa 338 ve sonlan.

Muhtelif memleketlerin idare Teşkilâtları

Yugoslavya

Viyanada Haziran 933 de toplanan beşinci idare ilimleri kongresine giderken Yugoslavyanın idare merkezi olan Belgrada uğramış idik. Fırsattan bilistifade Yugoslavyanın idare teşkilâtı hakkında ufak bir tetkik yaptım, idareci arkadaşlarımız için faydalı olacağı kanaatle bu tetkikten istihsal ettiğim neticeleri hülâsatan aşağıya yazıyorum:

Balkan hükümetlerinden birini teşkil eden Sırbistan hükümeti umumî harpten sonra iki üç misli büyümüş ve Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı unvanını almış idi. 1930 senesinde yapılan İdarî teşkilât esnasında neşredilen bir kanun ile bu isim «Yugoslavya»ya tebdil edilmiştir.

Yugoslavya Dahiliye nezareti merkez teşkilâtı şöyledir:

Başta memleketin idamesinden mes ul ve kanunların tatbiki ile mükellef bir nazır vardır. Nazırın iki muavini olup bunlar yedi şubede toplanmış olan nezaret işlerini tedvir ederler. Yedi şube şunlardır:

- 1 — Devlet müdafaası
- 2 — Umumî emniyet
- 3 — İdare
- 4 — Muhtar idareler
- 5 — Teftiş
- 6 — Malî işler
- 7 — Kanunların tatbiki.

Birinci ve ikinci şubelere ait vazifelermuavinlerden biri, diğer beş şubeye ait vazifeler de diğeri tarafından rüyet olunur. Muavinlerin birer de kalemi mahsus müdürleri vardır. Bu suretle Dahiliye nezareti biri emniyet ve asayî-

.....1350.....

şe taallûk eden hususlarla meşgul olmak, diğeri İdarî işlerle iştiğal etmeğe üzere iki büyük kısma ayrılmış oluyor. Birinci kısım, birinci ve ikinci şubeleri ihtva eder ve memleketin umumî emniyet ve asayîşi ile meşguldür. Jandarma askerî mahiyette olup polisin emrine verilmiştir. Diğer üçüncü ilâ yedinci şubeler de İdarî kısmı teşkil etmektedir. Bunlardan üçüncü idare şubesi aynı zamanda zat işlerde de meşguldür

Muhtar idareler şubesi bizim mahallî idarelere tekabül eder. Kanunların tatbiki şubesi bilhassa umumî harpten sonra Sırbistan idaresine geçen memleketlere ait işlerle meşgul olur. Çünkü oralarda henüz asıl Sırp kanunları aynen tatbik edilmemekte ve muhtelif kanunlar tatbik olunmaktadır. Bu şube memlekette aynı kanunlar tatbik edilinceye kadar vazife görecektir.

Yugoslavyamn idare taksimatı:

Krallık 33 mıntakaya ayrılmış iken 3 Teşrinisani 929 tarihli bir kararnamei Kralî ile bu mıntakaların adedi 9 a indirilmiştir. 33 mıntaka küçük bir takım parçalardan mürekkep olduğu için idare noktasından faydalı görülmüyordu. Şimdi Yugoslavyada «Banovin» denilen 9 büyük mıntaka vardır. Bu mmtakalara tarihî isimler yerine geçen nehirlerin isimleri konulmuştur. Banlıklar birer milyondan ziyade nüfusu ihtiva eder vâsi mıntakalardır. «Banovin» e vilâyet te diyebiliriz. Hali hazırda 9 Banlığa tâbi 338 Si- rez yani kaza, ve bu kazalarda da Sirezki naçalnik yani kaymakamlar vardır.

Yugoslavyayı teşkil eden 9 Banlık yani vilâyet şunlar-
dır:

1 — Diav	Banlığı merkezi Gublina	
2 — Sav	»	» Zagreb
3 — Virbas	»	» Benaluka
4 — Litoral	»	» Split
5 — Dirina	»	»,» Saray Bosna
6 — Zeta	»	» Çitine

7 — Danup	»	»	Navi Sad
8 — Morava	»	»	Niş
9 — Vardar	»	»	Usküp

Bu Banlıkların haricinde kalan Zemon ve Pañçava Belgrad polis müdürlüğüne tâbidir. Her Banovin yani Banlığın başında bir Ban bulunur. Ban Dahiliye nazırının teklifi üzerine emirnamei Kralî ile tayin olunur, nazır payesinde bir devlet memurudur.

Dahiliye nazırı Banı tayin ederken Başvekilin muvafakatini almağa mecburdur.

Hükümeti merkeziyenin mümessili olan Banlar mintakaları dahilinde nizam ve asayişin temini ile mükelleftirler. Adliye, maliye, askerî dairelerden maada idare şubeleri Banlıklara tâbidir.

Banların vazâifini aşağıdaki maddelerde izah edebiliriz:

1 — Ziraat işleri:

Ziraat ve ıslahı hayvanat, ziraat odaları, kır bekçileri, meteroloji:

2 — Orman işleri:

Ormanların muhafazası, çoğaltılması ve kontrolü, avcılığın himayesi.

3 — Maden işleri:

Devlet tarafından idare olunanlardan maada madenlerin teftişi.

4 — Nafia işleri:

Yollar, köprüler, su yollarının tanzimi, sulama işleri, su işlerine ait kooperatifler.

5 — İktisat işleri:

Sermayeleri hisseler mümkasım şirketlerin, kooperatiflerin ve tasarruf için depozito kabul eden kredi müesseselerinin kontrolü, ticaret ve sanayi odalarının teftişi.

6 — Mesai ve İçtimâî muavenet işleri:

Amele taallük eden kanunlar ile İçtimâî kanunların

.....1352.....

hüsnü tatbikine nezaret, işin himaye ve teftişi, ameleye iş tedarik eden müesseseler ile amele ücretlerinin teftişi, harp malûllerine yardım, içimaî müesseselerin teftişi.

7 — Sıhhat işleri:

Sıhhiye ida/relerinin, doktorların, eczacıların ve bunlara müteallik cemiyetlerin, hastahanelerin, kaplıcaların teftişi ve murakabesi.

8 — Maarif işleri:

iptidaî mekteplerin tesis ve muamelâtı ile umumî ve hususî talî mekteplerin ve iptidaî fen mekteplerinin teftişi, mektep binalarının inşası, hüsnü muhafazası, bu işlere ait varidat ve tesis olunan cemiyetlerin murakabesi.

Hükümet emvalinin idaresi.

Görülüyor ki Banların çok geniş salâhiyetleri vardır. Bütün devlet muamelâtı Banın murakabe ve teftişi altındadır.

Yugoslavya hükümeti Banlıklar hakkındaki 929 tarihli kanunda bazı tadilat yapmıştır. Yakında meriyet mevkiine girecek olan bu kanun ile Banların salâhiyetleri daha ziyade genişletilmiş, hattâ kaymakamların azil ve nasp salâhiyetleri bile Banlara verilmiştir.

Banlardan ve naçalnik'lerden bahsedenken bunların maaşları hakkında da biraz malûmat vermek çok faydalı olur.

Bir Ban senede 18 bin ilâ 22 bin Dinar alır. (Yirmi Dinar bizim para ile takriben 46 kuruştur) Otomobil, mesken, tenvir ve teshin, hizmetçi masrafları hükümete aittir. Banlık-lara göre temsil tahsisatı da verilir. Naçalnik'lerin maaşı da 3800 ile 6000 Dinar arasında mütehavvildir. Kaymakamlığa tayin edilebilmek için altı sene idare hizmetinde bulunmak ve hukuk tahsilini bitirmek şarttır.

Banlara vazifelerini ifa hususunda yardım etmek üzere bir müfettişlik teşkilâtı vücade getirilmiş idi. iptidaları 22 kişiden mürekkep olan bu müfettişliklerin adedi 11 re indirilmiştir. Gelecek sene bunlar da lâğvedilecektir. Banlar

.....1353.....

bir taraftan hükümeti merkeziyenin mümessili olmakla beraber bir taraftan da vilâyetin hukuk ve menafiini muhafaza ile mükellef olan ve vilâyet namına istikraz akteden, taahhiidat akteden, ikamei dava eyliyen manevî bir şahıstır.

«Banovin» in bütçeleri: resmi munzamlar, hususî resimler ve vergiler, vilâyete ait emvalin varidatiyle vücade getirilir.

Hasılı Banovin yalnız İdarî bir cüz ütam değil, aynı zamanda mahallî menfaat ve ihtiyaçları temin ve tatmin edecek bir teşekküldürde. Banların nezdinde -Banovinliğin ehemmiyetine göre- 20 ilâ 30 azadan mürekkep bir meclis vardır. İstişarî bir hey'et olan bu meclisin azası bunların teklifi üzerine nazır tarafından tayin olunur. Bunların mütehassıslar arasından alınmasına itina edilir. Bu meclisler ahiren kabul edilen bir kanuna tevfikan bundan sonra intihap suretile teşkil edilecektir.

SABRI

Vilâyetler İdaresi umum
müdürtü

Lehistan İstatistik teşkilâtı

A. MERKEZİ İDARÎ İSTATİSTİK

I — Tarihçe

Lehistan hükümeti için, istatistiğe ait bazı malûmata malik olmak zarureti, Lehistan devletinin mücavir memleketler tarafından son ve kat'î taksimi yapıldığı 1795 senesinden çok evvel hissedilmişti.

Daha XII asırda başlıca malî gayelere binaen tanzim edilmiş bir sıra ihşaî hülâsalar vardır. Onsekizinci asırda da nüfusun tahriri için bazı tecrübeler yapılmıştı. Pek nakıs surette ve iptidâî şekilde yapılmış olan bu tahrirlerin levazımı - 1789 da yapılan son tahrire ait olanları müstesna olmak üzere - mevcûd değildir. O devirde Lehistanda, diğer memleketlerde de olduğu gibi, ihşaî mahiyette hiç bir müessese yoktu.

Lehistan, müstakil bir devlet olarak yaşayışına nihayet verdiği andan itibaren, istatistik te dahil olduğu halde, ida- rei umumiyeinin bütün muamelâtı Lehistanı aralarında taksim eden üç devlete, yani Rusya, Almanya ve Avusturya İmparatorluklarına intikal etmiştir.

XIX ncı asırda, eski Lehistan devleti arazisinde ilk istatistik büroları faaliyete başladı. Mamafih bunlar, yukarıda isimleri yazılan üç devletin merkezdeki idarelerinin taşra şubelerinden gayrı bir şey değildi.

Bununla beraber, ancak cihan harbi esnasında, müstakbel istiklâlin temelleri atılmak imkânı husûl bulduğu andadır ki, idarei umumiyeinin bir çok müteferrik uzuvları arasında, muvakkat bir istatistik teşkilâtı vücade getirilmesi düşünülmüştür.

15 Kânunusani 1918 tarihinde, hâlâ Almanların işgali altında bulunan eski Rus Lehistanı için, dahiliye nezareti nezdinde, «İstatistik şubesi» ihdas olundu. Bu şubenin vazî-

feleri, diğer bütün nezaretlerdeki şubelerin vazifeleri gibi, zaman az şümüllü idi; bütün kuvvet, hakikati halde, işgal idaresinin elinde idi. Şubenin mesaisi, eski Rus memurları yahut işgal idaresi memurları tarafından terk edilmiş olan istatistik malzemesini muhafaza etmek ve meydana koymaktan, ve bunların neşrini hazırlamaktan ibaret oldu.

13 Temmuz 1918 de, dahiliye nezareti nezdindeki, «İstatistik şubesi», «Merkezî istatistik ofisi» şekline kalbe- dildi. Mamefih bu yeni teşekküle ait mesai plânı pek mahdut surette tatbik edilebildi. Çünkü evVelen, bu tarihte ihdas e- dilen bütün Lehistan idareleri - merkezî ofis dahi dahil olmak üzere _ işgal kuvvetnin sultası altıdna idi; saniyen Lehistan memurlarının hakkı kazası Almanya ve Avusturya ya tâbi arazi üzeridne cari değildi. Bununla beraber, «Niyabet meclisi» nin kararnamesinde devlet istatistiği teşkilâtına ait olarak zikredilen prensipler, Lehistan devletinin ilk istiklâl senesinden itibaren kanun mahyetini haiz oldukları ve bu prensipler Lehistan cümhuriyetinde idarî istatistik teşkilâtına ait kanunun esasını teşkil eyledikleri cihetle, bu kanunun başlıca noktalarını burada zikretmek münasip görülmüştür.

İstatistik mesaisinin bir merkeze cem'i kararnamenin başlıca prensibini teşkil etmektedir. «Merkezî istatistik ofisi» nezaretlere gayrı tâbi bir ofis olup doğrudan doğruya nazırlar meclisi reisliğine merbuttur. Vazifesi, bütün nezaretlerin selâhiyetleri hududu dahilinde istatistik işlerini görmektir. «Merkezî istatistik ofisi» müdürü, istatistiğe ait meseleler konuşuldukça, nazırlar meclisi müzakerelerine, reyî istişari ile, iştirak eder. Prensip itibarile, «Merkezî istatistik ofisi», mütekabilen selâhiyetleri dahilinde her nezarete ait olanlar müstesna olmak üzere, bütün istatistik araştırmalarını mevkiî fiil ve icraya koymakla mükelleftir. Nezaretlere ait olan ihşaî malûmat, «Merkezî ofis» in tasvibi olmadıkça, icra mevkiine honamaz.

Her nevi istatistik tefahhuslarına ait pragram «Merkezî istatistik ofisi» tarafından yapılmak ve badehu nazırlar meclisince tasvip edilmek iktiza eder. Bütün ihşaî araştırmalar neticelerinin neşri, prensip itibarile, «Merkezî istatistik ofisi» ne mevdudur. Bununla beraber, nazırlar, ofisin tasvibinden sonra, kendi say ve ihtimamlarile yapılmış olan ih-

saî araştırmalara ait neticeleri neşrettikleri mecmualara derç etmeğe de selâhiyettardılar. Nihayet, kararnamede bir «Yük sek istatistik şurası» teşkili mevzuu bahistir. Bu şura «Merkezî istatistik ofisi» müdürünün, reisliği altında müteşekkil bir müşavere heyetinden ibarettir.

Lehista da istatistik teşkilâtı ihdasına dair olan bu ilk kararnamenin bir çok noktaları müphem olarak yazılmıştır; Bundan başka, geniş bir memleketin asrî ihtiyaçlarına cevap veremiyordu. Bunun için, Lehistan cümhuriyeti 1918 tarihinde tam olarak istiklâlini iktisap edince, yeniden hayat bulan büyük bir devletin ihtiyaçlarına tevafuk edecek surette bir teşkilât vücude getirmek gayesile, istatistik mesaisine müteallik kanunların ihzarına başlamıştır.

21 Teşrinievvel 1919 da Diyet meclisi -Diete Constitu- tionelle- İdarî istatistik kanunu ile Lehistan cumhuriyeti «Merkezî istatistik ofisi» ne ait nizamnameyi tasdik etmiştir.

Bu kanunun birinci madesi mucibince «Merkezî istatistik ofisi» İdarî istatistiğin en yüksek uzvudur, ikinci madde mucibince nazırlar meclisi gerek bir nüfus tahriri müna- sebetile ve gerek başka her hangi ihşaî araştırma sebebiyle, istatistik! malûmat vermeğe ahaliyi mecbur tutmak selâhi- yetini haizdir. Bundan da, ihşaî tefahhusatın - nekadar geniş olursa olsun - hususî bir kanun tedvinine ihtiyaç göstermediği istidlâl olunmaktadır.

Müteakip maddeler, bir taraftan, ihşaî beyanatın mahremiyetini halka temin etmek ve bu suretle fertlerin menfa- atlarını muhafaza eylemek (Madde: 4) diğer taraftan, ihşaî malûmatı vermek mecburiyetinin tahmil ettiği vazifelerin ifasını - bu vazifeleri yapmaktan istinkâf edecekler hakkında cezalar tayini suretiyle - tahtı temine almak noktalarını istihdaf ederler. Bundan başka kanun umumî tahrir nüfusun her on senede bir yapılacağını da kaydetmektedir.

İstatistik teşkilâtı ha'ındaki kanun «Merkezî istatistik ofisi» ne ait nizamname ile ikmal edilmiştir. Bu nizamnamede ofis teşkilâtına müteallik başlıca mebdeler ifade edilmiş bulunuyor ki, «Niyabet meclisi» kararında zikr ve beyan edilen mebdelere benzerler: «Merkezî istatistik ofisi» doğrudan doğruya nazırlar meclisine merbut, müstakil bir ofistir. Nezaretler selâhiyetleri dahilinde, fakat «Merkezî

istatistik ofisi» nin tasvibinden sonra, bazı istatistikler ya- pablrler. Kezalik bu kanun, «Yüksek istatistik şûrası» nm teşkilini de derpiş etmektedir.

Merkezî İdarî istatistik teşkilâtında yapılan son tadilât 1 haziran 1923 kanunile yapılan tadilâttır ki buna göre «Merkezî istatistik ofisi» nazırlar meclisine merbut olmaktan çıkarak dahiliye nezaretine tâbi olmuştur. Bu tadilât, ofis tarafından yapılan tefehhusatın ekseriyet itibarile, dahiliye nezaretine merbut memurini mahalliyei idarenin muavenetine lüzum hissettirmesine binaen yapılmış ve tatbikat noktai nazarından «Merkezî istatistik ofisi» nin bu nezarete tâbi olması arzu edilir mevaddan olduğu beyan edilmiştir. Hükümetin maksadı «Merkezî istatistik ofisi» ni dahiliye nezaretile birleştirmek değil, belki onu - hükümetin bir uzvu olmak itibariyle - dahilice nezaretine tâbi kılmaktır.

«Merkezî istatistik ofisi» nin dahili teşkilâtına gelince: bunda mesaisinin mütevalî inkişaf merhaleleriyle sıkı sıkıya alâkadar değişiklikler yapılmıştır.

1921 de nazırlar meclisince ittihaz olunan bir karar ile «Merkezî istatistik ofisi», geçmiş seneler zarfında ofiste toplanmış olan muhtelif istatistikleri tanzim emekle mükellef olmak üzere, 9 şubeye ayrıldı.

Bundan başka yeni bir şube, umumî tahrirî nüfus şubesi teşkil edildi. Bundan sonra «Merkezî istatistik ofisi» nin faaliyeti - bazan zaruret hasıl olunca tevsi dahi edilmiş olan- bu kadro dahilinde inkişaf etti. 30 Eyeül 1921 de bina, mesken, çiftlik hayvanatı ve ziraî imarat tahrirlerde müte- rafik olmak üzere, umumî tahriri nüfusa başlandı.

1923 senesinden itibaren, senayie müteallik istatistikler tertibine ve 1924 den itibaren dahi cinaî ve cezaî adliye istatistikleri tanzimine başlanmıştır.

1926 da «Merkezî istatistik ofisi» nde, ofisin neşriyatile iştiğal etmek vazifesile mükellef olmak üzere, bir «yazı işleri komitesi - Comite de redaction» teşkil edilmiştir, işte bu andan itibaren ofisin işleri pek ehemmiyetli bir terakki göstermeğe başlamıştır. Bilhassa sanayie müteallik istatistiklerde, sınaî müesseselerin hasılâtına ait yıllık hesap hülâsalarının neşri suretile, yapılan inkişaf lar kayt edilmeğe şayandır. Ofisin, en yakın devrei hayatı olan bu zamana ait

.....1358.....

İhsaî işlerinde vukua gelen tekemmülât hakkında tafsilâta girişmeksizin, pek mühim bir ameliyeye, 9Kânunuevel 1931 tarihinde yapılan ikinci nüfus tahriri ile teayyün eden noktaya nazarı dikkati celp etmeğe mecbur bulunuyoruz.

«Merkezî istatistik ofisi» nin teşkilâtı, varlığının ilk on yılında hayatın ilcaatı hazırasına uygun olmak maksadile bir kaç defa tadil edilmiştir.

Hali hazırda, «Merkezî ofis» 7 şubeye ayrılmıştır. Bundan başka nüfus, ziraat, sanayi ve saire tahrirlerine ait istatistikleri yapmakla mükellef olup kendine mahsus mahiyeti haiz bir vahit - Ünite - teşkil eden «Umumî tahrirler bürosu» nu da ihtiva eder,

Şurasını da ilâve edelim ki 1927 de «Merkezî ofis» nezdinde, İktisadî halin değişikliklerini tetkik etmek üzere bir büro teşkil edilmiştir. Sonra bu büro işlerin ve fiatların umumî hareketi hakkında tetkikat yapan «Lehistan enstitüsü» namile sanayi ve ticaret nezaretine tâbi bir müessese haline konmuştur.

Bir müddettenberi «Merkezî istatistik ofisi» nin teşkilâtına yeni bir ceryan verilmesi keyfiyeti tetkik olunmaktadır. Yeniden nazırlar meclisine raptedilmesi muhtemeldir. Kararın ne zaman verileceği kestirilemez.

II. — HALİHAZIR TEŞKİLÂTI

I. — Umumî vazifeler:

İhsaî araştırmaları bir merkezde toplamak keyfiyeti, Lehistan'da İdarî istatistik teşkilâtının esas prensibini teşkil eder.

«Merkezî ofis» e ait nizamnamelere göre, ahaliye bazı mecburiyetler tahmil eden bütün ihsaî tefehhuslar nazırlar meclisince kararlaştırılır. Ve «Merkezî istatistik ofisi» tarafından tatbik ve icra olunur. Daha çok geniş olan tefahuslar ise ofis haricinde yapılamaz. Bununla beraber, bazı idareler, muhtaç oldukları istatistikleri, selâhiyetlerinin hududu dahilinde, tanzim etmeğe selâhiyettardılar; şu şartla ki, yapacakları araştırmalara ait projeyi «Merkezî ofis» ile mutabık kalarak tertip etmiş olsunlar. «Merkezî ofis» ile aralarında ihtilâf çıkarsa, iş nazırlar meclisine Verilir.

Şu Kale göre ihşaî araştırmaların bir merkeze cem i tatbikatta tamamile caridir.

Esaslı mahiyette olan istatistik işleri arasında idareler tarafından bizzat fiil mevkiine konulanların başlıcaları şunlardır:

- a) Hastalıklar istatistikleri ve nakli mekân = Migration istatistikleri;
- b) Ormanlar istatistikleri ve hayvanat salgınları istatistikleri ;
- c) Maden sanayii istatistikleri;

ç) İşsizler istatistiği ve İçtimaî sigortalar istatistikleri;

d) Şimendiferler, vapurlar, otomobiller ve tayyarelerle yapılan nakliyat istatistikleri.

Bundan başka işlerin ve fiyatların umumî hareketi hakkında tetkikat yapmakla mükellef olan enstitü,, kendisine «Merkezî istatistik ofisi» tarafından verilmiş olan malûmatı gayrı kâfi aacylediği takdirde, ayrıca araştırmalar yapmağa da selâhiyettardır.

Bu bahsettiğimiz istatistiklerden mada, bazı vazifelerin ifası için, idarei umumiyenin muhtelif kısımları tarafından doğrudan doğruya toplanmış olan malzeme ianesile tertip edilen ve fakat ihşaî araştırmalar mahiyetinde olmıyan hülâsaları da zikretmek lâzımdır. Bunlar da meselâ, vergilerin matrahlarla hasılâtına ait olarak mükelleflerin verdikleri beyannamelerden ve buna benzer diğer vesikalardan çıkarılan istatistikler; arazinin pay edilmesi hadiselerine binaen «Ziraî hasılât nezareti» tarafından yapılan istatistikler; posta ve telgraf nezaretinin faaliyetini tasvir eden ihşaî hülâsalar ve sairedir.

1930 tarihine kadar, adliye nezareti tarafından verilen mücrimlerin şahsî kartlarına göre, «Merkezî istatistik ofis»i ince tanzim edilmiş olan cinaî istatistikler hassaten zikre şayandır. 1930 dan itibaren, mücrimiyete müteallik istatistik hülâsalarının tertibi vazifesi muhtelif adli dairelere ait bulunmaktadır. Cinaî istatistiklere ait son ve kat î hülâsaları da «Merkezî ofis»e adliye vekâleti vermektedir.

Şurası kayda şayandır ki «Merkezî ofis» haricinde

.....1360.....

tanzim edilen bütün istatistik hülâsaları -aynen veya muhtemel tadilat yapıldıktan sonra- neşredilmek üzere, «Merkezî ofis» e verilmektedir.

«Merkezî istatistik ofisi» nin «komün»lerde "istatistik muamelâtını tedvir ve temin edecek taşra teşkilâtı yoktur; fakat, ledelicap, gerek idarei umumiyyeye mensup mahallî uzuvlara, gerek İktisadî ve İçtimaî müessese ve şirketlere ve gerek hususî şahıslara «muhabirler» müracaat etmesine salâhiyet veren bir hükmü kanunî vardır.

2 — Merkezî idarenin kanunî şekli;

Yukarıda işaret edilmişti ki «merkezî istatistik ofisi», halen dahiliye nazırının sultası altında bulunan bir vahidi İdarîdir ve ihşai araştırmalar teşkilâtında yapılacak her türlü tebeddülât nazırlar meclisince karar altına alınmak lâzımdır. Bu hukukî vaziyet, İdarî istatistiğe müteallik olan ve başlıca mebdeleri yukarıda izah edilmiş bulunan kanunun hükümlerine dayanmaktadır.

İdarei umumiyenin muhtelif uzuvları nezdinde bulunan istatistik şubeleri, ait oldukları nazırlara tabidirler. Lâkin, yukarıda işaret edildiği veçhile, faaliyetleri, bilhassa kanunda zikredilen mecburiyete binaen ihşai işlere ait plânlarını «merkezî istatistik ofisi» nin tasvibine arz etmek suretiyle pek mahduttur.

3 — Ofisin başlıca şubeleri ve her birinin vazifeleri.

Hali hazırda, «merkezî istatistik ofisi», gerek tertibi tamamiye ofise ait olan, gerek diğer idareler tarafından tertip edilen bütün istatistikleri şamil olmak üzere yedi şubeye ayrılmıştır. Diğer idareler tarafından tertip olunan istatistikler, «ofis» in mevkutelerde neşredilmeden önce, ofiste inceden inceye tetkik ve ofisçe neşredilmek üzere kabul olunurlar. Bu veçhile, bütün ihşai hülâsalar bir merkeze, en son meydana istihzarlarına, «merkezî istatistik ofisi» ne cem olunurlar.

Daimî olan yedi şubeden başka, «merkezî istatistik o- fisi» nezdinde umumî tahrirler için de bir büro vardır ki kadrosu ihtiyaca göre genişletilir veya daraltılır.

«Ofis» in daimî şubeleri şunlardır:

- 1 — Umumî şube;
- 2 — Demografik istatistikler şubesi;
- 3 — Ziraî istatistikler şubesi;
- 4 — Sına' istatistikler şubesi;
- 5 — Ticaret, itibar ve münakalât istatistikleri şubesi;
- 6 — İçtimai istatistikler şubesi;
- 8 — İdarei umumiye ve umumî maliyat istatistikleri şubesi.

1 — UMUMÎ ŞUBENİN vazifeleri pek çoktur. Evvelen umumî mahiyette olan işler orada toplanır: Hey eti memurin, bütçe, muhasebe, idarei umumiye ve büro levazımı. Bundan başka, yardımcı mahiyette olan aşağıdaki servisler de umumî şubeye mülhaktır: Muhaberatı tevzi bürosu, istihbarat bürosu, tercümeler bürosu, ofis kütüphanesi, harita tersimi bürosu, neşriyat idaresi servisi, matbuaların tab ve şevki servisi, makine ile tatad servisi, ve nihayet kitabet dairesile provaların tashihi bürosunu ihtva eden neşriyat tahrir hey'eti.

İstihbarat şubesi, gerek müesseseler ve gerek eşhası hususiye tarafından, şifahen veya tahriren, istenilen ve matlup ihşaî vesaiki muhtevi olan her nevi neşriyata müteallik malûmatı vermek, yahut bahse mevzu olan malûmat henüz neşredilmiş değilse, istenilen ihşaî hülâsaları henüz tab edilmemiş olan malzemeye göre hazırlamak vazifesile mükelleftir. Bu malûmat yerli ve ecnebi müesseselere verildiği gibi yerli veya ecnebi eşhasa da verilir.

Tercüme bürosu, ofisin neşriyatının Fransızca yahut İngilizce metinlerini hazırlamak ve, icap ettiği takdirde, ofisin muhaberatını tercüme etmekle muvazzaftır.

Ofis kütüphanesi, evvel emirde, ihşaî ve İktisadî eserleri ve bahusus ecnebi mevkuteleri kolleksiyonunu ihtiva e-

.....1362.....

der ve bu itibarla, Lehistanın en mühim kütüphanelerinden biri sayılır. Elyevm
aşağı yukarı 36,000 cilt ihtiva etmekte ve takriben 700 mevkut risale almaktadır.

Harita tersimi şubesinde, ofisin mecmualarına konacak haritalar,
diyagramlarla kartogramlar hazırlanmaktadır.

Neşriyat müdüriyeti ofisin neşriyatını satmak ve sev- ketmekle meşguldür.

Matbuat servisi, tab işlerle ve ihşaî risalelerin şevki ile mükelleftir.

Makine ile tatad servisi, elektrikle işleyen makineler ve saire vasıtasile
yapılan tatad ile meşguldür; bununla beraber hususî şubelerde el ile müteharrik
bir miktar makineler de vardır.

«Merkezî istatistik ofisi» müdürü tarafından tayin edilen üç kişiden
mürekkep bir tahrir komitesi bu müdürün ri, yaseti altında olup neşriyatın umuru
tahririyesile muvazzaftır. Azasından biri başmuharrir vazifesini görür;

Bunun vazifesi komite tarafından ittihaz olunan kararların icrasına nezaret
etmek ve neşriyata müteallik amelî isleri idare eylemektir. Tahrir hey'eti ile
tashih bürosu başmuharrirre tâbidir.

«Merkezî istatistik ofisi» nin neşriyatı, muhtelif devlet matbaalarıyle hususî
matbaalarda basılır, istatistik mecmuaları = formulaire ile istatistik sual
cetvelleri ve dahilî ihtiyaçlara ait bütün evrakı matbua ise «merkezî istatistik
ofisi» nde basılır.

2 - DEMOGRAFİK İSTATİSTİK şubesine ait vazifeler, her sene ahalinin
miktarını temin etmek, evlenme, doğum ve ölüm istatistiklerini, tebdili mekân
istatistiklerini, ecnebilerin Lehistanda seyrü hareketleri istatistiklerini, askere
yeni alınanların istatistiklerini, kayıt ve zaptedilmiş hastalık vak'alarına ait
istatistiğin ve umumiyetle, sıhhi istatistikleri tertip etmektir. Ahiren tabîî ve
mutad olan hareketine ait istatistik ile askere yeni alman efrada müteallik
istatistik tamamen «merkezî istatistik ofisi»ne verilir.

Halbuki içerden dışarıya ve dışardan içeriye vaki olan muhaceretlere ait istatistikler, sıhhi istatistiklerle mukayyet ve mazbut hastalık vak'alarına ait istatistik «ofis» e tafsillatlı hülâsalar şeklinde takdim edilir. «Ofis» te onları neşredilecek bir hale koyar.

3 — ZİRAÎ İSTATİSTİKLER arasında, arazinin işletilmesine müteallik istatistik ziraî hasılat (zeriyat ve hasat, çiftlik hayvanatının kesilmesi, müstahsilei ziraiyenin kıymeti, hasılatı ziraiyenin fiyatı ve saire) istatistiği ve fiyatlar istatistiği -esaslı vesikalara istinaden- tamamiye «merkezî istatistik ofisi» ne verilir; ormanların işletilmesine ait malûmat ihşai hülâsalar şeklinde istihzar olunur.

4 — SINAÎ İSTATİSTİK şubesi sınaî müesseseler ile bunların malûmatı smaiyelerine ait istatistiği bizzat tanzim eder.

Maden hasılatına müteallik istatistik, buna ait bir kanunu mahsus icabında, sanayi ve ticaret nezareti tarafından tertip ve hülâsalar badettanzim «ofis»e sevkolunmak- tadır. Şurasını kaydedelim ki bu son seneler zarfında malûmatı sınaie istatistiği şayanı dikkat terakkiler göstermiş ve şimdi her sene yapılan hülâsalarda, küçük müesseseler müstesna olmak üzere, mamulâtı sınaiyenin hepsi gösterilmekte bulunmuştur.

5 — TİCARET, İTİBAR VE MÜNAKALÂT İSTATİSTİKLERİ ŞUBESİ nde şu istatistikler tertip olunur: haricî ticaret, faaliyeti iktisadiyeye müteallik şirketler, dahilî ticaret (kısmen), dahilî seyrü sefain ile nakliyat, istihlâkât, faaliyeti iktisadiyeyi teşvik zımında müteşekkil şirketler, itibar müesseseleri, Lehistan tediyat muvazenesi demiryolları, vapurlar ve tayyareler ile vukubulan nakliyata ait malûmat ile posta ve telgrafhanelere ait istatistikler rakamlı tablolar halinde «ofis»e teslim edilmektedir.

6 — İÇTİMAÎ İSTATİSTİKLER ŞUBESİ nde, vesaiiki asliyeye müsteniden, tertip edilen istatistikler şunlardır: 1 emeği sarfım müstelzim işler, ücret ve kazançlar, grevler,

cem'ani mukaveleler, amele aileleri bütçeleri, yeni inşaat, toptan ve perakende fiyatlar, bahayı hayat, işsizliğe, İçtimaî sigortalara, muaveneti içtimaiyeye ait istatistikler mesai ve muaveneti içtimaiye nezareti tarafından istihzar olunur.

7 — İDAREİ UMUMİYELER VE UMUMÎ MALİYAT İSTATİSTİĞİ ŞUBESİ, memleketin İdarî taksimatının kütüklerini = registres göz önünde tutarak atideki istatistikleri tertip eder: Diyet meclisine, senatoya ve idarei mülkiyenin muhtariyeti haiz uzuvlarına ait intihabat neticeleri; hukuku amme camiaları; devlet memurları; mezhepler; muhtelif amme idareleriyle hukuku amme şirketleri; tedrisatı umumiye; yangınlar; sigortalar (İçtimaî sigortalar müstesna) ; umumî ve mahallî muamelâtı maliye; muhtariyeti haiz mülkî idarelere merbut uzuvların faaliyeti istatistikleri. Bu şube, fazla olarak, belediye, (sancak = arron- dissement) ve (vilâyetler = departements) de istatistik büroları teşkilâtı ile de iştigal etmektedir.

Yukardaki ifadelerden şu netice çıkıyor ki «merkezî istatistik ofisi», ekseriyeti itibarile bizat ofis tarafından cem ve tadat olunan malûmata dayanarak tertip edilen resmî istatistiklerin hemen hepsini bir araya cem ediyor, imdi, istatistiklerin ekseri kısmı, bütün mesai _ proejnin tayininden ve mecmuaların tab'ından son ve kat'î tesviyeye ve neşre varıncaya kadar bütün mesai «merkezî ofis» te cereyan eder.

Kezalik, bütün umumî tahrirler -nüfus, sanayi, ziraat tahrirleri- umumî tecrübeler bürosunun tavassutile «merkezî ofis» tarafından icra edilir. İdarî istatistik teşkilâtına ait kanun mucibince umumî tahrirler Lehistanda her on senede bir yapılır. İlk umumî tahriri nüfus 30 Eylül 1921 de ve İkincisi 9 Kânunuevvel 1931 de yapılmıştır. İlk ziraî tahrir 30 Eylül 1921 tarihli tahriri nüfus ile bir zamanda yapılmıştır; İkincisinin 1930 senesinde yapılması tasarlanmıştı, fakat, İktisadî sebeplere binaen, devletin malî vaziyeti müsait oluncaya kadar tâvik edilmiştir. Ayni sebeplerden do-

layı, ikinci tahriri nüfus ile bir zamanda yapılması icap e- den, sınaî teşebbüsler tahriri umumiyesine de başlanamamıştır.

Arazi imarlarına ve sınaî teşebbüslere ait malûmatın başka bir suretle tedarkine çalışılıyor. Bilahassa, arazi imarlarına müteallik hususatta 1928 - 1931 devresi esnasında, her sene yapılan ziraî faaliyetlerin tesciline devam edilmiş ve ziraî tahrirlerin hasıl ettiği malûmatın ekseri bu sayede elde edilmiştir.. Buna benzer zir tahririn -ziraî tahrir şayet daha evvel hitam bulmazsa- 1935 senesinde yapılması tasavvur edilmektedir.

Sınaî teşebbüslere ait istatistiğe gelince: her sene maliye memurları tarafından verilen vesaike müsteniden «merkezî istatistik ofisi» nde tertip olunuyor. Malûmatı sınaie istatistiği ise «merkezî istatistik ofisi» tarafından en mühim sınaî müesseselere gönderilen sorgu kâğıtları vasıtasile yapılır.

4 — Ofis hey'eti memurini.

Merkezî istatistik ofisi» hey'eti memurin ve müstahdemini, 1931 senesinin ikinci altı ayı içinde, bütçe müşkülâtına binaen, mühim bir surette azaltılmıştır. Kezalik ofisin mesaisinde de bazı tahdidat yapılmıştır. Fakat pek cüz î miktarda olan bu tahdidat ihşaî mesainin yeniden tanzimi suretile telâfi olunmuştur.

Azaltılmadan önce «merkezî istatistik ofisi» nin hey- 'eti memurini hademe ve amele hariç olmak üzere 409 kişiden ibarettir. 1931 senesinin ilk ve 1932 senesinin ikinci altı ayı zarfında hey'eti memurinden 94 kişi çıkarıldı. Halen (1 Haziran 1933) heyeti memurin 315 memur, 31 kuriye ve 10 ameleden (mürettep, matbaacı, maikne amelesi) mürekkeptir. Memurlar şu suretle tevzi olunuyor.

Müdür	1
Şube şefi	7
Şube şefinin hukukunu haiz tadat ve tesnif servisi şefi	1

.....1366.....

Şube kalemlerindeki mesaiyi idare ile mükellef raportörler	50
Raportör muavinleri ile bazan büroların ve hususî servislerin mesaisini idare etmekle muvazzaf memurlar	41
Memurini fenniye ve muavine	215
Umumî ehemmiyeti haiz servislerin «Umumî şube»ye merbut başlıca memurlar şu suretle tevzi olunuyor:	

Makine ile tatad ve tasnif servisi: 1 şef, 6 makinist ve san'atkâr, kadın ve erkek -makinelere müstahdem. 5 1 memur ve 2 amele; kütüphane: 4 ajan; Harita tersimi bürosu: 3 ajan; Tahrir komitesi kâtipliği: 3 ajan; provaları tashiî bürosu: 7 ajan; neşriyat idaresi: 3 ajan; tab servisi: işlerin idaresile mükellef bir memur ve 8 amele.

Şurasını işaret etmelidir ki umumî tahriri nüfus neticelerinin tatad ve tasnifi gibi fevkalâde işler bir heyeti mah- susai memurin tarafından icra olunduğu halde, makine ile tatad ve tasnif servisi, «ofis» in yalnız mutad olan işlerle iştilal eylemektedir.

Halen umumî tahrir büroları heyeti memurini; «ofis» daimî memurları arasından seçilen (ve yukarıda işaret etti, ğimiz 31 5 kişi meyanında bulunmayan) 14 ajan ile, ihtiyaca göre tavzif veya terhis olunan, bir kaç muvakkat memurdan mürekkeptir. Şimdiki halde, ikinci umumî tahririn mutalarını tatad ve tasnif ile meşgul olan 337 memur var. dır; fazla olarak, 11 kuriye, ve 27 amele vardır.

Daimî memur olarak kabul edilebilmek için, namzetlerin, umumiyetle herhangi bir hizmeti ammeye girmek için lâzım olan vasıfları şahıslarında toplamış, ve bundan başka ihşaî işlerin mahiyeti hususiyesinin lâzımı gayri müfariķı olan bilgilere malik olmuş bulunmaları lâzım gelir.

Memurlar üç sınıfa taksim edilmişlerdir: Yüksek memurlar birinci veya ikinci sınıfa dahildirler.

Birinci sınıfa dahil olabilmek için, ajanların bilhassa şu iki esas şartı ifa etmiş olmaları iktiza eder: Bir yüksek

tahsil şahadetnamesine malik olmak, ve «merkezî istatistik ofisi» nin «imtihan komisyonu» huzurunda bir imtihan geçirmek. Bu imtihan şilhfâidir, yetiniz istatistik imtihanının bir de tahriri kısmı vardır. Bu tahrirî imtihan, komisyon tarafından verilen bir meseleyi (problem) yedi saatten ibaret bir mühlet zarfında halledip kaleme almaktır. Bundan başka, imtihana kabul olunmadan önce, namzet, bir kitap veya her hangi mevkuat mecmua ile, ihşai veya iktisadi meselelere dair bir etüd neşretmiş olması icap eder.

ikinci sınıftan bir memuriyete girmek için iktisabı lâzım olan şartlar hemen hemen aynıdır. Yalnız yüksek tahsil şahadetnamesi lâzım olmayıp, talî tedrisat diploması kâfidir; İlmi bir eser vermeğe mecbdriyeti yoktur; imtihan programı, bahusus istatistik bahsinde, çok dardır.

Muavin sıfatile alınan memurların çoğu hususî mukavelelerle mahiyetinde şahsî kontratolarla alınırlar. Yukarıda işaret ettiğimiz 14 daimî memur hariç olmak üzere, umumî tahrir bürosu, hizmetleri şeraiti hukuku hususiye prensiplerine müstenit olan, muvakkat memurlardan mürekkeptir.

«Merkezî ofis» memurlarının maaşlarına gelince: Bu maaşlar, devlet memurlarının idarei umumiyyeye mensup olanlarına verilen maaşlara muadildir. Bu son zamanlarda, Bütçe müşkülâtına binaen, bu memurların maaşları bir çok tenkihata uğramıştır. Maaşlar halen şöyledir:

Müdür	Ayda 800 ilâ 1200 Zloty(I)
Şube şefi	» 650 » 900 »
Kâtiplerin işini tanzim eden	
Raportörler	» 300 » 600 »
Raportör muavinleri	» 200 » 350 »

Muavin memurların maaşı daha azdır. Azamîsi ayda 150 zloti ye balığ olmuyor. Bu maaş memurun vaziyetine (daimî veya mukaveleli), hizmet müddetine ve ailenin vaziyetine göre değişir.

(I) Zloti takriben yirmi dört Türk kuruşudur.

.....1368.....

5 — İstatistik kanunu.

Lehistaında istatistik kanununun başlıca mebdeleri iki noktada icmal edilebilir:

1) Lehistan cumhuriyeti nazırlar meclisi ahaliyi ihsaı malûmat vermeğe mecbur kılmak salâhiyetini haizdir;

2) İstatistiğe müteallik bütün araştırmalar ve bütün neşriyat «merkezî istatistik ofisi» nde toplanır.

Diğer idareler tarafından yapılan ihsaî araştırmalar «merkezî istatistik ofisi» nce tasvip olunmak icap eder, ihtilâf zuhurunda karar vermek salâhiyeti nazırlar meclisindir.

«Merkezî istatistik ofisi» nezdinde istişarî mahiyette bir teşekkül -yüksek istatistik şurası- vardır ki rıyaseti «merkezî istatistik ofisi» müdürîyetine mevdudur. Reis vekili dahiliye nazırınca şura azası arasından seçilir.

a — Lehistanın belli başlı şehirleri belediyelerinin istatistik büroları müdürleri:

b — Dahiliye nazırının muvafakatile, mensup oldukları nazırlar tarafından yüksek istatistik şurasına mümessil göndermeğe salâhiyettar kılman sınaî, ticarî, ziraî ve saire cemiyetlerinin mümessilleri.

c — Dahiliye nazırının muvafakatile maarif nazır tarafından kendilerine salâhiyet verilen fennî müesseseler mümessilleri.

ç — Yüksek mektepler -maarif nazırının muvafakatile dahiliye nazır tarafından tayin edilen- istatistik ve İlmî istatistik profesörleri.

d — Bütün nezaretlerin -nazırlar tarafından memur edilmiş mümessilleri.

«Merkezî istatistik ofisi» şubeleri müdürleri yüksek şuranın içtimalarında hazır bulunurlar; bir reyî isitişareleri vardır.

6 — Tadad ve tasnif aletleri:

İhsaî malûmatın tasnifi, prensip itibarile, tasnif daire-

sinde yapılır. Hollerith ve Powers sistemindeki makineler ile muhtelif markalı hesap makineleri bu dairede bulunur. Hususî şubelerde ancak cari işlere mahsus ve nisbeten az bir takım el makineleri vardır. Umumî tahrirler bürosunda da tahrir vesikalarını tasnif için sureti mahsusada yapılmış bir mikatr makineler vardır.

«Ofis» in mutat işlerine mahsus makineler şunlardır:

a — Hollerith sistemindeki makineler: 1 zımba makinesi, 4 kontrol makinesi, 1 seçip ayıran makine ve 2 tabülâtris.

b — Powers sistemindeki makineler: 30 zımba makinesi, 19 ayırıcı makine ve 2 tabülâtris.

c — Hesap makineleri: 1 - Elektrikliler: 1 1 Sünstrant, 1 Dalton ve 1 Marchant; 1 1 - Manivelâlilar: 2 Mercedes, 24 Sünstrant ve 4 Bürug;

ç — Hesap makineleri: 106 muktelif sistemde;

d — Diğer makineler: 5 Loğa Calculator.

Bundan başka Powers sisteminde bir miktar eski makineler (2 7 zımba, 10 ayırıcı, 1 tabülâtris) vardır ki ekseri istimal edilemezse de bazıları, ufak bir tamirden sonra, tahrir mutalarının tasnifinde kullanılması mümkündür.

9 Kânunuevvel 1931 nüfus tahriri için Powers sisteminde manivelâlî 100 zımba, Hollerith sisteminde 9 otomatik zımba ve Powers sisteminde 8 ayırıcı makine satın alınmıştır. Bundan başka, her ihtiyaç hasıl oldukça, Hollerith sisteminde 15 - 20 ayırıcı makine kiralanması da mutasavverdir.

«Ofis» in kullandığı diğer makineler arasında Hollerith ve Powers makinelerine verilecek istatistik fişlerini basmağa mahsus makineleri, biri büyük, biri küçük iki adet tab makinesini, bir tipograf makineyi, bir dikip kaplayan makineyi, adres yazan iki makineyi, matbaacılığa ait her nevi aletleri zikretmek lâzımdır.

«Merkezî ofis» in bir atölyesi de vardır ki ehemmiyet-

.....1370.....

siz tamirat hep orada yapılır. Ve hatta istatistik makineleri için küçük yedek parçaları bile orada imal olunur.

8 — Neşriyat.

«Merkezî istatistik ofisi» nin neşriyatı, bir taraftan, «ofis» in yaptığı istatistik araştırmalarını ve, diğer taraftan, bütün diğer umumî müesseselerin ve hatta bazı hususî müesseselerin topladıkları malûmatı ve, nihayet, ihşâî nazariyatı ihtiva eder. Bu suretle «ofis» in neşriyatında muhtelif mahiyette bir tenevvü hasıl olmaktadır.

1931 senesi zarfında, neşriyat, İktisadî sebeplere mebnî, adeden mühim bir tentezzüle uğramış iseler de muhteviyatları, prensip itibarile, değişmemiştir.

Hali hazırdaki neşriyat şunlardır:

- 1 — Moly Rocznik Statyczny (küçük istatistik yıllığı) Lehçe;
- 2 — Concise statistical Year _ Book of Poland İngilizce ;
- 3 — Petit Annuaire Statistique de la Pologne Fransızca ;
- 4 — Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej (Lehistan Cumhuriyeti İstatistik yıllığı) Lehçe;
- 5 — Wiadomości Statystyczne (istatistik haberleri) Lehçe - Fransızca;
- 6 — Kwartalnik Statystyczny (üç aylık istatistik mecmuası) Lehçe - Fransızca;
- 7 -- Statystyka Pracy (çalışma istatistiği) üç ayda bir çıkar. Lehçe - Fransızca;
- 8 -- Statystyka Cen (fiyatlar istatistiği) üç ayda bir çıkar. Lehçe - Fransızca.
- 9 — Handel Zograniczny Polski i Wolenge miasta jdanska (Lehistan ile Danzig serbest şehri haricî ticaret) aylık mecmua, Lehçe - Fransızca;
- 10 — Statystyka Polski, Serja A. i Serja B (Lehistan

istatistiği seri A, B) gayri muntazam surette çıkar. Lehçe - Fransızca;

11 — Skorowidz miesjescowosci Rzeczy pospolitj Polskicj (Lehistan Cumhuriyeti ahvali mahalliye fihristi) ;

1 2 — Diğer müteferrik neşriyat (istatistik atlası, idari coğrafya haritaları ve saire).

Küçük istatistik yıllığı ile Lehistan Cumhuriyetleri istatistik yıllığı istatistiğinin her sahasına ait en mühim mutaları beynelmilel hülâsalarla birlikte ihtiva eder.

İstatistik haberleri, bahusus İktisadî istatistiklere ait en son mutaları hülâsatan ihtiva cyler.

Üç aylık istatistik mecmuası nazariyatı, tatbikat, istatistik teşkilâtı, istatistik vesaikına müstenit -fakat Lehistan istatistiği mecmuasında neşredilen malûmatı adediyeenin basit tahlilinden çok yüksek- ilmî tettebbüat gibi mevaddı ve bundan başka bir havadis = Chronique, tebligat, raporlar ve kitabiyat kısımlarını muhteva bulunur.

Çalışma istatistiği, amele işine müteallik ihşaî araştırmalar neticelerini, sayın şeraitini ve İctimaî sigortaları neşreder.

Fiyatlar istatistiği, toptan ve perakende fiatlara ait adedi mutaları gösterir.

Lehistan Cumhuriyeti haricî ticareti, ithalât ve ihracata müetallik mutaları havidir.

Lehistan istatistiği, asıl istatistik vesaikini en tafsilâtlı icmaller şeklinde kâmilten şamildir. Bunun iki serisi vardır. Biri «Seri 1» büyük forma halindeki neşriyata mahsustur. Ve B serisinde -istatistik hareketleri mecmuası büyüklüğünde bir forma ile- daha küçük mikyastaki neşriyatı mutevi- dir. Haricî ticaret istatistik yıllığı ve yine yıllık olarak neşredilen daha bir çok neşriyat bu B serisine dahildir. Lehistan istatistiği gayri muntazam surette, ihtiyaç görüldükçe, neşrolunur.

Tahrir işleri, tahrir heyetine aittir. Bu heyet, «merkezi

.....1372.....

ofis» müdürü tarafından tayin olunan ve binnefis kendisinin iriyaseti altında bulunan 3-5 kişide mürekkeptir. Heyeti azası «ofis» in yüksek memurları arasından seçilir.

Diğer idarelerce tertip olunan istatistiklere gelince: yukarıda işaret eylediğimiz veçhile, bunlar, tertip olundukları idarenin neşrettiği risalelere dercolumur. Bu risaleler mevkut neşriyat mahiyetinde değildir.

8 — Bütçe.

Son iki malî sene zarfında, «merkezî istatistik ofisi» nin bütçesi, zuhur eden bütçe müşkülâtına binaen, hissolu- nacak derecede tazyik olundu. Normal olan son malî sene «Lehista senei maliye nisanının birinci günü başlar ve ertesi sene martının 31 inci günü biter», 1929 - 30 senesi oldu. O sene «ofis» in alelade hakikî masrafları 2.949.500 zloti ye baliğ oluyordu. Adî masraflardan başka fevkalâde masraflar da vukubulmuştu. Bunlar, evvelden beynelmilel istatistik enstitüsünün on sekizinci içtimama ait masrafları kapatmağa mahsus mebaliği; saniyen ikinci umurnî tahririn icrasına müteallik ilk mesaiye ait mebaliği gösterir yekûnu 449.500 zloti ye çıkar. Bu masraflar «ofis» in mesaisinin tabîî cereyanına asla tesir etmemiştir. Bu malî senede yapı, lan adi masraflar şu suretle tevzi olunuyordu: Memurlar % 26,7; neşriyat masrafları % 16,1; makinelerin muhafazası ve tamiri ve bunlar için kiralanan bina masrafları % 2,4.

1932-33 malî senesi bütçesi «merkezî istatistik ofisi» nin adî masrafları için 2.024.800 zloti kabul ediyor. Bu mebaliğ şu veçhile tevzi olunuyor: Memurların maaşı % 59,8; neşriyatın tab'ı masarifi % 13,6; makinelerin muhafazası ve tamiri ve bir bina icarı % 2,7.

Aynı bütçede görülen fevkalâde masraflar 1.800.000 zlotidir. Bu mebaliğ umumî tahririn mutalarını tadat ve tasnif için yapılacak masrafları kapatmağa mhsustur.

«Merkezî istatistik ofisi» nin masarifi ile «kanun mucibince istifa olunan istatistik resimlerinden ve neşriyat sa-

tısından mütchassil «varidatı» Lehistan Cumhuriyeti bütçesinin mütemmim eczasındandır. Bundan da istidlal olunur ki masraflar varidata göre yapılmış değildir. Ve binaenaleyh varidatın fazlalığı yahut zuhur eden açık «merkezî istatistik ofisi» nin masraflarının artması veya azalması hususunda hiç bir tesir yapmaz.

«Merkezî ofis» in en çok varidatı, ithal veya ihraç olunan ticaret eşyasının girerken ve yahut çıkarken verilen gümrük beyannamesi üzerine istifa olunan resimlerden hasıl olur. Bu resimlerin gümrük resmile hiç bir münasebeti yoktur. Diğer varidat hemen umumiyetle neşriyatın artısından hasıl olur. 1931-32 de, umumî buhran sebeble 1.545.500 zelotiye tenezzül etti.

9 — Neticeler.

Lehistanda resmî istatistiğin hali hazırdaki vaziyeti ve inkişafı hakkında verdiğimiz bu hakikî tasviri vücuda getirdikten sonra, ehemmiyeti büyük olan bazı neticeleri izah edelim. Her memleketi masraflarını kısımağa icbar eden cihan buhranının mucip olduğu bütçe tenkihatı bertaraf edildikten sonra, mülâhazatımızı son normal yıla göre yürütmek -zannımızca- çok doğru olur. 1929-30 dan itibaren olan bu normal yılda resmî istatistik için yapılan masarifi 3 milyon zelotiden ibaret ki 337.000 İngiliz lirası demektir. İdarî istatistiğin şimdiki teşkilâtına göre bu masraf bizce aşağı yukarı kâfidir ve mühim miktarda arttırılmasına lüzum yok gibidir.

Ihsaî araştırmalar teşkilâtına gelince: Bu teşkilât -iti- kadımızca. ilcaatı hazıraya muvafık ve yalnız bazı tadilâta muhtaçtır. Evveli emirde ihsaî işler, idarei umumiyenin diğer uzuvlarına nisbetle, daha büyük bir istiklâl temini arzuya şayandır. Bu gayenin istihsali «merkezî istatistik ofisi» nin, dahiliye nezaretlerine merbût olacağına, evvelce olduğu gibi, nazırlar meclisi reisine tâbi olmasile mümkündür. Bu vaziyet «ofis» in haysiyetini diğer nezaretlere ve umumî müesseselere karşı yükseltecektir.

.....1374.....

İstatistiklerin bir merkeze toplanması hususunda ehemmiyetsiz olmakla beraber halen bazı mevani mevcuttur, fakat «ofis» in diğer nezaretlere karşı vaziyeti -yukarıda söylediğimiz gibi- değişince bu manilerin yavaş yavaş zail olacağı ümit olunabilir.

Temenni edilecek bir ıslahat noktası daha vardır: «merkezî istatistik ofisi» nin işlerin ve fiyatların umumî hareketi hakkında araştırmalar enstitüsüne daha samimî olarak merbut olması. Şimdiki halde, bu enstitü sanayi ve ticaret nezaretine merbuttur ve, araştırmaları ekseriya «merkezî istatistik ofisi» nin araştırmalarile mütevazî olduğu halde, büsbütün ayrı bir müessese teşkil etmektedir.

B. — BELEDİYE İSTATİSTİKLERİ

Lehistanda, diğer mahallî hizmetlerden ayrı olarak istatistik bürolarına malik olan 1 2 şehir vardır. Bundan başka 1 2 şehir de vardır ki onlar da az çok birer belediye istatistiği tanzim olunmaktadır.

Bu 24 şehir arasında, on dördü istatistiğe mahsus mecmualar da neşrederler: Varşuva: Varşuva şehrinin istatistik yılığı ve aylık istatistik mecmuası; Lodz: Lodz şehrinin istatistik yılığı; Poznan: Poznan şehrinin istatistik yılığı ve ihşaî malûmat «aylık bülten»; Krakovi; istatistik malûmatı «aylık bülten»; Bydgoszcz: Bydgoszcz şehrinin istatistik yılığı, ve ihşaî malûmat «üç aylık bülten»; So- noviec: Uç aylık istatistik mecmuası.

Belediye istatistik büroları, belediye istatistik kongrelerini ihdas etmişlerdir. Bu kongreler 1291, 1923, 1929, 1930 da toplanmışlardır. Kongrelerin bir icra komitesi vardır, ki kongrelerin daimî bir İdarî uzvudur; bir de tecrübe komitesi vardır ki vazifesi (Leh şehirleri yılığı)nda istatistikler neşretmektir. Bu yıllık, şimdiye kadar, iki defa ints. şar etmiştir: 1928 ve 1930 da.

C — ÜNİVERSİTELERDE

Millî istatistik cemiyetlermdfe istatistik

Bütün Lehistan Üniversiteleri ile diğer bazı yüksek tedrisat müesseselerinde istatistikler kürsüleri vardır, ki tedrisat ve tatbikata şamildir. Bir çok müesseselerde, mevkut olmak üzere, risaleler neşredilmektedir.

Bilhassa istatistik işlerle iştigal eden müesseseler Lehistanda yoktur. Maamafih bütün büyük şehirlerde: Varşova, Poznan, Krakovi, Lwow şehirlerinde bir takım İktisadî cem iyatı ilmiye vardır ve bu programları istatistik meselelerini de muhtevidir.

Umumî ve hususî müesseselerin hepsinde, meselâ İçtimaî ve İktisadî cemiyetler, devlet bankaları, esham bankaları, büyük sanayi ve ticaret müesseseleri gibi chemmiyeti haiz olmalarda birer istatistik bürosu vardır.

M. SZTUM DE SZTREM

Lehistan cumhuriyet merkezi
İstatistik ofisi müdürü

ALİ KEMALİ

Bilecik Valisi

Cihan idare hayatına ait bazı malûmat

Fransa hükümeti dairelerinin bu sene yeni memur almaları mühim münakaşalara sebebiyet verdi

Geçen sene Fransanın resmî gazetesi Fransa memurlarına dair iki maddelik bir kararname neşretti. Bu kararnamenn başına, Reisicumhura bu hususta takdim olunan raporun bir sureti de konmuştu. Bu raporda deniliyordu ki: «Hükümetin bugün içinde bulunduğu malî vaziyet, kendisini müstacel bir şekilde bütçenin masraf kısmında tenzilât yapmağa mecbur etmektedir. Maliye nezareti bu bapta yaptığı tetkikat neticesi malî vaziyenin ıslahı için umumî bir program vücade getirmiştir. Parlamentoya tevdi edilecek olan bu proğrama ait lâzım gelen muamelenin bitmesini beklemeden Devlet dairelerinin muhtelif dairelerdeki hizmetlere bundan böyle yeniden memur alınmamasına alelacele karar verilmekliğin mümkün. Ve böyle bir kararın da 25 Şubat 1875 tarihli kanunu esasının 3 üncü maddesi mucibince kendisine bahşoîunan salâhiyete istinat ederek Reisicumhur tarafından isdar olunan bir kararnama ile ittihaz edilebilmesi kabil olduğunu düşündük.»

Mezkûr rapora nazaran Devlet dairelerine yeni memur alınmamasına ait verilen bu karardan şu faideler bekleniyordu: Dairelerdeki lüzumsuz memuriyetler ortadan kalkacak, çalışma usulleri ıslah edilecek, diğer memurların faaliyetlerinin de daha fazla verimli bir hale gelmesi temin edilecekti. Yalnız böyle bir kararın dairelerin bazı kısımlarındaki işlerin büsbütün durmasına sebebiyet vermek gibi tehlikeli bir vaziyet ihdas etmesi ihtimali de nazarı dikkate alınarak tahdidat ancak münhal memuriyetlere hariçten alınacak unsurlara karşı vazolunmuş ve deniz, kara askerî kuvvet ve kıt'aların bu mukarrerattan müteessir olmaması için mezkûr kararnama şu şekilde isdar olunmuştu:

Madde 1 — İkinci maddede zikredilen şartlar dahilinde verilecek müsaadatla yapılacak icraat müstesna tutulmak üzere Devlet dairelerine ve müesseselerine bu kararnamenin neşri tarihinden itibaren 1933 senesi Kânunuevvelinin 31 inci gününe kadar yeniden memur, amele ve müstahdem alınmıyacaktır. Deniz ve kara askerî kuvvet ve kınalarının kadrolarına ise 1933 senesi bütçe kanununda tespit edilmiş olan adedi geçmemek üzere memur alınabilecektir.

Madde 2 — Birinci maddede zikredilen istisnâî şekiller ancak Maliye nazırı ile alâkadar nazır tarafından tasvip edilerek imzalanmış kararnamelerle tatbik olunabilecek keza Tekâüt Nezareti tarafından harp malûllerine tahsis edilmiş olan memuriyetler de bu meyhana dahil bulunacaktır.

İşte bu kararname Fransa matbuatında uzun bir münakaşaya sebebiyet verdi. Bir kısmı bu tedabiri pek yerinde buldukları halde diğerleri bu hareketi, başta Temps gazetesi olmak üzere, vatandaşların hakkına yapılmış bir taarruz gibi telâkki ederek tenkit ettiler. Muhtelif mekteplerin ' ta- lebelrine kendilerinin ileride Devle memuriyetlerine alınacakları vadedilerek oralara girmeleri temin olunmuş iken bu kararname ile gerek onların gerekse muhtelif dairelerde memur namzedi olarak çalışmakta bulunanların haklarının ziyaa uğradığını iddia ettiler. Buna rağmen hükümet kararından dönmedi. Şimdi sene nihayeti gelmek üzeredir. Bakalım Fransa hükümeti yukarıda zikrettiğimiz raporda yazılı olduğu veçhile malî vaziyetin ıslahı için yaptığı umumî programı Parlamentoya tevdi ederek dairelere yeniden memur alınmaması hususundaki tahdidatı da o meyanda mı halledecek, yoksa mevcut kararnamenin tatbikinin temdidini mi talep edecek? Yahut yapılan tenkitleri ve vukua gelen mahzurları nazarı dikkate alarak bu ihtiyatî tedbirden büsbütün vaz mı geçecek?

Devlet ve memurlar

«Illustration» mecmuasının 23 Eylül 1933 tarihli nü-

.....1378.....

hasına sabık Fransa Başvekili Mösyö «Andre Tardieu» tarafından «Devler ve memurlar» serlevhası altında bir başmakale yazılmıştır. Bu makale içinde Fransız memurlarının hayat ve mukadderatına ait mühim esasattan bahsedildiği için hülâsatan naklediyoruz:

«Her yerde olduğu gibi Fransada da medeniyetin tekâmülü neticesi olarak müşterek ihtiyaçlar arttığı cihetle u- mumî idare tevessü ve inkişaf etti. Bugün Fransada devlet, vilâyetler ve komünler idarelerinin hizmetlerinde çalışan memurların adedi bir milyonu geçmektedir.

Hükümetin gayesi hizmetlerin lâyükile ifasından ibaret olduğuna nazaran memurların vazifesi de binnetice bu hizmetlerin icrasını temin eylemektir. Memurların sahip olmaları icap eden vasıflar ve onlara verilen kuvvetler kanunu esasi ve diğer kanunlarla tayin edilmiştir. Vaziyetleri ne hukuku umumiye, ne de hukuku hususiye ile bir tezat teşkil eylememektedir.

Hükümet, umumî hizmetleri bizzat ifa eylemediğine göre memurları bunların icrası hususunda vekil tayin etmiştir. O halde memurlar sade gördükleri işler dolayısıyla değil, o teşkilâtı temsil etmeleri neticesi tarif ve tavsif olunurlar ve en büyük hizmetleri ifa eden memurlardan tutun da en basit işlerde kullanılan memurlara kadar hemen hepsi bu çerçevenin içine dahildirler. Çünkü ötekilere de berikilere verilen emirler devlet namına kanunun tatbiki ve menfaati umumiye hâdim olmak gayesine matuftur. Binaenaleyh parlamantarizim ile idare olunan memleketlerde meclislere karşı mes’ul olan hükümete memurların kat î mutavaatı bu mesu’liyetin vücade gelmesinde esas olan şartlardan biridir.

İşte asırlardanberi mekteplerde tedris olunan nazariyelere ve tecrübe ile elde edilen neticelere nazaran hakikat budur. Fakat son senelerde bu esasata riayet edilmemeğe başlanmış ve nihayetsiz bir anarşiye düşülmüştür»

* * *

Memurlar hakıknda yukarıda mevzuu bahsettiğiniz esasata Fransada eski devirlerde tesadüf etmemiz imkânı yoktu. Çünkü o zamanlar memurlar muayyen bir disipline tâbi değillerdi. İşleri kötürü deruhte ederler ve maiyetlerindeki kâtiplerin maaşlarını bizzat kendileri verirlerdi.

Fransada asri idare makinesinin kurulmaya başlanması konsüllük ve imparatorluk devirlerinden iptidar eder. İşte o andan itibaren de bir memurlar meselesi, onların hakları ve vazifeleri hususâtı meydana çıkar.

Evet, ilk düşünölen meselelerden biri memurların hakları bahsi olmuştur. Çünkü meselâ 1 842 deki vaziyet hakkında yazılan şu satırlar o zamanlar onların haklarının hiç te nazarı itibara alınmadığını gösterir.

Tocquville diyor ki: Hükümet müşterilerini arttırmak, ekseriyeti elde etmek için boyuna memurlarını çoğaltıyordu». Balzac ise şöyle yazıyor: «Hükümet kullandığı memurlar ne kadar çok olursa kendisinin de o derece kuvvetli olacağına kanidi».

İlk Cumhuriyetçiler bu zihniyeti ortadan kaldırmaya çalışmakla beraber gene 30 sene kadar işlerin o hal üzere devam edip gitmesine mani olamadılar. Hatta 1902 Haziranında valilere gönderilen bir tamimde «Her nevi umumî hizmetlere alınacak memurlar hakkında siyasî içtihat meselesine dikkat edilinesi» tavsiye ediliyordu. Hülâsa 1830 danberi memurların ne maddî, ne de manevî vaziyetlerinin ıslahına teşebbüs edilmemişti. Memurlar yalnız «Flakkı müktesep» lerindcn istifade ederek iktidar mevkiinin hüsnü teveççühünü kazanmağa çalışıyorlardı. Fakat onların dertlerini dinliyen yoktu. Memurlar bu lâkaydı karşısında kendilerine ait bir kanun yapılmasını ve cemiyet kurulmasına müsaade edilmesini, bu suretle istiklâllerinin teminine yardım edilmesini talep ediyorlardı.

Memurların yapılmasını istedikleri bu kanun esas ve tatbıkatta hükümetle kendi aralarındaki münasebatı tanzim «den şartların tespit edilmesini istihdaf ediyordu. Bu kanun

.....1380.....

dan zaman zaman bahsedildi. Sayısız projeler ve bu pro. jelere müstenit binlerce raporlar tanzim edildi. Fakat hiç biri meclisten geçirilerek katiyet kesbetmedi. Bu kanunun yapılmamasına rağmen elli senedenberi memurların vaziyeti bütçe ve bazı talimatnameler vasıtasıyla ıslah edilmekten geri durulmadı. Maaşlar ve tekaüt hakları arttırıldı. Memuriyetlere kabul için müsabaka esası konuldu. Terfi hususundaki hakları tanındı, inzibat meclisleri ihdas olundu. Yalnız cemiyet kurmak hakkı kendilerine verilmedi. Fakat kanunun müsaade etmemesine rağmen Harbiye Bahriye nezareti emrinde çalışan amele ile Posta ve Telgraf ve Telefon ve Hükümet Şimendiferleri memurlarının bu nevi teşkilât yapmalarına müsamaha gösterildi. Bunun neticesi sendikalarla münasebet tesis eden bu teşkilât 1902 den itibaren muhtelif senelerde birçok grevlerin vücut bulmasına sebebiyet verdi.

Hatta bundan cesaret alan birçok diğer memurlar da aralarında teşkilât yapmağa başladılar. Bu seneki muallimler grevi de o şekil teşkilâtın ihdas ettiği müşkülâtın biridir.

Memurların böyle sandıkaya benzeyen teşkilât kurup devletle mücadelele kalkışmaları hükümet içinde hükümet demek olduğun göre bir an evvel bu hale bir nihayet vermek lâzımdır. Vakıa bazı memurlar: «Biz niçin diğer vatandaşların malik oldukları haklardan istifade etmiyleim?» diyerek sendika kurmak hakkının kendilerine de verilmesini istiyorlar. Hatta bu hususta bazı ülemanın ve devlet adamlarının mütalealarını da iddialarını ispat makamında ortaya sürüyorlar.

Halbuki mesele hiç te onların zannettiği gibi değildir. Memurlar hususî müesseselerde ücret ve maaşla çalışan vatandaşlara kıyas edilemezler. Mösyö Paul Boncour'un dediği gibi «Memurlar hükümetin kendilerine verdiği kuvveti hükümete karşı kullanarak onunla mücadele etmeğe kaklı-

.....1381.....

şırlarsa» Millî hakimiyet «tabiri bir boş lâkırdıdan ibaret kalır».

* * *

Bu karışık vaziyet ancak şu suretle ıslah edilebilir. Maddeleri gayet vâzih, memurların yapabilecekleri ve ya- pamıyacıkları şeyler açık surette yazılmış bir kanun tanzim ve bunu meclisten geçirmekle! Bu kanunun içerisinde hiç şüphesiz memurların İlmî ve gayesi hayre matuf cemiyetler kurmalarına müsaade eden maddeler bulunacağı gibi hükümete karşı müttehit surette mücadele ederek umumî hizmetlerde grev, yapılmak ihtimaline sebebiyet vererek teşkilât kurmalarını veya bu gibi teşkilâtle münasebette bulunmalarını menedecek maddeler de mevcut olacaktır. Belki buna da itiraz için seslerini yüksletenler bulunacak. Fakat memur olan bir milyon Fransıza karşı memur olmıyan 39 milyon Fransızın hakkını da müdafaa etmek lâzımdır.

A. HİDAYET

Alman hükümetinin Nezaretler muamelât talimatnamesi

- Geçen sayıdan mabaat —
— 59 —

Serlevha.

1—Kanun tatbikatı ve teferruatı tesbit edecek kararname ve talimatnamelerin unvanı «..... talimatnamesi» diye yazılır.

Evvelce alışılmış olan «tamim» tabiri yalnız, yeni bir kanunla eski kanunun şekli değiştirildiği veya teati edilen bir muahedenden bahsedildiği zaman kullanılır.

2 — Evvelce hükümetler birliği tarafından (hükümetler meclisi) tamim diye çıkarılan talimatnamelerin değiştirilmesi veya tecdidi halinde, «talimatname» unvanı altında yazılır.

— 60 —

Talimatname başlangıcı.

1 — Talimatname şöyle başlar:

«..... tarih ve numaralı resmî gazetede çıkan
..... tarihli ve numaralı kanunun maddesi mucibince
yapılan talimatnamedir.»

2 — Talimatnameye devlet şûrasının da muvafakati icap ediyorsa, «talimatnamedir» kelimesinden evvel, «devlet şûrasının tasdikinden sonra muteber» cümlesi konur. Eğer kanunda, meclisin muayyen bir encümeninin muvafakati

.....1383.....

veya mütaleası alınmak lâzım geliyorsa; «meclisin
encümeninin (veya encümenlerinin) muvafakati alındıktan veya mütaleası
dinlendikten sonra muteber talimatnamedir.» diye yazılır.

3 — Böyle bir talimatnamenin imzası kaide olarak «hükümet» değil,
«..... nezareti» olur. (58 inci maddenin birinci fıkrasına müracaat.)

4 — Kanun, hükümete lüzumunda hukukî kararlar verirken salâhiyet
veriyorsa ve bunun bütün nazırlarca tasvibi icap ediyorsa, başlangıç şöyle olur:

«..... kanununun maddesi mucibince hükümetin
yaptığı hukukî «talimatnamedir.»

5 — Bu gibi hallerde, alâkadar nazırdan başka Başvekilin de imzası
alınmalıdır.

6 — Herhangi bir talimatname «hükümet» yani «heyeti vekile» kaydile
neşrolunacaksa, ancak istisnâî hallerde başka türlü karar vermek üzere, bu
talimatnameyi yalnız Başvekil veya kendisile beraber, alâkadar nazır imza eder.

— 61 —

Talimatnamelerde de, kanunlarda olduğu gibi (madde 34) rumuzla
bahsolunabilir.

— 62 —

Talimatnamemin hükümete arzı.

1 — Yapılan talimatname siyasî bir mahiyeti haiz ise veya, talimatnameyi
yapan nezaretler arasında anlaşamamazlık varsa, talimatnameyi kaleme alan
nezaret, bunu nazırlar heyetine arzeyler.

.....1384.....

Talimatname neşir ve tamim olunurken bütün nazırrın muvafakati alındığım yazmağa lüzum yoktur. (Madde 60, fıkra 3).

2 — Bütün nezaretlerin muvafakati alınmak lâzım gelen hukukî talimatnameler (Madde 60, fıkra 4) kanun teklifleri gibi, bütün nezaretlere bildirirler.

3 — Bunun tarzı icrasını 37 ve 38 inci maddeler tanzim eder.

— 63 —

Devlet şûrasına arz edilmesi.

56 mcı maddenin 1 inci fıkrası mucibince, yapılan bir talimatnameye devlet şûrasının da tasdik veya muvafakat etmesi lâzım geliyorsa, talimatname aşağıdaki tahriratla devlet şûrasına gönderilir:

«Devlet şûrası riyasetine

..... kanunun tatbikatı için hazırlanmış olan talimatnameye muvafakatinizin de inzımamı ricasile şerefyap olurum efendim.

—64—

Mer'iyete girmesi.

Hukukî talimatnamelerde, ne vakit mer'î olacağına dair ayrı bir madde yoksa, neşrinden bir gün sonra mer'iyete girer. Bunun için kaide olarak, talimatnamenin ne vakit mer'iyete gireceği hakkında bir madde yazılmağa lü-

.....1385.....

zum yoktur. İstisna yapılmasına, ancak fevkalâde- hatlerdie müsaade olunabilir. (Meselâ, talimatnamenin muayyen bit gün mer iyete girmesi lâzım geliyorsa). Talimatnamelerde, umumiyetle, «bu talimatname neşri veya tâtım edildiği günden itibaren muteberdir.» gibi madde yazmaktan çekinmelidir.

—65 —

Talimatnamenin imzasında vekâlet

Nazır, 60 mcı madde mucibince, talimatnameyi imza etmeğe manii zuhur ederse, - 60 inci maddenin 4 üncü fıkrasında yazılan hallerden gayri hallerde talimatnameyi yapan dairenin âmiri imza eder ve fakat, nazıra vekâlet eden nazır imza etmez.

—66 —

Kanunu esasının 48 linçi maddesine göre yapılacak talimatnameler.

1 — Kanunu esasının 48 inci maddesi mucibince yapılacak talimatnameler mutlaka dahiliye nezareti, Reisi Cümhur bürosu, Başvekâlet bürosu ile müştereken hazırlanır. Talimatnameyi esas olarak hazırlıyan nezaret müsveddeyi kabineye arzeder. (Madde 62).

2 — Bu talimatnamenin serlevhası şöyle yazılır:

«Kanunu esasının 48 inci maddesine göre Cünühur Reisinin .. hakkındaki talimatnamesidir. Ve umumî kaide olarak, talimatnamenin baş tarafı da şöyle olur.

«Kânunu esasının 48 inci maddesi 2 inci fıkrasında

.....1386.....

verilen salâhiyet mucibince, emniyeti umumiyei muhafaza için yapılmış talimatnamedir.

3 — Talimatnamenin yapıldığı nezaretin nazın altım imzalar ve Dahiliye Nazırına gönderir. Talimatnameyi Da biliye Nazırı da, ve mühim hallerde, hatta Başvekil de im zalar ve ondan sonra Cümhur Reisine imzalatılır.

4 — Talimatname (kararname) Cümhur Reisi tarafından da imza edildikten sonra Dahiliye Nezareti vasıtasile neşir ve tamim olunmakla beraber, millet meclisine de bildirilir.

— 67 —

Yüksek memurlar tarafından tatbik olunacak veya kaldımlacak kararları (talimatnameleri) Cümhur Reisi verir. Her nezaretin iştigal sahası lüzumu halinde, Cümhur Reisinin vereceği kararla tayin ve tesbit olunur. Her dairede icap eden ufak tefek tebeddülât, nazırın müsaadesile, ve daha mühim hallerde ise, nazırlar heyetinin kararıle Başvekil tarafından tesbit olunur.

Tereddüdü mucip hallerde, talimatnameyi kimin yapacağı hususunda Dahiliye Nazırının fikri alınır.

d — Resmî gazetelerde neşir ve ilân

— 68 —

Umumi

Kanunlar; kanunu esasının 70 inci maddesi mucibince, resmî gazetede neşredilirler. Talimatnamelerin nezaretlerin kendi mecmualarında ve idari talimatnamelerde ise neza-

.....1387.....

r etlerin tamim ve emir mecmualarında neşredilmesi kâfi gelirse de, neşir vasıtasını intihapta, keyfi olarak değil, aşağıdaki tarzda hareket olunmalıdır.

— 69 —

I — Resmî gazete (Devlet kanunlar mecmuası) nda neşrolunacaklar:

- a — Kanunlar,
- b — Ecnebi devletlerle yapılan ve ilân edilmesi lazım gelen muahedelerle, bunların imzası ve meriyeti,
- c — Hukukî talimatnameler,
- d — Resmî gazetede neşri kanunla tasrih edilmiş olan nizamname ve talimatnameler.

II — Nezaretler mecmualarında neşrolunacaklar:

- a — Umumî tatbikat talimatları,
- b — İdare talimatnameleri (umumî resmî gazete = Reichsauzeiger),
- c — Barem kanunu I ilâ 6 mcı derecesine kadar olan memurların alınma ve çıkarılması, umum müdür, müdür ve müstakil müdürlerin tayin ve nakilleri. Diğer memurların alınma ve çıkarılmaları ihtiyaca göre yazılabilir.

Eğer bir nezaretin her dairesi veya bütün daireleri için bir tek resmî mecmuası varsa, bu mecmua ancak mecburi hallerde, nezaretin kendi mecmuası yerini tutarsa da, hu mecmuada çıkacak böyle zarurî şeyler, sonradan nezaret mecmuasına mutlaka alınmalıdır.

III — Umumî resmî gazetede çıkacaklar:

- a — Nezaret veya daire mecmualarında neşrine lüzum

.....1388.....

görülmiyen veya umumî-resmî- gazetede çıkması daha tesirli görünecek İdarî karar ve İdarî talimatlar.

b — Barem kanununun 1-6 ıncı derecesine kadar olan memurların alınma ve çıkarılmaları umum müdür, müdür ve müstakil müdürlerin tayin ve nakilleri, diğer memurların alınma ve çıkarılmaları ihtiyaca göre yazılabilir.

c — Lüzumuna göre iktisat kanunları, iktisat talimatnameleri, iktisat kararları ve saire bilhassa, para, banka ve majî hususatta, hususî ihtiyaç zamanında iktisada dair ol- myan kanunlar, 1 ve 1 1 deki resmî gazete ve mecmualarda çıktıktan, sonra burada neşrolunurlar. Bilhassa menşe gösterilmek te lâzımdır. (70 inci madde, 2 inci fıkra).

—70 —

1 — Bu taksimata mutabık olan bütün hukukî talimatnamelerin, resmî gazetede (Devlet kanunları mecrası) nda noksansız neşri için umumî talimatnameler ve talimatlar ayrı ve hususî şekilde neşrolunmaındır.

2 — Posta işleri hakkındaki hukukî talimatnameler, posta nezareti mecmuasında, maaşat hakkındaki haberler, maaşlar hakkındaki gazetede ve kanunu esasinin 48 inci maddesine müteallik talimatnameler de meselenin ehemmiyetine göre münasip surette ve mahallerde neşrolunur.

—71 —

Herhangi bir kanunun tatbikatına muktazi talimat yapılması lâzım gelyorsa, işbu hususlar, kanunda yızmaz. Er ğer bu yolda eski kanunlarda talimatname olacak yazılar konmuşsa, bu kayıtlar münasip fırsatta kaldırılmağa gayret edilmelidir.

Resmî gazetenin taksimatı

Resmî gazete (Devlet kanunlar mecmuası) 1/4/1922 tarihindenberi çıkmaktadır.

2 — 11 inci kısmı yalnız şu neşriyatı ihtiva eder:

A — Beynelmilel anlaşmalarla (ecnebi devletlerle muahedeler) hükümetle eyaletler arasındaki mukaveleler Bunlar kanuniyet almış olsa da burada neşrolunurlar,

B ' — Aşağıdaki fıkralara temas eden

1 — Devlet bütçesi kanunu ve bütçe taksimatı cetvelleri

2 — Sanayii himaye kanunları.

3 — Ordunun iç meseleleri.

4 — Münakalât işleri (Demiryolları, vapur nakliyatı (dahilî, haricî), devlet suları idaresi.

5 — İktisat nezaretinin sahai iştigalinde olan kömür vesaire isleri.

6 — Millet meclisinin ve devlet iktisat şurasının dahilî meseleleri.

7 — Devlet Bankası ve hususî baknaları alâkadar eden şeyler.

3 — 1 inci kısım bunlardan gayri neşriyatı ihtiva eder:

4 — II inci kısmın neşriyatı, birinci kısımda havadis kabilinden bildirilir. Bundan başka her senenin sonunda I inci ve II inci kısmın senelik fihristleri ilâve olunur. Yalnız birinci kısmın fihristnde ikinci kısmın fihristi de dahil edilmiş olur.

.....1390.....

— 73 —

Resmî gazetenin çıkması

1 — Resmî gazete her cuma günü muntazaman intişar eder. Taba hazırlanan bütün yazılar, en çok cumartesi akşamına kadar, dahiliye nezareti, yazı işleri müdürüne gönderilmiş olmalıdır.

Yalnız pek kısa olan bazı acele yazılar pazartesi öğle den evvele kadar kabul olunur.

2 — Millet meclisinin açılmasından biraz evvel ve kapandıktan sonra birikmiş yazılar olursa, gazete, salı günü de çıkar. Salı günü gazetesinde çıkacak yazılar bir hafta evvel çarşamba gününe kadar verilmiş olmalıdır.

3 — Pek acele ahvalde, bilhassa mühim siyasî meselelerin hudüsünde cumaya veya salıya kadar beklemek muvafık görülmezse, yazılar ayrı sayı halinde çıkarılabilir.

4 — 1 6 sayfa veya 1 6 sayfadan çok olan yazılar mümkün olduğu kadar ayrı sayı halinde çıkarılırlar. Gazetenin yazı işleri şefinin, gazetede boş kalan yerleri başka yazılarla doldurma salâhiyeti vardır.

SON

Lâhika:

18 inci maddeye ait a ve b matbua nümuneleri

(Ufak suallerin cevabı)

(a)

Dahiliye Nezareti

Berlin .../—/...

Nr.

Acele

1— Adres:

Özü: Sorgu hakkında.

Sureti birlikte gönderilen meb'usu
Beyef. Nr. ta sorgusu hakkında müta-
leanızın bildirilmesini rica ederim efendim.

Tarafımızdan cevabın mühlet zarfında verilmesi için
..... T. kadar verilecek cevabınıza arzı teşekkür ede-
rim efendim.

2 — tarihinde «b» ile birlikte gönderilmesi.

« b »

Dahiliye Nezareti

Berlin

Nr.

Millet Meclisi Reisi Beyef.

C: ta ve Nr.

Özü: Nr. 1 sorgu hakkında

..... meb'usu Beyef.
hakkındaki Nr. sualine cevaptır:

Hükûmetçe, bu iş hakkında alâkadar eyalet nazırı ile temas edildi. Henüz cevap gelmedi. Cevap geldikten sonra bunu tamamlayarak arzedeceğimi efendim.

22 inci maddedeki C matbua nümunesi

Meclis havalelerine cevap listesi

1	2	3	4
Sıra Nr.	Meclis reisi tahrirat Nr.	Meclisin kararı ve meclis karar Nr.	Hükümetin cevabı

Çeviren: Macit Burhan